

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI**

ŞANLIURFA MÜZESİNDE BULUNAN ETNOGRAFİK MADENİ TAKILAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

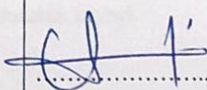
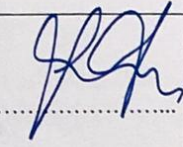

**HAZIRLAYAN
ZEYNEP EVİZ**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ERCAN ÇALIŞ**

**VAN
HAZİRAN-2019**

KABUL VE ONAY SAYFASI

Zeynep EVİZ tarafından hazırlanan “Şanlıurfa Müzesi’nde Bulunan Etnografik Madeni Takılar”adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÇALIŞ Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nebi BUTASIM İslam Tarihi ve Sanatları, Bingöl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÇALIŞ Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TOP Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Edip YILMAZ Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı, Bitlis Eren Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi:	21.06.2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOGLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 12.06.2019

Zeynep EVİZ

(Yüksek Lisans)

Zeynep EVİZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2019

Şanlıurfa Müzesinde Bulunan Etnografik Madeni Takılar

ÖZET

El sanatları Anadolu geleneksel kültürünün vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır. El sanatlarının bir kolu olan takı ilk çağlardan beri kullanılmaktadır. İlk etapta dinsel simge, büyü, statü gibi işlevsel özelliklerin ön planda olduğu takı kullanımı zamanla estetik kaygıların ön plana çıktığı bir zemine oturmuştur.

Peygamberler şehri olarak da adlandırılan, son yapılan arkeolojik araştırmalarla özellikle Göbeklitepe Tapınağı'nın keşfinden sonra geçmişinin milattan önce (M.Ö.) 11.000 yıllarına kadar uzandığı tahmin edilen Şanlıurfa şehri birçok medeniyetin yaşadığı bir alandır. Burada yapılan arkeolojik kazılar, hala varlığını sürdüren mimari eserler geçmişin birer belgeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu'da yaşamış olan zanaatkarlar çeşitli yapım ve süsleme teknikleri ile birbirinden güzel eserler üretmişlerdir. Bu eserler geçmişten günümüze açılan pencereler olup bir topluluğun tarihini, kültürünü, yaşayışını tanımlamakta bize yardımcı olmaktadır.

Şanlıurfa Müzesi'ndeki bir grup etnografik takı üzerine yapmış olduğumuz bu çalışmada, eserlerin kullanılan malzeme, yapım tekniği, süsleme yöntemleri gibi özellikleri incelenmiştir. Takının tanımı, tarihçesi, takı yapım ve süsleme teknikleri değerlendirilmiş olup Şanlıurfa İli ve Müzesi tanıtılmıştır.

Çalışmaya müzede bulunan 29 adet etnografik madeni eser alınmıştır. Bu eserler hakkında oluşturulan bilgi formları ile özellikleri anlatılmıştır. Ele alınan takılar Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemine aittir. Değerlendirme bölümünde ele alınan takılar hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle karşılaştırılarak anlatılmıştır. Elde edilen veriler sonuç bölümünde kısaca verilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Anadolu Medeniyetleri, Etnografik Takı, Müze, Şanlıurfa,

Sayfa Sayısı : 138

Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Ercan ÇALIŞ

(M. Sc. Thesis)

Zeynep EVİZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June, 2019

ABSTRACT

Handicrafts comprise an indispensable part of Anatolian traditional culture. As a branch of handicrafts, jewelry has been used since the early ages. The use of jewelry, which initially emphasized functional features such as religious symbols, magic, and status, has settled on a ground where aesthetic concerns come to the fore over time.

The city of Şanlıurfa, which is also known as the city of the prophets and estimated to have been dating back to 11,000 BC, especially after the discovery of Göbeklitepe Temple by the latest archaeological researches, is an area inhabited by many civilizations. The archaeological excavations and architectural works that still exist here appear as the documents of the past.

The craftsmen who lived in Anatolia produced beautiful works with various production and decoration techniques. These works are windows that open from the past to the present day and help us to define the history, culture and life of a community.

In this study which we carried out on a group of ethnographic jewelry in Şanlıurfa Museum, the properties of the works such as materials, construction techniques, ornamentation methods were examined. The definition, history, jewelry making and ornament techniques of the jewelry were evaluated, and Şanlıurfa Province and Museum were introduced.

The study included 29 ethnographic metal works in the museum. The features of these works were explained with the help of the information forms created. The

jewels that were included in the study belong to the Ottoman Period and the Early Republican Period. The jewels discussed in the evaluation section were explained in comparison with each other. The data obtained were presented briefly in the conclusion section.

Keywords : Anatolian Civilizations, Ethnographic Jewelry, Museum, Şanlıurfa

Quantity of Page : 138

Thesis Advisor : Phd. Advisor Ercan ÇALIŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
Sayfa Sayısı :.....	V
ABSTRACT	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XI
ÖNSÖZ	XII
1. GİRİŞ	1
2. ŞANLIURFA’NIN COĞRAFI KONUMU VE TARİHÇESİ	3
2.1. Coğrafi Konum	3
2.2. Şanlıurfa Tarihi	4
3. MÜZE	6
3.1. Müzenin Tanımı.....	6
3.2. Ülkemizde Müzecilik ve Şanlıurfa Müzesi.....	7
4. TAKILAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER	9
4.1. Takının Tanımı.....	9
4.2. Takıların Sınıflandırılması	10
4.2.1. Baş Takıları.....	10
4.2.2. Boyun Takıları	12
4.2.3. El, Kol, Bilek Takıları.....	13
4.2.4. Giysi Takıları	14
4.3. Takının Tarihçesi	14
4.3.1. Anadolu’da Takı	15
5. TAKI YAPIMINDA KULLANILAN GEREÇLER	24
5.1. İnorganik Gereçler	24
5.1.1. Madenler	24
5.1.2. Taşlar.....	30
5.1.3. İnsan Yapımı Gereçler	34
5.2. Organik Gereçler.....	34
5.2.1. Kemik.....	35
5.2.2. Fildişi	35

5.2.3. İnci	35
5.2.4. Kehribar	36
5.2.5. Mercan	36
6. TAKI YAPIMINDA KULLANILAN TEKNİKLER VE ARAÇLAR.....	37
6.1. Takı Yapım Teknikleri.....	37
6.1.1. Dövme Tekniği	37
6.1.2. Döküm Tekniği	37
6.1.3. Tornada Çekme (Sıvama)Tekniği.....	38
6.1.4. Preste Basma Tekniği.....	38
6.2. Süsleme Teknikleri	38
6.2.1. Kabartma (Çekiçleme-Repousse) Tekniği	38
6.2.2. Stampa Basma (Kalıpla Kabartma) Tekniği	38
6.2.3. Telkâri (Filigre) Tekniği	39
6.2.4. Granülasyon (Damlatma) Tekniği	39
6.2.5. Mine (Emaye) Tekniği	40
6.2.6. Savatlama (Niello) Tekniği.....	40
6.2.7. Mıhlama Tekniği.....	40
6.2.8. Kakma Tekniği.....	41
6.2.9. Çalma ve Kazıma Tekniği.....	41
6.2.10. Ajur (Delik İşi, Kesme) Tekniği	42
6.2.11. Kaplama (Yaldız) Tekniği	42
6.3. Birleştirme Yöntemleri	42
6.3.1. Perçin Yöntemi	42
6.3.2. Lehim Yöntemi	43
6.3.3. Kaynak Yöntemi	43
7. KATALOG	44
8. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA.....	81
8.1.1. Etnografik Eserlerin Türlerine Göre Dağılımı	81
8.1.2. Etnografik Eserlerin Hammaddesine Göre Dağılımı	82
8.1.3. Etnografik Eserlerin Müzeye Geliş Tarihleri ve Biçimlerine Göre Dağılımı	84
8.1.4. Etnografik Eserlerin Ait Olduğu Döneme Göre Dağılımı	85
8.1.5. Etnografik Eserlerin Bezeme Tekniğine Göre Dağılımı	86

8.1.6. Etnografik Eserlere Uygulanan Bezemeye Göre Dağılım	87
8.1.7. Etnografik Eserlerin Form Yapısına Göre Dağılım	88
8.1.8. Etnografik Eserlerin Bulunuş Şekilleri ve Bugünkü Durumları	89
8.2. Karşılaştırma	89
8.2.1. Bilezik	90
8.2.2. Alınlık	91
8.2.3. Kolye	91
8.2.4. Hamaylı	91
9. SONUÇ	92
KAYNAKÇA	94
ÇİZİMLERİN DİZİNİ	98
RESİM VE HARİTA DİZİNİ	100
FOTOĞRAF DİZİNİ	101
ÇİZİMLER	103
FOTOĞRAFLAR	118
ÖZGEÇMİŞ	
ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

bkz :Bakınız

C : Santigrat

cm : Santimetre

Çiz : Çizim

Foto : Foto

GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi

İCOM : Milletlerarası Müzeler Konseyi

Km : Kilometre

m : Metre

MÖ. : Milattan Önce

no : Numara

vb : Ve benzeri

yy : Yüzyıl

% : Yüzde

ÖNSÖZ

Anadolu kültürünün önemli bir ögesi olan takılar üzerine Şanlıurfa Müzesinde bulunan bir grup etnografik madeni takı incelenerek yapılan bu araştırma, bu takıların özelliklerini açığa çıkararak, kültürümüzün bir parça tanınmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasında katkı sağlayabilirse görevini yerine getirmiş olacaktır.

Bize sanat tarihi alanında anlattığı değerli bilgiler ışığında bu araştırmayı yapmamı sağlayan, çalışmam sırasında bilgi birikimi ve manevi desteği ile yanımda olan, çalışmamı yönlendiren danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Ercan ÇALIŞ'a, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü idari ve akademik Personeline, müzede bulunan eserleri fotoğraflayarak çalışmama katkıda bulunan müze araştırmacıları Yusuf KOYUNCU ve Ahmet Yavuz KIR'a destekleri için teşekkür ederim.

Tüm çalışmam boyunca maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan annem, babam, kardeşlerim Dr. Elif EVİZ, Av. Esra EVİZ ve Yusuf EVİZ'e sonsuz teşekkür ederim.

Zeynep EVİZ

1. GİRİŞ

El sanatları geçmişten günümüze gelen, geçmişe ışık tutarak anlamamızı sağlayan insanlığın kültür miraslarıdır. Geleneksel el sanatları kapsamında bulunan maden sanatı ve içinde yer alan takıların tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Anadolu'da insanların tarih öncesi ve tarih çağlarında farklı şekillerde ve muhtemelen farklı amaçlarla süs eşyası ve takılar kullanmış olduğu bu bölgede yapılan arkeolojik kazılarla belirlenmiştir.

Taş, maden, doğal ürünler ve buna benzer malzemeler kullanılarak üretilen takılar, mücevher veya ziynet eşyası olarak adlandırılır.¹ Tarih boyunca kültürel, etnik, sosyoekonomik ve dinsel bir simge olarak kullanılmışlardır.² Bazen kişinin kimliğini ve topluluktaki statüsünü yansıtmış, simgesel olarak adeta onlarla özdeşleşmişken; bazen de bir dini obje, sihir, büyü, nazara karşı korunma hissi amacıyla kullanılan bir araç olmuştur. Egemen sınıfların taktıkları bir hükümlerlik ve erk göstergesi olarak devlet egemenliğinin simgesini temsil etmiş, zenginlik, güç ve kuvvet göstergesi olmuştur. Kimi zaman da bir gruba olan bağlılığı yansıtmıştır. Bunların yanı sıra değerli takı ve mücevherler birçok kültürde maddi zenginlik olarak da muhafaza edilmektedir.³

Paleolitik, Epipaleolitik ve Neolitik Çağlar boyunca var olduğu düşünülen şehrin tarihinin MÖ 600.000 yıla kadar uzandığı düşünülür. Urfa kent merkezinde yapılan araştırmalarda Halil ür-Rahman Gölü'nün (Balıklıgöl) kuzeyinde MÖ 10.000 yıllarından kalma olduğu düşünülen 'Dünyanın En Eski Heykeli' bulunmuştur.⁴ Neolitik Döneme tarihlenen Göbeklitepe Tapınağı bunu kanıtlar niteliktedir. Tarihin ayak izleri olan geçmişin anlamlandırılması şüphesiz ki günümüzü de daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

¹ Alaybey Karoğlu-Sema Kara, "Estetik Bir Objeye Olarak Takı", *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, C. 3, 13, Ankara, 2014, 69.

² Ercan Çalış, *Diyarbakır Müzesinde Bulunan Etnografik Madeni Takılar*, (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van, 2016, 10.

³ Serpil Arslan, *Anadolu Medeniyetlerinde Kullanılan Takıların Günümüz Seramik Sanatında Yeniden Yorumlanması*, (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik Ana Sanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Malatya, 2012, 4.

⁴ Selami Yıldız- Mehmet Sait Rızvanoğlu-Davut Cenak, *Şanlıurfa Kültür ve Turizm Rehberi*, Şanlıurfa 2017, 14

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada Şanlıurfa Müzesinde bulunan bir grup takı değerlendirilmiştir. Depoda özenle saklanan bu eserler Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerine aittir. Teşhir edilmemiş olan ve henüz üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan bu eserler sayesinde Şanlıurfa özelinde Anadolu'yu sosyal, kültürel ve iktisadi yönden anlayabilmeyi amaçlamaktayız.

Çalışmamızda inceleyeceğimiz takılar, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemine tarihlenen ve çoğunluğu gümüş madeni kullanılarak yapılan etnografik takılardır. Çalışmanın ilk bölümünde Şanlıurfa Şehri ile ilgili genel bilgiler anlatılmış, müze ve ülkemizde müzecilik anlatıldıktan sonra konu ile ilgili genel bilgiler yapılan çalışmalar ışığında sunulmuştur. Takının tanımı tarihsel gelişimi, takı yapımında kullanılan maddeler ve takı yapım teknikleri ele alınmıştır.

Çalışmanın sonraki bölümünde ilgili müzedeki eserler görevliler eşliğinde incelenmiş, fotoğraflanmış ve yazılı, görsel olarak kayıt altına alınmıştır. Katalog kısmında 'Örnek, Çizim, Envanter ve Fotoğraf No', 'Ürünün Adı', 'Kullanılan Malzeme', 'Ait Olduğu Dönem', 'Müze Geliş Biçimi', 'Müze Geliş Tarihi', 'Ölçüleri', 'Kullanılan Teknik ve Motif' ile tanımlanmış ve kompozisyon kısmında eserler bugünkü durumları ile ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Çalışmanın sekizinci bölümünde değerlendirme yapılmış olup eserler kendi aralarında türlerine, kullanılan hammaddeye, motif ve bezeme tekniklerine, müze geliş biçimlerine ve tarihlerine göre sınıflandırılmıştır. Sonuç kısmında çalışmanın öneminden bahsedilmiş olup kaynakça, çizim ve resimlerle çalışma sonlandırılmıştır.

2. ŞANLIURFA'NIN COĞRAFI KONUMU VE TARİHÇESİ

2.1. Coğrafi Konum

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Şanlıurfa Mezopotamya'nın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Akarsulara yakınlığı, ticaret yollarına yakınlığı bölgenin tarih boyunca önemli olmasını sağlamıştır. Batısında Gaziantep, doğusunda Mardin, kuzeybatısında Adıyaman, kuzeydoğusunda Diyarbakır ile çevrili olan Şanlıurfa GAP'ın merkezinde yer almaktadır. Güneyinde ise Suriye sınırı bulunmaktadır (Şekil 1).⁵

Şekil 1. Şanlıurfa Haritası

Kaynak: Mehmet Emin Göler, *Anadolu'nun İlk Tapınağı: Göbeklitepe*, (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2016, 30.

⁵ Yıldız-Rızvanoğlu-Cenak, a.g.e. 13.

Ova ve platolarla kaplı olup tarıma elverişli bir alan olan bölgenin kuzeybatı ve güneyinde Fırat Nehri, doğusunda ise Fırat'ın bir kolu olan Habur Nehri bulunmaktadır. Fırat bölgenin başlıca akarsuyu olup kaynağını Doğu Anadolu Bölgesi'nden alır. Bölgede Fırat üzerine kurulmuş baraj gölleri de bulunmaktadır.⁶

Bölgede yükselti değerleri güneyden kuzeye ve batıdan doğuya artar. Kuzeyde 800m civarında olan yükselti, kuzeydoğuya doğru Karacadağ civarında 2000m ye yaklaşır. Ortalama yükselti ise 500 m kadardır. Şehrin güney, kuzeybatı, kuzey, kuzeydoğu ve doğusunda Fatik ve Germüş Platoları, güneydoğusunda ise Harran Ovası bulunur.⁷

Ticari İpek yolu üzerinde bulunması, Doğu ile Batı arasında kavşak noktasında bulunması, Şanlıurfa'nın din kültür ve medeniyetlerin bulunduğu bir merkez olmasını sağlamıştır. Tarihi yaklaşık 11.500 yıllık olan bu şehir, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.⁸

Şanlıurfa dini, arkeolojik, folklorik değerleri ile köklü bir tarihe sahip olan ve hala keşfedilecek birçok yönü olan bir şehirdir. Şehirde yer alan birçok tapınak, kilise, cami, medrese, saray ve kervansaray sayesinde geçmiş hissedilebilmektedir.⁹

2.2. Şanlıurfa Tarihi

Şanlıurfa, tarihi boyunca bilim, inanç, sanat, hukuk ve edebiyat gibi alanlarda insanlığın gelişimine katkı sağlamıştır. Uygarlık tarihinde önemli bir yeri bulunan bu kadim şehir farklı isimlerle anılmıştır. Bilinen en eski isim Hitit metinlerinde 'Hur Memleketleri' olarak geçerken, Asur vesikalarında ise 'Hanigalbata' ismine rastlanmaktadır. MÖ 4. yy da Makedonyalı Büyük İskender tarafından 'Edessa' ismi verilmiştir. Arapçada Orhai, Orhe, Orha gibi kelimelerden türediği düşünülen Urfa isminin, Yunanca Osrhoenee, Latince Orrpei kelimelerinden geliştiğini düşününler de vardır. 'Edessa' kelimesi suyu bol olan yer anlamına gelmekte olup Osmanlı

⁶ Bahattin Çelik, *Arkeolojide Urfa*, İstanbul 2008, 1-2.

⁷ Mehmet Emin Sönmez-Veysel Akgül, "Şanlıurfa Şehrinin Alansal Gelişiminin Tarihi Yapıların Konumları ve Uydu Görüntüleri ile Belirlenmesi", *Türk Coğrafya Dergisi*, C. 61, Kilis, 2013, 45.

⁸ Çelik, *a.g.e.* 2.

⁹ Anonim, 'Peygamberler Şehri Şanlıurfa' Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Bölümü Şanlıurfa Tarihi, Erişim: [<http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/makaleler/sanliurfa-tarihi/>]: 16 Mart 2019.

Dönemi'nde kullanılan 'Ruha' kelimesi de Arapça suyu bol olan yer demektir. Şehir 1980'li yıllarda Şanlıurfa ismini almıştır.¹⁰

İlk kuruluş tarihi ile ilgili kesin bilgiler bulunmayan şehrin ünlü Arap tarihçi Ebul Faraç'a göre kuruluşu Nuh Tufanına dayanır. Bu şehir, Nuh Tufanından sonra kurulan yedi yerleşim merkezinin ilki ve en önemlisidir.¹¹

Tarihsel derinliğinin yanı sıra aynı zamanda bir inanç merkezi de olan Şanlıurfa üç büyük dinin de (Yahudilik, Hristiyanlık, İslam) atası sayılan İbrahim peygamberin yaşadığı şehirdir. Farklı inançların etkileri şehrin mimarisinde ve sanatında görülebilmektedir. Yahudiler için vaat edilmiş topraklar arasında bulunan şehir, hristiyanlığın resmi din olarak kabul edildiği ilk krallık bünyesinde olması sebebiyle ilk misyonerlik faaliyetlerinin de yürütüldüğü merkez olmuştur. Adem, Nuh, İbrahim, Lut, İshak, Yakup, Yusuf, Eyüp, Elyesa, Şuayb, Musa ve İsa peygamberlerin bu bölgede yaşadıkları düşünüldüğü için peygamberler şehri olarak anılan Urfa'nın İslam Dünyası'nda da önemi vardır.¹²

Urfa şehrinde Ebla (MÖ 2.500), Akkad, Sümer, Babil, Hitit, Hurri-Mitanni, Arami, Asur, Pers, Makedonya, Roma, Bizans uygarlıklarının hüküm sürmesinin ardından 639'da İslam Dini'nin etkileri başlamıştır. 1094'de Selçuklu himayesine giren şehir Eyyubi, Memluk, Türkmen aşiretleri, Timur Devleti, Akkoyunlular, Dulkadir Beyliği, Safeviler iktidarlarının ardından 1516'da Osmanlı Devleti sınırları içine dâhil edilmiştir. Osmanlı'da ilk dönemlerde Diyarbakır'a bağlanmış, 1876'dan itibaren Halep'e bağlanmış ve 1916'dan itibaren bağımsız olmuştur. 1919 tarihinde önce İngilizlerin sonra Fransızların işgaline uğramış, 11 Nisan 1920'de işgalden kurtulmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde 1924'te il olan Urfa, 1984 yılında kabul edilen bir yasa ile 'Şanlıurfa' ünvanını almıştır.¹³

¹⁰ Mehmet Emin Göler, *Anadolu'nun İlk Tapınağı: Göbeklitepe*, (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2016, 29-33.

¹¹ Anonim, "Peygamberler Şehri Şanlıurfa" Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Bölümü Şanlıurfa Tarihi, <http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/makaleler/sanliurfa-tarihi/>, Erişim Tarihi: 16 Mart 2019.

¹² Göler, *a.g.e.* 29.

¹³ Yıldız-Rızvanoğlu-Cenak, *a.g.e.* 14.

3. MÜZE

3.1. Müzenin Tanımı

Geçmişin ayak izlerini sunan, bugünümüzü anlamaya yardımcı olan müzeler, kültürel mirasın sergilendiği, korunduğu, bilimsel araştırmaların yapıldığı yerlerdir.¹⁴

Halka açık olarak hizmet veren müzelerde tarihsel, sanatsal veya bilimsel ürün ve yayınlar sürekli olarak sergilenir. Kâr amacı olmayan bu mekânlarda eserler toplanır, arşivlenir ve korunur. Bunların yanı sıra ilgi çekici özelliği ile insanlar için bir öğrenme ortamı oluşturur.¹⁵

Milletlerarası Müzeler Konseyi (İCOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği'nin 4. üncü maddesinde müze, "Kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüd, eğitim ve bedii zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden, kamu yararına çalışan, sanata, ilme sağlığa, teknolojiye ait koleksiyonları bulunan müesseseler" olarak tanımlanmıştır. Bu yönetmelikteki 5. inci madde ile "Daimi teşhir bölümleri bulunan kütüphaneler ve arşiv merkezleri, resmi şekilde halkın ziyaretine açık bulunan tarihi anıtlar, tarihi anıtlara ait binaların kısım veya müştemilatı, tarihi, arkeolojik tabii önemi haiz mevkiler ve parklar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri teşekküller bu tarife girer." denilerek müze tanımı daha geniş bir çerçevede ele alınmıştır.¹⁶

Müze kelimesi Grekçe 'Mouseion' kelimesinden gelmekte olup, Yunan mitolojisinde tanrıçalara adanan tapınak, ilham perilerine ayrılan tepe demektir. İlk çağlarda tapınaklarda bulunan koleksiyonlar, tanrılara ve tanrıçalara adanan eşya ve yazıtlardan oluşmaktaydı.¹⁷

Eski Mısır ve Mezopotamya'da savaşta elde edilen ganimetler hükümdarın gücünü gösterme amaçlı halka sergilenmiştir. Sanatsal nesnelerin toplanması ise Eski Yunan'da başlamıştır, hazine binaları inşa edilmiş, bu binalar entelektüel kişilerin toplanarak sosyal etkinlikler ve felsefi konuşmalar yaptıkları yerler olmuştur.

¹⁴Aysun Altunbaş-Çiğdem Özdemir, "Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler", Ankara 2012, 3 Erişim [<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4655,makale.pdf>]: 21 Mart 2019.

¹⁵ Çalış, a.g.e. 10.

¹⁶ Altunbaş-Özdemir, a.g.m. 3.

¹⁷ Ferruh Gerçek, *Türk Müzeciliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, 1.

Özellikle geçmişten gelen eserlerin toplanması ise ilk olarak Romalılar tarafından başlatılmıştır. 15. yy itibari ile Rönesans Dönemi düşünürlerinin geçmişe ait bilgi edinme çabaları ile eserler değerli görülmüş ve toplanmaya başlanmıştır. 18. yy da koleksiyonların arşivlenmesi, sunumu başlarken 19. yy da müzeler kurumsallaşarak türlerine göre müzeler oluşturulmuştur. 20. yy da ise halk yaşamı, zanaatı ve folklorü ile ilgili nesnelerin toplanması ile ulusal etnografya müzeleri açılmıştır.¹⁸

3.2. Ülkemizde Müzecilik ve Şanlıurfa Müzesi

Türk müzeciliğinin izlerine ilk olarak 13. yy Selçuklu Dönemi'nde rastlanmaktadır. Bu dönemde Konya çevresindeki höyüğün etrafındaki sur duvarlarına eserler düzenli bir şekilde dizilmiştir ancak bu eserlerden günümüze ulaşan olmamıştır. Kahramanmaraş Kalesi etrafında da Dulkadiroğlu Beyliği tarafından Geç Hitit Dönemine ait eserler biriktirilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde ise eserlerin toplanma yerleri hazine daireleri olmuştur. Osmanlı Sarayı'nda bir bölüm hazine dairesi olarak düzenlenmiş, değerli kültür varlıkları saraya taşınmış ve kutsal emanetlerin de yer aldığı zengin bir koleksiyon oluşmuştur.

Mecma-i Asar-ı Atika (eski eserler koleksiyonu) Türk müzeciliğinin gerçek anlamda temelini oluşturmaktadır. 1845 yılında Padişah Abdülmecit tarafından Doğu Roma yazıtlarının Yalova'dan İstanbul'a getirilmesi ile eserler devlet adamı Ahmet Fethi Paşa'nın silah deposu olarak kullandığı Aya İrini'de toplatılmıştır. Sonrasında bu müze Mecma-i Eslihai Atika ve Mecma-i Asar-ı Atika olarak iki kısma ayrılmıştır. Mecma-i Eslihai Atika kısmı daha sonra Harbiye Askeri Müzesi'ni oluşturmuştur. Mecma-i Asar-ı Atika kısmı ise Müze-i Hûmayun (İmparatorluk Müzesi) olarak Osmanlı İmparatorluğunun ilk müzesi olmuştur. 11 Eylül 1881 tarihinde Türk müzecilik tarihinde önemli bir isim olan Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olarak atanmasıyla müzecilikte yeni bir dönem başlamıştır.¹⁹

Osman Hamdi Bey, artan eserler nedeniyle yeni bir müze binası yaptırtmış, binaya kitaplık, fotoğraf laboratuvarı ve maket atölyesi kurdurmuştur. Bu dönemde

¹⁸ Altunbaş- Özdemir, *a.g.m.* 3.

¹⁹ Erişim: [<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-69904/turkiyede-muzecilik.html>]; 04.05.2019

başka şehirlerde de yeni müzeler kurulmuştur. Eserlerin korunması ve kayıt tutma, düzenli sergileme faaliyetleri geliştirilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde müzeler ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iken 1944'de 'Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü' kurulmuştur. Bu dönemde Anadolu'nun birçok yerinde yeni müzeler açılmıştır.²⁰

Günümüzde 187'si Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı, 183'ü de Bakanlık denetiminde özel müze olmak üzere toplam 370 müze bulunmaktadır. Bu müzeler yalnızca eserlerin sergilendiği ve depolandığı yerler olmakla kalmayıp halkın eğitilmesi amacıyla ulusal ve uluslararası seminerlerin, konferansların düzenlendiği, sosyal ve kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği bilimsel yayınların hazırlandığı mekânlar olmuştur.²¹

Araştırma eserlerimizin yer aldığı Şanlıurfa ili tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır ve bunun tabii bir sonucu olarak çok miktarda kültür varlığı ve tarihi eser bulunmaktadır. Bu eserlerin toplanması ve korunması için bir müze yapılması ihtiyacı ilk olarak zamanın Maarif Müdürü Avni Günal tarafından 20.08.1948 tarihinde bakanlığa bildirilmiştir. Bu dönemde toplanan eserler Atatürk İlkokulu'nda toplanmıştır. 1956 yılı ağustos ayında Şehit Nusret İlkokulu'nun alt katı müzeye tahsis edilmiştir. Ancak zamanla eserlerin artması ile yeni bir müze binası ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 1961 yılında şehitlik mevkiinde 1500m²'lik bir arazi üzerine müze inşaatına başlanmıştır.

İstanbul Arkeoloji, İstanbul Türk ve İslam Eserleri, Ankara Arkeoloji ve Ankara Etnografya müzelerinden bir takım eserler getirtilerek müze zenginleştirilmiştir. 18.11.1967 tarihinde müdürlük olmuş ve teşhir-tanzim yapıldıktan sonra 1969 yılında ziyarete açılmıştır.

Yeni eserlerle beraber zamanla daha büyük bir alan ihtiyacı olan müze 1987 yapılan ek bina ile genişletilmiştir.²²

Müze son olarak 24 Mayıs 2015 tarihinden itibaren Haleplibahçe'de yeni binasında hizmet vermeye başlamıştır.

²⁰Erişim: [<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-69904/turkiyede-muzecilik.html>]: 04.05.2019.

²¹Erişim: [<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-69904/turkiyede-muzecilik.html>]: 04.05.2019.

²² Gerçek, *a.g.e.* 440.

4. TAKILAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1. Takının Tanımı

El sanatları, içinde bulunduğu toplumun ortak zevklerini ve beğenisini, çevre koşulları ile harmanlayarak geleneksel özellikte kültürel değerler olarak karşımıza çıkarmaktadır.²³ İnsanoğlu elindeki malzeme ile renk, zevk, desen ve ahenk birlikteliğini gözeterek kendine gerekli olan eşyayı hazırlar. Doğanın olumsuz şartlarından korunma içgüdüğü, günlük yaşantıyı kolaylaştırma gibi amaçlarla yapılan el sanatları, geçmişin geleceğe taşınmasını sağlamaktadır. El sanatları, insan yaşamına ait, etnik, dilsel, dini, tarihi ölçütlerle oluşturulan eserler bütünüdür. Takı sanatı el sanatları içerisinde önemli bir yerde bulunmaktadır.²⁴

Takı sözcüğü takma, takınmak kelimesinden gelmekte olup, insanoğlunun süslenme içgüdüğü ile saçtan ayak başparmağına kadar vücudunun belli yerlerine kimi zaman da kıyafet üzerine taktıkları objelerdir.²⁵ Mücevher veya ziynet eşyası olarak da adlandırılan takı, çeşitli taş, maden, doğa ürünleri ve buna benzer malzemelerden yapılmış olan kullanım eşyalarıdır.²⁶

Takı, tarih boyunca kültürel, etnik, sosyoekonomik ve dinsel bir simge olarak kullanılmıştır.²⁷ Bazen kişinin kimliğini ve topluluktaki statüsünü yansıtmış, simgesel olarak adeta onlarla özdeşleşmişken; bazen de bir dini obje, sihir, büyü, nazara karşı korunma hissi amacıyla kullanılan bir araç olmuştur. Egemen sınıfların taktıkları bir hükümlerlik ve erk göstergesi olarak devlet egemenliğinin simgesini temsil etmiş, zenginlik, güç ve kuvvet göstergesi olmuştur. Kimi zaman da bir gruba olan bağlılığı yansıtmıştır. Birçok kültürde değerli takı ve mücevherler maddi zenginlik olarak da muhafaza edilmektedir.²⁸

Takı yapımında kullanılan malzemeler, ilk çağlarda doğadaki kemik, deniz kabukları ve mercan gibi doğal malzemelerden oluşmuştur. Zamanla deriden oluşan

²³ Esra Aksoy, “Kültürün Korunması ve Aktarımı Bağlamında Beypazarı’nda Telkâri Sanatı ile Ustaları Üzerine Bir Derleme ve Değerlendirme”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 18, 40, 2017, 91.

²⁴ Bengül Çetintaş, *Kültür Kavramının Kapsamı Anlamı ve Tanımları*, 2016, 247.

²⁵ Arslan, *a.g.e.* 3.

²⁶ Karoğlu-Kara, *a.g.m.* 69.

²⁷ Çalış, *a.g.e.* 10.

²⁸ Arslan, *a.g.e.* 4.

tekstil malzemeleri; bakır ve ahşap, tüy, boncuk, zincir gibi maddeler ile kıymetli taşlar, altın ve gümüş gibi madenler ön plana çıkmıştır.²⁹

4.2. Takıların Sınıflandırılması

İnsanlık tarihi ile beraber süslenme, güzel olma ve beğenilme güdüsü doğrultusunda insan yaratıcılığının en duyarlıklı dokusunu oluşturan takı uygulamaları başlamış ve süreç içerisinde çeşitli uygarlıklarda farklı ve göz alıcı zengin bir repertuvar oluşturmuştur. Takılar, kadın ve erkek takıları olmak üzere cinslere göre farklılık gösterir. Süslenme ve takı kullanma alışkanlığının daha çok kadınlar tarafından tercih edildiği de vurgulanması gereken bir gerçektir.

Kadınlar takılarını baş süslemelerinde, boyunda, bel kısmında, göğüste, bilekte ve parmaklarda kullanmışlardır.³⁰

Bunları baş/sa  takıları; boyun takıları; bilek, kol ve parmak takıları; bel takıları; giysi takıları olarak sınıflandırmak mümkündür.

4.2.1. Baş Takıları

Baş üzerinde sa , kulak ve burun üzerinde kullanılan takılardır. Sa  tokası, ta lar, tepelik, alınlık, z l fl k, küpeler ve hızm bu gruptadır.

4.2.1.1. Sa  Tokaları

Sa ın toplanması amacıyla sa a tutturulan öğelerdir.

4.2.1.2. Ta lar

Pilinus'a göre başlangıçta tanrı simgesi olan ta lar altın, gümüş veya az miktarda da tunç levhalardan yapılan oval veya yuvarlak motifli takılardır. İlk yapılanlarda zeytin, meşe ve mersin ağaçlarının dal ve yaprakları kullanılmıştır.

²⁹  alış, *a.g.e.* 14.

³⁰ Tevhide  zbağı, Geleneksel Kadın Takıları 1, Türkiye'de Yaygın Eğitim ve Sanat Dergisi, Sayı 5, Eskişehir 1993

Önceleri adak, sunu veya otorite göstergesi olarak daha sonra rütbe göstergesi ve takı olarak kullanılmıştır.³¹

4.2.1.3. Tepelik

Fes üzerine dikilen veya saç üzerindeki tülbent üzerine yerleştirilen süstür. Hafif çukur dairesel bir takıdır. Dairesel yapının merkezinde renkli taş, süsleme teknikleri ile motifler bulunur. Dairenin etrafında ise zincirlere tutturulmuş, kişiyi nazardan koruduğuna ve bolluk bereket getirdiğine inanılan penez ve boncuklar vardır.³²

4.2.1.4. Alınlık

Alın üzerine gelecek şekilde fes üzerine takılan altın veya gümüşten yapılan takılardır. Yapımında süsleme amacıyla zincir, boncuk ve paralar kullanılmaktadır.³³

4.2.1.5. Zülüflük

Yanak döven de denilen bu takı, fesin yanlarından yanaklara doğru sarkan geometrik ve sembolik desenlerin kullanıldığı penez ve boncuklarla süslü bir takıdır. Hareket edildiği zaman takıda bulunan zincir ve penezler yanağa çarpar.³⁴

4.2.1.6. Küpe

Kulağa süslenme amaçlı takılan bir takıdır. Yapımında sıklıkla metal kullanılmakta olup taş ve çeşitli malzemeler ile süsleme yapılır.³⁵ Çok çeşitli olup kadınlar ve erkekler tarafından kullanılmaktadır.³⁶

³¹ Yeşim Özkan, *Aydın Müzesinde Bulunan Etnografik Takılar*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, 31.

³² Hüsnü Aslan, *Kars, Ardahan ve Iğdır İllerinde Bulunan Geleneksel Kadın Takılarının Değerlendirilmesi*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009, 20.

³³ Erişim:[<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=377169&/Geleneksel-Turkkadintakilari/-Prof.-Tevhide-Ozbagi>]: 14.05.2019.

³⁴ Aslan, *a.g.e.* 22.

³⁵ Çalış, *a.g.e.* 22.

³⁶ Yıldız Gerdan, *Takı ve Takı Tasarımının Eğitimdeki Yeri ve Önemi*, (Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007, 21.

4.2.1.7. Hızma

Sıklıkla Güneydoğu Anadolu kadınları tarafından kullanılan ve buruna takılan sarkıntılı takılardır.³⁷

4.2.2. Boyun Takıları

4.2.2.1. Kolye

Kolye kelimesi boyun takılarının hepsine verilen bir isim olarak algılanmakla birlikte, aslında bu isim takı grubunun yalnızca bir cinsini ifade etmektedir. Tek ögeli boyun takılarına genellikle kolye; boynu tümüyle saran takılara boyunluk; birden fazla ögeli olana ise gerdanlık denilmektedir.³⁸

4.2.2.2. Pandantif

Altın, gümüş vb. madenden yapılan ince bir zincirle veya kumaştan yapılmış bir kordonla boyna takılan takıdır.³⁹

4.2.2.3. Gerdanlık

Boynun omuzla birleştiği kısımda kullanılan ve çok sarkmayan karakterde olan bir tür takıdır. Kullanan kişinin maddi durumuna göre boncuk, inci, altın ve gümüşten üretilmiştir. Tek sıralı veya çoklu sarkıntılı dizilerden oluşabilmektedir.⁴⁰

4.2.2.4. Hamaylı

Boyna çapraz veya normal olarak asılan, insanların nazardan büyüden ve kötülüklerden korunma amacıyla taktıkları genellikle geometrik şekillerde olan muhafazalardır.⁴¹

³⁷ Sabahattin Türkoğlu, *Tarih Boyunca Anadolu'da Takı ve Kuyumculuk Kültürü*, İstanbul, 2013, 193.

³⁸ Erişim: [<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=377169&/Geleneksel-Turkkadintakilari/-Prof.-Tevhide-Ozbagi>]: 14.05.2019.

³⁹ Çalış, a.g.e. 23.

⁴⁰ Çalış, a.g.e. 22.

⁴¹ Erişim: [<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=377169&/Geleneksel-Turkkadintakilari/-Prof.-Tevhide-Ozbagi>]: 14.05.2019.

4.2.3. El, Kol, Bilek Takıları

4.2.3.1. Bilezik

Bezek süs demektir, bileğe takılan süslere söylenen bilek bezeği zamanla kısalarak bilezik olmuştur.⁴² Eski zamanlardan beri kullanılmakta olan bir takı olup sütun, top ve zincir gibi çeşitleri vardır. Tellerin bükülmesi ile oluşanlar burma, akıtmalı olanlar akarsu, dilimli olanlar dilmiş, savatlı olanlar kabara, tel olanlara şeve, boncuk dizilerinden oluşanlara tor adı verilmektedir.⁴³

4.2.3.2. Halhal

Kadınların ayak bileklerine taktıkları halkalardır. Daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kullanılmıştır.⁴⁴

4.2.3.3. Pazubent

Genelde metalden yapılan, kolun üst bölümüne takılan banttır.

4.2.3.4. Yüzük

Parmağa takılan halkalardır. Çeşitli amaçlar için kullanılan yüzükler eskiden güç ve onur göstergesi olarak kullanılmıştır. Mühürlü yüzükler, hükümdar ile halk ve yüksek din görevlileri ile tanrı arasında bağın simgesi olmuştur. Ayrıca yüzüğün evlilik birliği ve bağlılığının simgesi gibi anlamları da vardır.⁴⁵

⁴² Tevhide Özbağı, *Ankara İl Merkezinde Yaşayan Kadınlarda Bulunan Geleneksel Gümüş Takılar Üzerine bir Araştırma*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1989, 111.

⁴³ Hatice Kübra İşçi, *Geleneksel Urfa Altın Kadın Takılarının Özellikleri, Kültürümüzdeki Yeri ve Üretici Görüşleri* (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, 80.

⁴⁴ Türkoğlu, a.g.e. 197.

⁴⁵ Erişim: [<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=377169&/Geleneksel-Turkkadintakilari/-Prof.-Tevhide-Ozbagi>]: 14.05.2019.

4.2.4. Giysi Takıları

4.2.4.1. Aplik

Herhangi bir kumaştan kesilen motiflerin bir başka kumaş üzerine işlenmesidir.⁴⁶

4.2.4.2. Kemer

Bir giyim tamamlayıcı olan kemer, iki ila beş parmak eninde olup beli bir kez dolanarak toka ile son bulmaktadır. Kemer, tokası ile bir bütün halinde sanat eseri teşkil edebileceği gibi kemere yalnızca tokası ön plana çıkmış halde de rastlanabilir.⁴⁷

4.2.4.3. Fibula

MÖ Anadolu'da kurulan ilk medeniyetlerden biri olan Frigyalılar'ın kullandıkları çatal iğnenin (çengelli iğne) adıdır. Fibulalar giysileri daha sağlam ve güvenli bir şekilde tutturmak için geliştirilmiş pratik işlevli birer çengelli iğnedir.⁴⁸ Taşıdıkları bir takım semboller ile fibulalar bazen savaşçı bir erkek bazen de evli veya bekâr bir kadın gibi statü veya meslek grubunu ifade eder. Sahip olduğu bu fonksiyonellik ve aksesuar özellikleri sayesinde antik dönemde geniş bir coğrafi alana yayılmış olan fibulaların MÖ 2. binin ortalarından itibaren kullanılmaya başlandığı ve de en yaygın kullanım gördüğü devrin ise Demir Çağı olduğu kabul edilir.⁴⁹

4.3. Takımın Tarihçesi

İlk insanlarda beslenme, üreme ihtiyacından sonra giyim ve süslenme ön plana çıkan üçüncü önemli gereklilik olmuştur. Giyinme ihtiyacı iklimsel, coğrafi, sağlıkla ilgili nedenlerle ilişkilendirilirken; süslenme ve takı kullanımı karşı cinse hoş görünme içgüdüğü ile ilişkilendirilir. İnsanoğlunun var olduğu tarihten bu yana

⁴⁶ Arslan, a.g.e. 42.

⁴⁷Erişim: [<http://circlelove.co/tarihten-günümüze-14-takı-cesiti/>] 30.03.2018.

⁴⁸Mehmet Tekocak, Akşehir Müzesinde Bulunan Bir Grup Bronz Fibula, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 13, 27.

⁴⁹ Nihal Kalaycıoğlu 'Müzemizde Satın Alınan Bir Grup Frig Fibulaları', *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1987 Yılı*, Ankara, 61.

karşı cinse karşı ilginin olması süslenme ve takı kullanımının o dönemlerden beri var olduğunun düşünülmesine yol açmaktadır. Simgesel anlamlarının daha ön planda olduğu ilk çağlarda takılara verilen önem günümüze göre çok daha fazladır.⁵⁰

4.3.1. Anadolu'da Takı

4.3.1.1. Anadolu'da Tarih Öncesi Dönemlerde Takı

4.3.1.1.1. Paleolitik Çağ

Yontma Çağ veya Eski Taş Çağı olarak da bilinir. Tarih öncesi dönemlerin en uzun olanıdır. Bu çağa ait bulgular MÖ. 2 milyon yıllarından MÖ. 10.000 lere kadar uzandığını desteklemektedir.⁵¹

Paleolitik Çağ insanların henüz yerleşik hayata geçmemiş olmaları, toplumsal yaşamın ve dinsel ritüellerin yoğun olmaması nedeniyle az miktarda esere rastlanmaktadır. Bu çağda kabuklardan üretilmiş kolye ve bilezikler kullanılmıştır. Kendini güçlü göstermek isteyen erkekler doğadaki güçlü hayvanların dişini, boynuzunu; güzellik algısı ön planda olan kadınlar ise doğada güzel görünen çiçekler, meyveler, kuş tüylerini kullanmıştır.⁵²

Paleolitik Çağ insanları avcılık ve toplayıcılık yaparak geçimlerini sağlamışlardır. İnsanlar çevrelerinde bulduklarını yiyerek, kuvarz ve çakmak taşından yaptıkları aletlerle, çukurlar kazarak avlanmışlardır. Mağaralara, kaya sığınaklarına av hayvan resimleri çizmişler, insanları da avcı olarak resmetmişlerdir. Hayvanlara ait diş, kemik, boynuz tırnak ve yumuşakçaların kabukları ile süslenmişlerdir.⁵³

4.3.1.1.2. Neolitik Çağ

Yaklaşık 12 bin yıl önce iklim değişikliği ile beraber buzulların erimesi ile çevre koşulları günümüze benzer bir duruma gelmiştir. Bu çağda ekonomik ve sosyal açıdan bir sıçrama yaşanmış, tarım ve hayvancılık başlamıştır. Tarımın başlaması

⁵⁰ Türkoğlu *a.g.e.* 21-22.

⁵¹ Çalış, *a.g.e.* 27

⁵² Türkoğlu, *a.g.e.* 22.

⁵³ Arslan *a.g.e.* 5-7.

yerleşik hayata geçişi de beraberinde getirmiştir. Yerleşik hayata geçen insanlar arasında alet yapımında kullanılan obsidyen, çakmak taşı gibi ham madde kaynaklarına ulaşım zorluğu takas ticaretini başlanmasına neden olmuştur.⁵⁴

MÖ. 8000-5500 yılları arasına tarihlenen Neolitik Çağ Anadolu'da dünyanın en eski başlangıç tarihli olanlarından. Diyarbakır Çayönü ve Konya Çatal Höyük bu merkezlerdendir. Çayönü'nde 7 km uzaklıktan getirilen doğal ve saf bir bakır minerali olan malahitten üretilen takılar bulunmuştur. Çatal Höyükte ise sanat ve mimarlıkta ileri bir teknoloji ile konutlar inşa edildiği ve bunların resim, heykel ve kabartmalarla süslandikleri görülmüştür. Buradaki kadın mezarlarında makyaj malzemeleri, kemikten takılar ve makyaj gereçleri, takı yapımında kullanılan yontulmuş taşlar, bakır ve kurşundan boncuklar bulunmuştur.⁵⁵

Neolitik Çağ'da sürtme taş tekniği ile taş ve kemik aletler yüzeyleri cilalanmış gibi parlak ve pürüzsüz bir hale getirilerek daha işlevsel hale getirilmiştir. Bu sayede daha düzgün hale getirilmiş taş, kemik ve kavrularla takılar üretilmiştir. Madenin takı yapımında kullanılmaya ilk başlanması da bu döneme denk gelir. Malahit ararken bulunan bakır yumrular ısıtılıp dövüldükten sonra ince bir plaka haline getirilmiş sonrada bükülerek silindir biçimi verilmiş bunlar da kolye boncuğu olarak kullanılmıştır. Yine bu dönemde kurşundan boncuklar da yapılmaya başlanmıştır.⁵⁶

4.3.1.1.3. Kalkolitik Çağ

Kalkolitik Çağ MÖ. 5500-3200 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. MÖ. 4000'lerin başlarından itibaren yeni sosyal örgütlenmeler, idari teknik ve ekonomik buluşlar gerçekleşir. Zengin yerleşimlerin çoğu basit köylere dönüşür. Tapınakların etrafındaki coğrafi olarak yaşama daha uygun olan bölgelerde yerleşim yerleri gelişir. Bunlar daha sonra Bronz Çağında kent-devlet İmparatorluk yapısına dönüşecektir.⁵⁷

⁵⁴ Altan Türe, *Dünya Kuyumculuk Tarihi-1 Eski Çağlardan Orta Çağa*, 2011, 23-27.

⁵⁵ Türkoğlu, *a.g.e.* 23-27.

⁵⁶ Türe, *a.g.e.* 25.

⁵⁷ Türe, *a.g.e.* 28.

Kalkolitik Çağda taş aletlerin kullanımı da devam ederken, maden taş ve topraktan arındırılarak saf hale dönüştürülmüştür. Bakır ilk değerlendirilen maden olmuştur. Belli bir sıcaklıkta eridiği fark edilmiş, kalıplar üretilerek şekil verilmeye başlanmıştır. Takı ve diğer gereçlerin yapımında kullanılmıştır. Böylece kuyumculuğun ilk adımları atılmıştır.⁵⁸

Ataerkil yapının ön plana geçmeye başladığı bu dönemde dinsel yapıda da erkek tanrıların önemi artmıştır. Yönetici grup ve rahip sınıfı statülerini gösteren semboller ve takılar kullanmaya başlanmıştır.⁵⁹

4.3.1.1.4. Tunç Çağı

Bu döneme Tunç Çağı denmesinin nedeni bakırın kalay ile karıştırılıp tunç (bronz) adı verilen karışımın elde edilmesi ve bu karışımından çeşitli silahlar, kaplar ve takılar yapılmasıdır. Tunç Çağı ustaları, basit aletlere sahip olmalarına rağmen becerilerini geliştirerek MÖ. 3 binin ilk yarısında çeşitli kalıp ve döküm yöntemleri, kakmacılık, kalem işleri ve benzeri kuyumculuk yöntemlerinin yanı sıra, süs taşı işlemeciliği fayans ve camdan boncuk yapımında da kendilerini geliştirmişlerdir.⁶⁰

Üretim tarım ve hayvancılıkla sınırlı olmaktan çıkıp hayatın her alanında kendini göstermeye başlamıştır. Tuncun üretimi tarım, dokumacılık, çömlekçiliğe ek olarak daha etkili silahların, ince süs eşyalarının yapımını kolaylaştırmıştır.

Tunç Çağı büyük ölçekli siyasi yapıların ilk olarak görüldüğü dönemdir. Krallar tanrı olarak veya tanrının sözcüsü olarak kabul edilmişlerdir. Soylu yöneticilerden, din adamlarından, tüccarlardan, zanaatkarlardan, çiftçilerden oluşan kalabalık şehir devletleri kurulmuştur. Yazının bulunması da bu döneme denk gelmektedir. Bu çağdan sonra yazının da bulunması ile insanlık tarih çağlarına girmiştir.⁶¹

⁵⁸ Tükoğlu *a.g.e.* 27-30.

⁵⁹ Türe *a.g.e.* 29.

⁶⁰ Altan Türe, *Dünya Kuyumculuk Tarihi II, Ortaçağ'dan Günümüze Batı Dünyasının Takıları*, İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları II, İstanbul, 2011, 28-29.

⁶¹ Arslan, *a.g.e.* 14-18.

4.3.1.1.5. Demir çağı

Bilinen en erken demir buluntusu Alacahöyük Kral Mezarları'ndan Tilmen Höyük'ten çıkarılan burma bilezik olup, MÖ. 3. bin yılın başlarına tarihlendirilmektedir. MÖ. 2600-2000 yılları arasında Troya, Alacahöyük ve Eskişehir kazılarında ortaya çıkan altın takılar, kuyumculukla birlikte tasarım olarak da ne kadar gelişim kat ettiğinin somut belgeleridir. Anadolu kültür bilinci ve metal bilimi açısından Anadolu'nun batısında yer alan Çanakkale Boğazı'na hâkim bir yerleşkede kurulmuş Troya Bölgesi'nin Özellikle II. yapı katında bulunan objelerin gerek sayısı gerekse de çeşitliliği çok önemlidir. Bunun yanı sıra kullanılan takı yapım teknikleriyle çekici tasarımları, Troya'nın kuyumculukta da ileri bir noktada olduğunu göstermektedir. Bulgular bu dönemde Troya ustalarının dövme, kakma, granülasyon ve filigre tekniklerini başarılı bir şekilde kullandıklarını göstermektedir.⁶²

4.3.1.2. Eski Anadolu Uygarlıklarında Takı

4.3.1.2.1. Hititler Döneminde Takı

Hattiler Anadolu'nun yerli halkı olup kuyumculuk kültürünü başlatmışlardır. Uzun süre, Hint-Avrupa kökenli olup Orta Anadolu'ya yerleşen Hititler ile karıştırılmışlardır. Ancak zaman içinde bu iki halk birleşmiş ve tek bir homojen kültür oluşturmuştur.⁶³

Hattuşa arşivlerinde altın, gümüş ve altın kaplı demirden yapılmış pek çok takı anlatılır. Tapınaklara sunulan tanrı ve tanrıça heykelcikleri ve çelenk, küpe, kolye ve gerdanlık, rozet formulu broş, bilezik ve halhal gibi birçok takı anlatılmasına rağmen arkeolojik araştırmalarda bunların karşılığı olabilecek takılar bulunamamıştır.⁶⁴

Orta Anadolu'da güçlü bir devlet kuran Hititlerden günümüze, altın, bronzdan muska (amulet) olarak kullanıldığı arka yüzlerindeki halkalara dayanılarak söylenen tanrı ve hayvan heykelcikleri ulaşmıştır. Bu maden heykelciklerin, büyük boy tanrı

⁶² Türkoğlu, *a.g.e.* 21.

⁶³ *a.g.e.* 43.

⁶⁴ Türe, *a.g.e.* 91-92.

heykellerinin birer kopyası oldukları düşünülür. Hitit uygarlığında mühürcülük (gliptik) oldukça önemlidir. Hititlerden günümüze, taş kısmı mühür amaçlı kullanılmış yüzükler ulaşmıştır. Değişik tiplerdeki mühürler sadece krallara, saray memurlarına, yazıcılara ve rahiplere ait değildir. Kraliçelerin ve hatta ticaretle uğraşan halktan kadın ve erkeklerin mühürleri vardır.⁶⁵

4.3.1.2.2. Frigler Döneminde Takı

Frigler Hint-Avrupa kökenli bir halk olup MÖ. 8. yy da Anadolu'ya gelmişlerdir. Kendilerine has bir Anadolu üslubu yaratmışlardır. Süsleme sanatında kullandıkları geometrik desenler ile gamalı haçlar eşkenar dörtgenlerin kullanıldığı bu "orientalisan" üslup Ege kıyılarındaki diğer toplulukları da etkilemiştir.⁶⁶

Takıları arasında özellikle bronz ve gümüş fibulalar, döneme damgasını vuran, adeta bir moda yaratarak dış satımı yapılmış bir takı türüdür. Friglere ait Gordion Nekropol ve Ankara Tümülüs kazılarında ele geçirilen bronz ve gümüşten omphaloslu (göbekli) tas, kazan, kepe, fibula, fildişi ve ahşap mobilya ve aplik parçaları ile dokumalar onların el sanatlarındaki hünelerini gösteren örneklerdir. Friglerin baş tanrıça olarak kutsadıkları Kybele'nin heykellerinin bazılarında tanrıçanın boynunda geniş bir gerdanlık ile kollarında manşet şeklinde çift bilezikler taşıdığı görülür. Frig döneminde hayvan başlı bilezikler ve kalın gümüş kemerler de kullanılmaya devam edilmiştir.⁶⁷ Oya ve altın tellerle kumaş süsleyerek nakış yapma da ilk kez Frigler tarafından yapılmıştır.⁶⁸

4.3.1.2.3. Urartu Döneminde Takı

Erken Urartu döneminde, demirden yapılan takılar ilgi çekicidir. Demirden aletler, silahlar ile bilezik, saç halkası, küpe ve gözlü iğneler gibi çeşitli takılar üretilmiştir.⁶⁹ Kuzey Mezopotamyalı Asurların Urartular üzerinde ciddi etkisi olmuştur. Uçları hayvan başı şeklinde sonuçlanan bilezikler, elbiseleri süsleyen ve birbirine tutturulan çeşitli bitki, hayvan ve geometrik motiflerle süslü iğneler

⁶⁵ Kuyumculuk Teknolojisi, Takımın Gelişimi Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2006, 6.

⁶⁶ Türe, *a.g.e.* 142-143.

⁶⁷ MEGEP, *a.g.e.* 9.

⁶⁸ Türkoğlu, *a.g.e.* 61.

⁶⁹ Çalış, *a.g.e.* 37.

çoğunlukla bronzdan, az sayıda altından veya demirden yapılmışlardır. Cam, kehribar ve akik boncuklardan dizilen Urartu kolyeleri de mevcuttur. Bronz fibulalar Urartularda yaygın olan bir diğer takı grubudur. Daha az sayıda altın ve gümüşten yapılmış olanları yurtdışına kaçırılmıştır. Daha çok mezarlardan elde edilen iğnelerin kötü ruhları kovduğuna da inanılmış olup, tiplerine ve şekillerine göre tarihlendirmek mümkündür. Urartulardan günümüze ulaşan diğer önemli bir takı grubunu madeni kemerler oluşturur. Kemerlerin üstünde, arkadan çekiçlenerek kabartma ve bazı kısımları da kazıma olarak tüm alametleriyle kutsal hayvanların üstüne basan Urartu Tanrıları işlenmiştir.⁷⁰ Pektoraler de Urartularda kullanılan bir diğer takı grubunu oluşturur. Tek parçalı madeni gerdanlıklar olup göğüslük de denmektedir. Bu gerdanlıkların üzerlerine mitolojik yaratıklar, bitkisel, geometrik motifler işlenmiştir.⁷¹

4.3.1.2.4. Lidyalılar Döneminde Takı

Lidya, tarım ve doğal kaynaklar yönünden zengin bir alanda kurulmuştur. Başkenti olan Sardis'in içinden geçen Paktolos çayının alüvyol yatakları altın içermektedir. Zenginliğini asıl buradan alır. Sardis'te altın rafinerisi, süs taşı işleme atölyeleri mevcut olup kuyumculuk olarak çağının ilerisinde idi. Katı geometrik desenler yerine Anadolu'ya has yumuşak bir ifade ve canlı bir anlatımla İyonyalılar ile etkileşim içinde orientalizan üslubu oluşturmuşlardır.

Efes Artemis tapınağında yapılan kazılarda altın ve elektrüm iğneler ile altın elbise aplikeleri çıkarılmıştır. Ayrıca hilal, sandal, sarmal sarkaç şekillerinde üç tür küpeye de rastlanılmıştır. Kazılarda altın ve elektrümden yapılmış boncuklar da çıkarılmıştır ancak bunlar bir gerdanlığı bütünleyebilecek kadar çok değildir. Uşak Tümülüslerinden çıkarılan bir kolyenin ise ip delikli boncuklar arasına sarkaç boncuklar yerleştirilerek dizildiği görülmektedir. Kullanılan kolye pandantifleri muska amaçlıdır. Bunların yanı sıra altın, elektrüm, fildişi ve kemikten yapılan gövdeleri düz, kısa topuz bölümleri süslü olan iğneler de dikkat çekmektedir. Yine altın ve elektrümden yapılmış olan çok küçük fibulalara rastlanmıştır.⁷²

⁷⁰ MEGEP, *a.g.e.* 8.

⁷¹ Türkoğlu, *a.g.e.* 53-54.

⁷² Türe, *a.g.e.* 147-159.

4.3.1.2.5. Persler Döneminde Takı

Hint-Avrupa kökenli olup İran yaylasında bulunan Persler (Akhemenid), MÖ. 547 yılında Anadolu'yu ele geçirmişlerdir. Doğu kültüründe yaşanan bir takım geleneklerin Perslerde de aynı şekilde devam ettiği, kadınlarla birlikte erkeklerin de çeşitli süs eşyalarını kullandıklarından anlaşılmaktadır. Bu dönemde Pers işgalindeki Anadolu'da Sardes ve Çanakkale Boğazı Üzerindeki Lampsakos (Lapseki), iki önemli kuyumculuk merkezidir. Anadolu, bu dönemde Doğu sanatı ve desenleriyle tanışmıştır. Diğer sanatsal yapıtlarda olduğu gibi el sanatlarında da Pers motifleri hızlı bir şekilde kendini hissettirir ve bu dönemde, yeni bir doğu-batı sentezi ortaya çıkmaya başlar. Buna paralel olarak, değerli ve yarı değerli taşların kullanımı da yine bu dönemde Anadolu'da yaygınlaşmıştır.⁷³

Perslerin ürettikleri takılarda Mezopotamya'nın etkileri de görülmektedir. Özellikle uçları açık hayvan başlı bilezikler buna örnek olarak verilebilir. Bunun yanı sıra, Perslere özgü değişik renklerde süs taşlarından oluşturdukları kolyeler ve pektorallere de rastlanmaktadır. Yunan-Pers izleri taşıyan uçlarında badem ve kayın ağacı biçiminde taneleri olan sarkaçlı takılar da günlük hayatta kullanılan takılar arasında olmuştur. Kare biçiminde altın elbise aplikleri, sandal ve hilal biçimli küpeler Persler tarafından kullanılan diğer takı örnekleridir.⁷⁴

4.3.1.3. Ortaçağ'dan Günümüze Anadolu'da Takı

4.3.1.3.1. Selçuklu Döneminde Takı

Selçuklular Oğuzların Kınık boyundan gelen bir Türk hanedanıdır. 11. ve 14. yy arasında hüküm sürmüş olup Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır. Türkler Orta Asya'da madencilik ile uğraşmıştır. Anadolu'ya göç ettikten sonra da madencilik önemli bir zanaat olarak devam etmiştir. Altın, gümüş,

⁷³ Tuba Yılmaz, *Türk Takı Sektöründe Uygulanan Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Mükemmel Halkla İlişkiler Kuramı Bağlamında İncelenmesi*, (İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 19-20.

⁷⁴ Türkoğlu, *a.g.e.* 73-77.

pirinç, bronz ve bakır sıkça kullanılan madenlerdendir. Takılarda telkârî, savat, kabartma, kazıma, çalma, ajur, kama ve yıldızlama teknikleri kullanılmıştır.⁷⁵

Selçuklu Dönemi'nde takılar altın, gümüş ve bronzdan yapılmıştır Altın statü simgesi olarak daha çok Selçuklu Sultanları ve diğer soylular tarafından kullanılmıştır. Halk arasında yaygın olarak bronzdan yapılmış takılar tercih edilmiştir. Tasvirlerde gördüğümüz zengin Selçuklu takıları arasında gerdanlıklar önemli bir yer tutar. Selçuklu Devri'nden günümüze ulaşan takı sayısı oldukça azdır. Selçuklulara ait altından yapılmış gerdanlık, küpe, yüzük ve özellikle kemer tokası gibi takılar Atina Benaki, Londra British Museum, New York Metropolitan ve Berlin Devlet Müzeleri'nde bulunmaktadır.⁷⁶

Selçukluların Orta Asya'dan beraberlerinde getirdikleri taç takısı kadınların süs amaçlı sıklıkla kullandıkları bir takıdır. Başlığa takılan tüy ve sorguçlar Orta Asya'dan gelen en kalıcı süslenme aracı olmuşlardır. Altından sonra en çok talep edilen takılar incili olanlardır.⁷⁷

4.3.1.3.2. Osmanlılar Döneminde Takı

Osmanlı İmparatorluğu birçok alanda iddialı bir medeniyettir. Sanat ve kuyumculukta da ileri bir düzeydedir. Maden sanatında da tarihi bir hafızaya sahip olup bunu geliştirmiştir. Bakır, gümüş ve altın en sık kullanılan madenlerden olmuştur. Mücevherat öncelikle sarayı ve çevresini akla getirmektedir.⁷⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun Sanatı saray teşkilatı tarafından yönetilmiştir. Ehli Hıref olarak adlandırılan bu teşkilatta, bölükler halinde faaliyet gösteren, nakkaş, çinici, ağaç ve fildişi oymacı, kumaş ve deri üreticileri, mimar, hattat, silah yapımcılarının yanı sıra kuyumcu ustaları da vardı. Osmanlı Dönemi kuyumcu atölyeleri İstanbul'un yanı sıra Trabzon, Samsun, Sivas, Van, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Bitlis, Diyarbakır, Mardin, Midyat, Şam, Halep, Kıbrıs ve Rumeli

⁷⁵ Çalış, *a.g.e.* 41-43.

⁷⁶ MEGEP, *a.g.e.* 24.

⁷⁷ Türkoğlu, *a.g.e.* 103.

⁷⁸ Çalış, *a.g.e.* 41.

Prizren’de de bulunmaktaydı. Bu kentlerde yetişip, ustalaşan kuyumcular saray için çalışmak üzere başkente getirilmişlerdir.⁷⁹

Osmanlı Sarayı’nda padişahların şehzadelikten itibaren bir el sanatıyla uğraşması gelenek olup Yavuz Sultan Selim ile Kanuni Sultan Süleyman şehzadeliklerinde Trabzon’da kuyumculuk dersi almışlardır. Tahta geçtikten sonra Kanuni İstanbul’da kuyumculara özel işyerleri tahsis etmiştir.⁸⁰ Bu dönem itibari ile İstanbul dünyanın önemli mücevher üretim merkezi haline gelmiştir.

Osmanlı mücevherleri çok renkli olup zümrüt, yakut, safir, firuze, elmas, inci, mercan, yeşim, sedef ve akik en çok kullanılan taşlar olmuştur. Takılar ve altından yapılmış eşyalar üzerindeki yuvalara, renkli taşların kaboşan adı verilen yalın ve doğala yakın formlarda yerleştirildiği görülür. Zamanla taş işlemeciliğindeki gelişmeye bağlı olarak, fasatlaşmış (istenilen şekle göre kesilmiş) taşlar takılar üzerinde tercih edilmiştir. Osmanlı dönemindeki takılarda, renkli taş kakma, çalma, oyma, niello (savat), filigre (telkâri), hasır örme, mihlama ve emay (mine) teknikleri çoğu zaman bir arada kullanılmıştır.⁸¹ Osmanlıda, kadınların çok sayıda yüzük takma alışkanlığı vardır. Tek taşlı yüzükler, büyük bir taşın çevresinde daha küçük boyutlu taşların sıralandığı gül yüzükler ile çok sayıda taşın yuvarlak oluşturacak şekilde düzenlendiği divanhane çivisi adları verilen tipler, Osmanlı kuyumculuğunda yaygın formlardır.⁸²

Osmanlı’nın ilk yıllarında kuyumculuk kültürü çok ilgi görmemiştir ve Bizans ve Safevi sanatının etkisi altında kalmıştır. 16. yy itibari ile Osmanlılar her alanda olduğu gibi kuyumculukta da üst düzeylere gelmiştir. Osmanlı mücevherlerinde birçok farklı kültürün izlerine rastlamak mümkündür. Bizans, İran, Hint sanatının yanı sıra Rus ve Avrupa sanatının yansımaları görülebilmektedir. Bu etkileşimlerin sonucu olarak klasik Osmanlı motifleri yerini 17. ve 18. yy da Avrupa etkilerinin görüldüğü motiflere bırakmıştır. 20. yy da telkâri tekniği ile yapılmış eserlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

⁷⁹ MEGEP, *a.g.e.* 26.

⁸⁰ Türkoğlu, *a.g.e.* 111.

⁸¹ MEGEP, *a.g.e.* 27

⁸² MEGEP, *a.g.e.* 30

5. TAKI YAPIMINDA KULLANILAN GEREÇLER

Taki yapımında kullanılan gereçler inorganik ve organik olarak sınıflandırılmaktadır.

5.1. İnorganik Gereçler

Bu grupta yer alan gereçler taki yapımında en çok kullanılanlardır. İnorganik gereçleri madenler, taşlar ve insan yapımı gereçler olarak sınıflandırarak inceleyeceğiz.⁸³

5.1.1. Madenler

Madenler doğada metalik halde veya cevher olarak bulunur. Metalik halde olan madenlere “doğal madenler”; içinde kimyasal bileşikler halinde madenleri bulunduğu kayalara “cevher” denir.⁸⁴

5.1.1.1. Altın

Altın, yoğun parlak renge sahip olan, doğada serbest halde bulunabilen, işlenmesi kolay, yumuşak ve okside olmayan değerli bir madendir.⁸⁵ Altın, dağ ırmaklarının yataklarında, alüvyon birikintileri arasında, ufak külçeler veya kırıntılar halinde; kuvars kayaların içinde ise damar halinde bulunur.⁸⁶ Taki yapımında en gerekli maden olan altın, bulunur bulunmaz kullanılabilme özelliğine sahip olup havadan ve sudan etkilenmediği için okside olmaz ve kararmaz. Elektron ve gümüşle kıyaslandığında daha kolay işlenme özelliği de bunlara eklenince, İlk Tunç Çağı’ndan itibaren altın ticaretinin yaygınlaşmasına neden olmuştur.⁸⁷ Altının keşif tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, milattan önce altı bin yılından itibaren ufak süs eşyalarında kullanıldığı tahmin edilmektedir.⁸⁸

⁸³Yıldız Akyay Meriçboyu, *Antik Çağ'da Anadolu Takıları*, İstanbul 2001, 16.

⁸⁴ Özkan, *a.g.e.* 39.

⁸⁵ Pervin Peker, *Erken Tunç Çağı Anadolu Takıları*. (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2013, s. 17.

⁸⁶Ülker Erginsoy, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1978, 8.

⁸⁷Meriçboyu, *a.g.e.* 16.

⁸⁸ Erginsoy, *a.g.e.* 8.

Altın saf bir maden olmayıp içinde daima doğal olarak bir miktar gümüş, bakır ve demir gibi madenler bulunur.⁸⁹ Altın, hem sıcak hem de soğuk şekillendirmeye elverişli olup platin, paladyum, gümüş, nikel ve bakır ile uygun alaşımlar yapmaktadır.⁹⁰ Bu katkı maddelerinin karıştırılma oranlarına göre farklı renklerde altın elde edilmektedir.⁹¹ Çoğunlukla gümüş ve bakırla yapılan altın alaşımlarında bu üç elementin bakır ağırlıklı alaşımı “kırmızı altın”, gümüş ağırlıklı alaşımı “yeşil altın”; nikel veya paladyum ile alaşımı ise “beyaz altın” olarak adlandırılır.⁹²

Altın, kimyasal reaksiyonlara girmeme niteliği nedeniyle yüzyıllarca aşındırıcı koşullar altında kalsa bile parlak rengini korur.⁹³

5.1.1.2. Gümüş

Gümüş, doğada hem doğal maden hem de cevher olarak mevcuttur. Tarihte ilk kullanılan gümüş olan doğal gümüş, altın gibi dere yataklarında veya bazı kayaların içinde damar halinde bulunur. Doğal gümüş çok az miktarlarda mevcut olduğu için, altından daha geç bir tarihte fark edildiği tahmin edilmekte olup milattan önce dört bin yılının başlarından itibaren süs eşyalarının yapımında kullanıldığı görülmektedir.⁹⁴ Doğal gümüşün yanında gelen ve gümüş klorürlerinden elde edilen cevher gümüşler vardır.⁹⁵

İşlenebilir parlak beyaz bir metal olan gümüşün ayarı binlik sistemde ifade edilmektedir. En iyi ısı ve elektrik iletkenidir. Saf altından biraz daha sert ve altından sonra en iyi işlenebilir metaldir. Saydam yapraklar haline getirilebilir. Saf gümüş tırnakla çizilebilecek yumuşaklığa sahiptir.⁹⁶ Parlatıldığında kusursuz yansıtıcı bir

⁸⁹ Altını saflaştırmak için kullanılan metodlar için bakınız Erginsoy, *a.g.e.* 8-9; Meriçboyu, *a.g.e.* 16 vd.

⁹⁰ İşçi, *a.g.e.* 33.

⁹¹ Mehmet Fatih Özdemir, *Beypazarı Telkari İşlemeciliği Ve Takı Örneklerinin İncelenmesi*. (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010, 14.

⁹² Elanur Hınışlıoğlu, *Erzurum İlinde Günümüzde Üretilen Takıların İncelenmesi*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009, 27.

⁹³ Çağrı Murat Tarhan, *Urartu Maden Teknolojisi*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2009, 42.

⁹⁴ Erginsoy, *a.g.e.* 10.

⁹⁵ Bu cevherlerden gümüşün elde edilme yöntemi için bakınız Erginsoy, *a.g.e.* 10-11; Meriçboyu, *a.g.e.* 19.

⁹⁶ Özdemir, *a.g.e.* 14.

yüzey elde edilir. Genellikle alaşımları kullanılmaktadır.⁹⁷ Işık spektrumunda bulunan tüm ışınları homojen şekilde yansıttığı için beyaz görünümlüdür. Takı yapımında sık kullanılan madenler arasında yer alan gümüş, saf olarak kullanıldığı gibi, yapılan takının özelliğine göre bazı değersiz madenler üzerine kaplama olarak da kullanılmaktadır.⁹⁸ Gümüşün kolay işlenebilmesi, parlak oluşu ve yarı soy metal niteliği nedeniyle tepkimeye girme özelliğinin daha az olması bu madenin kuyumculukta tercih edilmesini sağlamıştır.⁹⁹ Bununla birlikte gümüş, doğa şartlarından etkilenerek kararır okside olduğu için takı yapımında altın öncelikli konuma sahip olmuştur. Gümüş daha çok sofrta takımları yapımında kullanılmıştır.¹⁰⁰

5.1.1.3. Bakır

Bakır madeni doğada hem doğal hem de cevher olarak mevcuttur. Doğal bakır ilk keşfedilen ve işlenen madenlerden biri olup bu madene dere yataklarında veya bakır cevherlerinin aşınmış üst tabakalarında rastlanır.¹⁰¹ Bakır cevheri, kristal ya da tozumsu bir halde yaşlı ve sert kayalarda damarlar halinde bulunur.¹⁰²

Okside olan bir maden olan bakırın rengi morumsu bir hal alır; ırmak sularıyla yıkanınca veya üstü okside olan bakırın elle ovulmasıyla alttaki kırmızı renge ulaşılır.¹⁰³

Altından ve gümüşten daha sert bir maden olan bakır soğuk halde dövülmesi ihtimalinde büsbütün sertleşerek işlenemez hale gelir. Dövülürken sertleşen bakır, ateşte ısıtılarak yumuşatılıp tekrar işlenebilir hale gelebilir.¹⁰⁴

Doğal bakır çok az miktarda bulunduğu için bakır cevherlerinden tasfiye yoluyla elde edilen metalik bakır ile bu madene bol miktarda ulaşma imkânı olmuştur. Bu tasfiye usulü sayesinde bollaşan bakır eritme, döküm ve alaşımlar

⁹⁷ Hınışlıoğlu, *a.g.e.* 31.

⁹⁸ Nihal Ülger, *Ankara İli Beypazarı İlçesi Kuyumculuğunda Günümüzde Üretilen Gümüş Bilezik Örnekleri ve Yeni Tasarımlar*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1997, 15.

⁹⁹ İşçi, *a.g.e.* 34.

¹⁰⁰ Meriçboyu, *a.g.e.* 19.

¹⁰¹ Özlem Kökkılıç, *Anadolu Medeniyetlerinde Takının Kullanılması*. (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010, 5.

¹⁰² Tarhan, *a.g.e.* 36.

¹⁰³ Erginsoy, *a.g.e.* 11.

¹⁰⁴ Özkan, *a.g.e.* 42.

yapma gibi önemli keşifler yapılmış, bu keşiflere bağlı olarak da çeşitli maden sanatı teknikleri gelişmiştir.¹⁰⁵

Bakır yataklarının oksidasyon tabakalarında yer alan yeşil renkte bir bakır minerali olan malahit, Paleolitik Çağ'da keşfedilerek takı yapımında kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰⁶

Bakır, okside olan bir maden olması nedeniyle takı yapımında çok tercih edilmemiştir.¹⁰⁷ Bakır, kuyumculukta altın ve gümüş alaşımlarında katkı maddesi olarak ayarın düşürülmesinde, kıymetli madenin sertliğinin arttırılmasında, yardımcı alet ve model yapımında kullanılmaktadır. En önemli bakır alaşımları pirinç ve bronzdur.¹⁰⁸

5.1.1.4. Kurşun

Kurşun madeni doğada saf olarak bulunmayıp bir kurşun sülfürü olan galen cevherinden tasfiye yolu ile elde edilmektedir.¹⁰⁹ Bu cevher tasfiye edilince gümüş-kurşun karışımı bir alaşım verir. Erimiş haldeki gümüş-kurşun alaşımının üzerinden hava akımı geçirilerek, kurşunun okside olması sağlanır ve okside olan kurşun tekrar tasfiye edilerek metalik kurşun elde edilir.¹¹⁰

Kurşun, gümüşe yakın beyaz-gri renkte, yoğunluğu yüksek bir metaldir. Elektriği az ileten bir metaldir. Bunun yanı sıra kurşun, korozyona karşı çok dayanıklı özelliği ile takı yapımında tercih edilmiştir.¹¹¹

Kurşun, her türlü metalle birleşebilmekle birlikte madencilikte daha çok kalayla birlikte lehim yapımında ve madenlerin saflaştırılmasında kullanılır.¹¹²

¹⁰⁵ Erginsoy, *a.g.e.* 11.

¹⁰⁶ Kökkılıç, *a.g.e.* 5.

¹⁰⁷ Peker, *a.g.e.* 20.

¹⁰⁸ Özdemir, *a.g.e.* 16.

¹⁰⁹ Erginsoy, *a.g.e.* 12.

¹¹⁰ *a.g.e.* 12.

¹¹¹ Adli Ayter, *Kuyumculuk Meslek Bilgisi ve Mücevherat Sanatı*, Asgold Kuyumculuk AŞ. Yayınları, İstanbul, 1996, 65.

¹¹² Tarhan, *a.g.e.* 41.

5.1.1.5. Tunç

Tunç madeni bakır ve kalay alaşımıdır.¹¹³ Tunç alaşımı genel olarak, belli düzeyde belirlenmiş bakıra orantılı olarak katılan kalayla elde edilmektedir. Ortaya çıkan yeni alaşım, bakırdan da kalaydan da daha serttir. Ancak; alaşıma başka elementler katılarak ya da karışımı oluşturan elementlerin miktarlarını değiştirerek sert veya kırılgan yapıda tunç metalini elde etme imkânı da vardır.¹¹⁴

Tunç çok sağlam olmasının yanı sıra eridiği zaman bakır gibi kabarcıklandığından her devirde döküm için öncelikli tercih edilen maden olmuştur.¹¹⁵ Kızılımtırak sarı bir rengi olan tunç, kimyasal yapısına ve karşılaştığı etkenlere göre, zamanla sarıdan griye, kahverengiden siyaha kadar çeşitli renklere girebilir.¹¹⁶

Tunç, silah ve araç-gereç yapımında kullanılmakla birlikte fibula, küpe, yüzük, bilezik, zincir gibi takıların yapımında da kullanılmıştır.¹¹⁷

5.1.1.6. Pirinç

Pirinç, bakır ve çinko elementlerinin karıştırılarak elde edildiği, sarı ve parlak bir renge sahip bir alaşımdır. Pirinçte, bunların dışında kalay, kurşun, nikel, demir ve alüminyum gibi diğer elementler de bulunabilir. Benzerlik yönünden altına en çok benzeyen pirinç alaşımıdır. Pirinç alaşımının içindeki çinko miktarı % 40'a kadar arttırılabilir. Fakat pirincin inkosu arttıça, metalin rengi beyazlaşır ve parlaklığını da kaybeder.¹¹⁸

Pirinç alaşımı tunç gibi sert ve sağlam bir maden olması nedeniyle tavlansızdan işlenmesi mümkün değildir. Pirinçten ince levhaların dövülmesinin istenmesi halinde, alaşımının içindeki çinko oranının azaltılmasına ihtiyaç

¹¹³ Erginsoy, *a.g.e.* 12.

¹¹⁴ Koroğlu G, Anadolu Uygarlıklarında Takı, İstanbul: Ege yayınları 4

¹¹⁵ Erginsoy, *a.g.e.* 13.

¹¹⁶ *a.g.e.* 13.

¹¹⁷ Özkan, *a.g.e.* 43.

¹¹⁸ Erginsoy, *a.g.e.* 13.

duyulmaktadır. Çinko oranının azaltılması ise tunç madeninin sağlamlığını ve parlaklığını kaybetmesi sonucunu doğurur.¹¹⁹

5.1.1.7. Demir

Demir, metaller arasında en çok paya sahip madenlerdendir. Demir metali, demir cevherinden elde edilir. Kullanılan madenler arasında en sağlam yapıya sahip olan demir, metalik olarak doğada bulunduğu gibi, cevher halinde de bulunabilmektedir.¹²⁰ Demir cevherleri doğada bol miktarlarda ve yaygın olarak mevcuttur. Bu cevherlerin başlıcası parlak ve metalik görünümleri olan demir oksitleridir.¹²¹

İşlenebilir demir, 1100-1150 C derece ısıda ve yakıt olarak odun kömürün kullanıldığı bir fırında tasfiye edilen ve tasfiyeden sonra tekrar tekrar ısıtılıp, tekrar tekrar çekiçlenerek elde edilen demirdir.¹²² Demir kalitesi, yani sertliği ve işlenebilirliği içine karışan karbon miktarına göre farklılık arz etmektedir. Demirin içindeki karbon miktarı yükseldikçe, sertleşir ve dayanıklılığı artar.¹²³ Düşük karbonlu demirden yapılmış takılara en çok Urartularda rastlanır. Urartular, demir madenciliğinin ve teknolojisinin gelişip yaygınlaşmasında öncü olmuşlardır. Demir, halka, iğne ve ender olarak Roma Dönemi yüzüklerinde kullanılmıştır.¹²⁴

5.1.1.8. Cıva

Cıva, bir cıva-kükürt bileşiği olan sinabar cevherinden elde edilmektedir. Bu cevherin ısıtılmasıyla içindeki cıva buharlaşır ve sonra tekrar yoğunlaşarak, sıvı halde potanın dibinde toplanır.¹²⁵ Bu madenin en önemli özelliği, altın ve gümüşle malgama olabilmesi, yani altın ve gümüşün cıvanın içinde çözünerek cıva alaşımlarını oluşturmasıdır.¹²⁶ Cıvanın altın ve gümüşle karıştırılması halinde amalgam meydana gelir. Amalgam eski devirlerde altın kaplama yapılmasında

¹¹⁹ Erginsoy, *a.g.e.* 4.

¹²⁰ Özkan, *a.g.e.* 44; İşçi, *a.g.e.* 37.

¹²¹ Erginsoy, *a.g.e.* 14.

¹²² *a.g.e.* 15.

¹²³ *a.g.e.* 15.

¹²⁴ Özkan, *a.g.e.* 44.

¹²⁵ Erginsoy, *a.g.e.* 16.

¹²⁶ *a.g.e.* 16.

yaygın olarak kullanılmaktaydı. Cıva buharının zehirli olması, bu kaplama şeklinin zamanla kullanılmaması sonucunu doğurmuştur.¹²⁷

5.1.2. Taşlar

Taşlar, doğada değerli ve yarı değerli olarak bulunmaktadır. Taşların değeri sertliklerine ve optik özelliklerine göre değişmekte olup renkleri bileşimlerindeki maden oksitlerine bağlıdır. Bu renk, taşın ışığı geçirmesi veya yansıtması şeklindedir.¹²⁸

5.1.2.1. Değerli Taşlar

5.1.2.1.1. Elmas

Antik çağdaki adı "*adamas*" olan elmas en sert taşlardan biri olup renksiz, beyaz, mavibeyaz, gri, sarı, kahverengi, turuncu, pembe, kırmızı, lavanta mavisi, yeşil, siyah renklidir. Elmas şeffaf, yarı şeffaf veya nadiren opak halde ele geçer.¹²⁹

Elmas sertliği en fazla olan en değerli taştır. İç ve dış yüzeylerden ışığın yansımaya bağlı olarak gerek toplam iç yansımanın oluşmasına olanak veren yüksek kırılma değerinden ve gerekse olağanüstü sertlik derecesinden kaynaklanan eşsizliği, diğer kıymetli taşlara göre oldukça fazladır. Çeşitli renklerde olabilen elmasın en kıymetlisi, saydam, renksiz olanıdır. 16. yüzyıldan sonra tıraşlanarak işlenmeye başlamıştır. Elmas eski medeniyetler tarafından oldukça yaygın şekilde kullanılmıştır ancak, 18. yüzyıla kadar seyrek çıkarılmıştır. Az çıkartılması sayesinde çok değerli, hatta dünyanın en değerli madeni olarak günümüze kadar kıymetini korumuştur. Bununla birlikte elmasın gerçek değeri 20. yüzyılda kusursuz kesim elde edildiğinde ortaya çıkmıştır.¹³⁰

¹²⁷ Özkan, *a.g.e.* 44.

¹²⁸ Özbağı, *a.g.e.* 10.

¹²⁹ Jülide Suna Yinesor Demir, *Gaziantep Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Yüzükler Ve Yüzük Taşları*, (Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir 2008, 31.

¹³⁰ Köroğlu *a.g.e.* 5.

5.1.2.1.2. Zümrüt

Saydam yeşil renkli bir beril çeşididir. Renksiz, sarı renkte zümrüt çeşitlerine “beril” denir.¹³¹ Zümrütler açık yeşil, koyu yeşil parlak veya yaprak yeşili olabilir.¹³² Zümrüt fazla parlaklığa sahip değildir. En parlakları orta koyuluktadır. Zümrütler en yaygın olarak, zümrüt kesimi denilen kesimle kesilirler. Bu kesim dikdörtgen şeklinde fakat köşelerden kesik bir şekildedir. Antika zümrütler ise genelde oval veya altı köşelidirler.¹³³

5.1.2.1.3. Safir

Korindon cinsi, koyu mavi renkte saydam bir taş olan safir, demir oksit ve titanyum içerir. Sert bit taştır. Özellik olarak yakuta çok yakın bir taş olması nedeniyle “gök yakut” olarak da adlandırılır. Roma Devri ve Ortaçağ’da çok kullanılmıştır.¹³⁴ Latince “sapphirus” kelimesi, “en güzel şey” anlamına gelmektedir.¹³⁵

5.1.2.1.4. Yakut

Korindon cinsi, saydam sert ve en kıymetli gözde taşlardan biridir. Pembeden koyu kırmızıya değişen tonları vardır.¹³⁶ Bazen parlak, bazen tuğla kırmızısı, bazen de şarap kırmızısı olabilir. En kıymetli yakut en parlak kan kırmızısı olanıdır. Doğal yakutları ayırmak için ısıtma yöntemi kullanılır. Eğer taş gerçek değilse kırılır veya erir. Yakuta kırmızı rengini veren içindeki krom oranıdır. Soyluluk taşı olarak bilinmektedir.¹³⁷ Yakutun ana kaynağı Uzak Doğu’dur.¹³⁸

Yakut, Helenistik dönemden itibaren yapılan takı ve aksesuarlarda karşımıza çıkmaktadır.¹³⁹

¹³¹ Özkan, *a.g.e.* 46.

¹³² Meriçboyu, *a.g.e.* 21; Kökkılıç, *a.g.e.* 24.

¹³³ Naci Şenocaklı-Eser Şenocaklı, *Mücevhercinin Sırları*, İstanbul.2008

¹³⁴ Meriçboyu, *a.g.e.* 21.

¹³⁵ Köroğlu, *a.g.e.* 6.

¹³⁶ Meriçboyu, *a.g.e.* 21; Kökkılıç, *a.g.e.* 24.

¹³⁷ Köroğlu, *a.g.e.* 6.

¹³⁸ Meriçboyu, *a.g.e.* 21.

¹³⁹ KökKılıç, *a.g.e.* 24.

5.1.2.2. Yarı Değerli Taşlar

5.1.2.2.1. Obsidian

Obsidian siyah, kahverengi ve yeşil renklerde olan volkanik bir camdır. İlk çağlarda mızrak ve ok ucu gibi keskin aletlerin yapımında kullanılmıştır. Daha sonraki dönemlerde takı ve sanatsal objelerin yapımında kullanılmaya başlanmıştır.¹⁴⁰

5.1.2.2.2. Akik

Farklı renklerde ve aynı merkezli düzgünce kürelerden oluşan kalseduvan topaklarına akik denir. Bu tabakalar, silisli suların bıraktıkları silis çökelmeleriyle oluşur. Tabakalar arasındaki silis çökmesi sırasındaki oluşumlar birbirinden farklı olduğu için tabakalarda oluşan taşlar renklerine ve saydamlık derecesine göre isimlendirilir.¹⁴¹

Akik eski çağlardan itibaren, takı ve mücevher yapımında, süs eşyalarında, bazen de kötü enerjilerden korunma amaçlı kullanılmıştır.¹⁴²

5.1.2.2.3. Turkuaz Taşı

Çok eski zamanlardan beri süs taşı olarak kullanılan turkuaz, firuze olarak da adlandırılmaktadır. Parlak ve saydam olmamasına rağmen değerli sayılan nadir taşlardan biri olan turkuazın çok eski çağlardan bu yana tılsımlı gücü olduğuna inanılmaktadır. İlk olarak milattan önce üç binli yıllarda Mısır'da kullanılmıştır. Turkuazın en iyi ve değerli olan rengi açık mavidir. Turkuaz açık maviden yeşilimsi maviye ya da sarımsı griye kadar değişen farklı renklere sahip olabilmektedir.¹⁴³

¹⁴⁰ Kökkılıç, *a.g.e.* 14.

¹⁴¹ Meriçboyu, *a.g.e.* 20.

¹⁴² Peker, *a.g.e.* 26.

¹⁴³ Özdemir, *a.g.e.* 18.

5.1.2.2.4. Kuvars

Kuvars, doğada yaygın olarak bulunan minerallerin başında gelir. Kuvars kristali dünya kabuğunun yüzde on ikisinden fazlasını oluşturmaktadır. Saydam veya mat, renksiz veya beyaz, kırmızı, pembe, mavi, mor gibi çeşitli renklerde kuvars vardır. En çok bilinenler ametist, dumanlı kuvars, sitrin, gül kuvars, süt kuvars, kaplan gözü, kalsedon, karneol, akik, krizopraz ve oniks taşlarını içine alan bir gruptur.¹⁴⁴

5.1.2.2.5. Opal

Kuvarsın bir çeşidi olan opalin ağırlığının % 6-10'unu sudan oluşur. Opal, içinde renk oyunları olan kırmızı, yeşil, sarı ve mavi parlayan bir taştır. Amorf bir yapıdadır, yani yapısı kristal şeklindedir. Ateşe karşı dayanıklı değildir. Adi opal, asil opal, ateş opali, süt opali, siyah opal gibi türleri vardır. Ateşe karşı dayanıklı değildir.¹⁴⁵ Doğada az bulunduğu için oldukça pahalı bir taştır.¹⁴⁶

5.1.2.2.6. Lapis Lazuli Taşı

Lapis Lazuli taşının adı Latince ve Farsça'dan bugüne harmanlanarak gelmiş olup mavinin taşı anlamına gelmektedir.¹⁴⁷ Altın parıltılı lacivert bir taş olan Lapis Lazuli çeşitli mineraller içerir ve opaktır. Kaynağı Rusya ve Afganistan'dadır. Mezopotamya ve Mısır'da çok kullanılmıştır.¹⁴⁸ Dünyanın en değerli taşlarından biri olup gece mavisi ve açık mavi renklerinde de görülür.¹⁴⁹ Lapis Lazuli taşı takı, oymacılık ve tedavi taşı olarak sıkça kullanılmıştır.¹⁵⁰ Birçok kültürde mavi rengin nazar ve negatif enerjiden koruyucu olduğuna inanıldığı için bu taş muskalarda kullanılmıştır.¹⁵¹

¹⁴⁴ Özdemir, *a.g.e.* 18.

¹⁴⁵ *a.g.e.* 18.

¹⁴⁶ Yinesor Demir, *a.g.e.* 41.

¹⁴⁷ Peker, *a.g.e.* 30.

¹⁴⁸ Meriçboyu, *a.g.e.* 20.

¹⁴⁹ Özdemir, *a.g.e.* 18.

¹⁵⁰ Meriçboyu, *a.g.e.* 20.

¹⁵¹ Peker, *a.g.e.* 31.

5.1.3. İnsan Yapımı Gereçler

5.1.3.1. Cam

Kum, kireç taş ve soda karışımından oluşan yapay bir üründür. Saydam, yarı saydam ve opak çeşitleri vardır. Özelliği olmayan yapay bir üründür; çabuk kırılır.¹⁵² Mezopotamya’ da Tunç Çağı yaşanırken cam üretilmiş ve pişmiş toprak boncukları sırlamada kullanılmıştır. Boncuklardan başka, cam bilezik ve yüzükler de yapılmış olup, camın içine metal oksitler katılarak renklendirilmiştir. Roma döneminde değerli taşların camdan yapılmış taklitleri üretilmiştir. Ucuz olması sebebiyle takılardan yaygın olarak kullanılan malzeme olmuştur.¹⁵³

5.1.3.2. Pişmiş Toprak

Pişmiş toprak, sırlı ve sırsız olmak üzere iki türdür. Sırlı pişmiş toprak fayans adıyla bilinir. Fayans, MÖ. beş bin yılında Mezopotamya’da daha sonra Mısır’da görülür. Mavi, yeşil ve sarı renklerde yapılmıştır. Bunlardan çeşitli şekillerde, fayans boncuklar, sarkaçlar, mühürler ya da ev aksesuarı türünde nesnelere yapılmıştır. Çabuk kırılan bir yapıya sahip olan fayans, albenili görüntüsü, kolay yapılabilmesi ve ucuz olması gibi nedenlerle geniş coğrafyalarda alıcı bulmuştur.¹⁵⁴

Sırsız pişmiş toprak takılar altın görünümü kazandırmak için yaldızlanmıştır.¹⁵⁵ Bazen kırmızı ve mavi renklerle boyanan sırsız pişmiş toprak pek yaygın değildir.¹⁵⁶

5.2. Organik Gereçler

Kara ve deniz hayvanlarının iskeletleri, dişleri, kabukları ile organik fosiller bu gruba girerler. İşlenmeleri kolay olmakla birlikte, organik oldukları için hava ve

¹⁵² Meriçboyu, *a.g.e.* 21.

¹⁵³ Köroğlu, *a.g.e.* 8.

¹⁵⁴ Meriçboyu, *a.g.e.* 22.

¹⁵⁵ Köroğlu, *a.g.e.* 8.

¹⁵⁶ Meriçboyu, *a.g.e.* 22.

sudan çabuk etkilenererek bozulurlar.¹⁵⁷ Kemik, deniz kabukları, mercan, inci, fildişi gibi malzemeler ilk çağlardan beri takı yapımında kullanılmışlardır.¹⁵⁸

5.2.1. Kemik

Organik maddeler arasında en dayanıklı ve en sert malzemedir. İnsanlık tarihinin en eski devirlerinden itibaren araç gereç ve süs eşyalarının yapımında kullanılmıştır.¹⁵⁹ Antik dönemde delinerek takı yapımında kullanılmıştır.¹⁶⁰ Kemikten bilezik, boncuk, amulet, süs iğneleri, sarkaçlar yapılmıştır.¹⁶¹ Kemik yapısı itibariyle dayanıklı olması, aşınma ve bozulmaya karşı dirençli olması nedeniyle günümüze kadar özellikle mezarlarda varlığını korumuştur.¹⁶²

5.2.2. Fildişi

Fildişi, mamut, gergedan ve fil gibi hayvanların dişlerinden oyularak yapılan beyaz ve sert maddedir.¹⁶³ Fildişi milattan önce üç bin yılından beri bilinir. Hindistan ve Afrika'dan getirilmiştir. Takıların dışında, mobilya ve pek çok araç gerecin yapımında kullanılan, işlenebilen bir maddedir.¹⁶⁴

5.2.3. İnci

İstiridye ve bunun gibi deniz kabuklularının içinden çıkan, kolayca delinebilen, sert ve sedefli tanelerdir. Genellikle deniz suyunda oluşmakla birlikte nehir ve dağ ırmaklarındaki tatlı su yumuşakçalarının içinde de incilere rastlanabilir. İncinin ortasında daima bir kum tanesi, bir parazit ve buna benzer bir madde vardır. Bu çekirdek yıllar boyunca üst üste binen kalsiyum karbonat tabakalarıyla kaplanmıştır.¹⁶⁵

İnci kesilmez, parlatılmaz. En erken milattan önce beşinci yüzyılda İran'da görülen inci, Basra Körfezi ile Hindistan'da çıkarılır. İnci takılarda boncuk olarak,

¹⁵⁷ Meriçboyu, *a.g.e.* 22.

¹⁵⁸ Kökkılıç, *a.g.e.* 7.

¹⁵⁹ Köroğlu, *a.g.e.* 7.

¹⁶⁰ Peker, *a.g.e.* 14.

¹⁶¹ Meriçboyu, *a.g.e.* 22.

¹⁶² Peker, *a.g.e.* 14.

¹⁶³ Kökkılıç, *a.g.e.* 9.

¹⁶⁴ Meriçboyu, *a.g.e.* 22; Köroğlu, *a.g.e.* 7.

¹⁶⁵ Köroğlu, *a.g.e.* 8

iğne topuzu olarak kullanılmıştır. Taklit inciler sedeften yapılmıştır. Dayanaksız bir madde olan inci, Antikçağ'da en değerli gereçler arasında kabul görmüştür.¹⁶⁶

5.2.4. Kehribar

Çam türü ağaçlarının fosilleşmiş reçinesidir. Ağaçlar üzerinde oluşan reçineler, rüzgâr ve fırtınaların etkisiyle denize karışarak kum, çakıl taşlarının kaplanması ve tüm ufak küçük cisimleri kendine çekerek oluşan fosildir. Baltık Denizi, Ukrayna, Romanya, İngiltere ve Sicilya kıyılarından çıkartılan kehribar, Tarih öncesi dönemlerden itibaren takı yapımında kullanılan en gözde taşlardan biri olmuştur. Antikçağda kehribarın sihirli olduğuna inanılmış ve ilaç yapımında kullanılmıştır. Günümüzde de organik kökenli bu taşın güzellik kremleri yapılmaktadır. Bizans'a deniz yoluyla Olbia Limanı'ndan kehribar getirildiği bilinmektedir.¹⁶⁷

Kehribar, sarı ve kırmızıya bakan kahverengi, yarı saydam veya opak bir maddedir ve kolay işlenir.¹⁶⁸ Antik çağların bilinen en eski dekoratif maddesi ve mücevher olarak kullanılan ilk maddedir.¹⁶⁹

5.2.5. Mercan

Mercan, sert ve kalkerli organik bir madde olup denizde yaşayan omurgasız ahtapotların iskeletlerinden oluşmaktadır.¹⁷⁰ İlkçağ'da pembe, kırmızı ve beyaz renkte mercan kullanılmıştır. Kırmızı ve beyaz renkte olan mercanlar daha değerlidir. Çubuk veya tüp biçimli mercan Kızıldeniz'den çıkartılır. Fosil mercan boncuklar, milattan önce altı bin yılında Çatalhöyük'te bulunmuştur.¹⁷¹

¹⁶⁶ Meriçboyu, *a.g.e.* 22.

¹⁶⁷ Köroğlu, *a.g.e.* 7

¹⁶⁸ Meriçboyu, *a.g.e.* 22.

¹⁶⁹ Peker, *a.g.e.* 29.

¹⁷⁰ Meriçboyu, *a.g.e.* 22-23

¹⁷¹ *a.g.e.* 23.

6. TAKI YAPIMINDA KULLANILAN TEKNİKLER VE ARAÇLAR

6.1. Takı Yapım Teknikleri

6.1.1. Dövme Tekniği

Dövme doğal madenlerin keşfi itibari ile kullanılmaya başlanan ilk maden yapım sanatı yöntemidir. M.Ö. yedinci bin yıllarda Anadolu'da Halançemi ve Çayönü'nde düz ve küçük bakır parçalar dövme tekniği ile iğne, biz, kanca gibi aletlerin yapımında kullanılmıştır.¹⁷²

Bu yöntemde metal örs üzerine konularak çekiçle dövülür. Dövme işlemine başlanmadan önce metal veya alaşımın şekil değiştirebilecek bir sıcaklığa erimiş olması gerekmektedir. Çekiç veya şahmerdan ile dövülen metal istenilen şekle getirilir.¹⁷³

Dövme tekniği metalürjik keşiflerle birlikte gelişme göstermiştir. Madeni ısıtıp yumuşatıp işlenir hale getirilerek tavlama keşfinden sonra iri ve yumru şeklindeki bakır parçalarının da işlenmesi sağlanabilmiştir.¹⁷⁴

6.1.2. Döküm Tekniği

Bir pota içinde eritilen metal veya alaşımın önceden istenen şekilde hazırlanmış boş bir kalıba dökülerek dondurulması işlemine döküm denir.¹⁷⁵ Her bir parça ile tek tek uğraşmayı gerektiren dövme tekniğinin aksine çok sayıda döküm aynı anda yapılabilir.

Kalkolitik Çağdan beri kullanıldığı yapılan araştırmalar sonucu bilinmektedir. Başlangıçta taş veya kilden hazırlanan üstü açık kalıplara yapılan döküm bakır alaşımlarının keşfi ile tunçtan yapılmaya başlanmıştır. İçi dolu (masif), içi boş kalıpların kullanıldığı döküm teknikleri vardır.¹⁷⁶

¹⁷²Erginsoy, a.g.e. 18.

¹⁷³ Oktay Başak, *Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi'nde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Grup Madeni Eser*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Van, 2004, 33.

¹⁷⁴ Erginsoy, a.g.e. 18.

¹⁷⁵ Özkan, a.g.e. 48.

¹⁷⁶Erginsoy, a.g.e. 25-26

6.1.3. Tornada Çekme (Sıvama)Tekniği

Torna, madeni eşyaların iki puntu arasında döndürülmesi ile yuvarlak şekillerin oluşumunu sağlayan bir araçtır. Bu dönüş işlemleri sırasında özel bıçaklar kullanılır.¹⁷⁷ Torna tezgâhında ekseni etrafında dönme hareketi ile yuvarlak madeni levhalardan yuvarlak gövdeli içi boş eserler üretilmesine tornada çekme tekniği denir. M.Ö. dördüncü yüzyıldan beri kullanılan bir tekniktir. Daha çok seri halde üretilen eserlerde kullanılmaktadır.¹⁷⁸

6.1.4. Preste Basma Tekniği

Seri üretim gerektiren durumlarda kullanılan bir başka yöntemdir. İstenen şekilde çelikten bir kalıp oluşturulur. Daha sonra bu kalıp pres denen makinelere tutturulur. Var olan metalin çelik kalıbın arasına konularak presle kuvvet uygulanması ile istenen şekil metal levhanın üzerine işlenmiş olur.¹⁷⁹

6.2. Süsleme Teknikleri

6.2.1. Kabartma (Çekiçleme-Repousse) Tekniği

Kabartma tekniği, kabartma aletleri ve çekiç kullanılarak madeni metaller üzerine yapılan süslemelere verilen addır.¹⁸⁰ Maden tabakasının dıştan veya içten; veya hem dıştan hem de içten çekiçlenmesi ile kabartmalar yapılır. Gerçek repousse tekniği içten yapılan olmasına rağmen bütün kabartmalar için kullanılan genel bir isim olmuştur.¹⁸¹

6.2.2. Stampa Basma (Kalıpla Kabartma) Tekniği

Kabartma desenler uygulanacak bir eserde eserin tekrarı gerekiyorsa tek tek repousse tekniğini kullanmak yerine daha hızlı ve kolay aynı sonuca ulaşacak kalıpla kabartma tekniği kullanılır. Kalın bir tunç çubuğun ucuna istenen desenin negatifi çelik aletlerle oyularak veya dökümle yapılır. Tavlanmış madenin desen yapılması

¹⁷⁷ Başak *a.g.e.* 38.

¹⁷⁸ Erginsoy, *a.g.e.* 27-28.

¹⁷⁹ Başak, *a.g.e.* 39.

¹⁸⁰ Nesrin Sezgin, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Madeni Takılar*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, 45.

¹⁸¹ Erginsoy, *a.g.e.* 34.

istenen bölgesine bu uç konarak çubuğun arka ucuna çekiçle vurmak sureti ile istenen desenin pozitif olarak ve rölief olarak levha üzerine işlenir.

Bir başka kalıpla kabartma yöntemi ise istenen desenin negatifinin tunç veya kurşundan bir kalıbın üzerine oyulması ile olur. Tavlanmış levha bu kalıptaki oyuğun üzerine konarak çekiçle vurulur ve aynı şekilde levhanın üzerine desen hem pozitif hem de rölief olarak işlenmiş olur.¹⁸²

6.2.3. Telkâri (Filigre) Tekniği

Telkâri, ince teller halindeki altın ve gümüşün eğilip bükülerek desenler yapılması ve birbiri içinde örülüp lehim ile birbirlerine veya çerçeveye tutturulması ile oluşan tekniğe denir. En sık kullanılan tekniklerden biridir.¹⁸³

Genellikle yapımda daha kolay eğilebilen yassı tel kullanılmakla beraber yuvarlak kesitli veya burma tellerden de motifler oluşturulabilir. Telkâri zor bir teknik olmamakla beraber tel motifler birleştirilirken lehimin ince teller üzerine yayılmaması dikkat gerektiren bir işlemdir.

Mezopotamya ve Mısır'da üçüncü binden ve Anadolu'da 2500'lerden itibaren bu yöntemin kullanıldığı arkeolojik kazılardan anlaşılmaktadır.¹⁸⁴

6.2.4. Granülasyon (Damlatma) Tekniği

Granül veya Güverse olarak da adlandırılan bu süsleme tekniğinde, madenlerden çeşitli formlarda hazırlanmış taneciklerin yan yana dizilmesi veya metal üzerine lehim yapılması ile ortaya çıkan süsleme tekniğidir.¹⁸⁵

Maden sanatında eski çağlardan beri kullanılan bu yöntem ilk olarak Mezopotamya'dan başlamış ve buradan dünyaya yayılmıştır. Asil metaller eriyip soğurken kendini toplamakta ve bir küre şeklini almaktadır. Bu yöntemde bundan yararlanıldığı düşünülmektedir.

Bu teknik uygulanırken zorlayıcı iki nokta vardır. Bunlardan ilki aynı çapta kürelerin elde edilme zorluğu, ikincisi ise bunların zemine kaynak yapılmasındaki zorluktur.¹⁸⁶

¹⁸² Erginsoy, *a.g.e.* 37.

¹⁸³ Çalış, *a.g.e.* 79-80.

¹⁸⁴ Erginsoy, *a.g.e.* 37-38.

¹⁸⁵ Özkan, *a.g.e.* 80.

6.2.5. Mine (Emaye) Tekniği

Metal üzerinde açılan yuvaların içerisine taş, cam boncukların yerleştirilmesi ya da zemine lehimle tutturulan tel hücrelerin içine yerleştirilmesi ile yapılan bir süsleme tekniğidir.¹⁸⁷

Mine yapımında hazırlanan yuvalara renkli cam tozu konduktan sonra hafif ısıtılması ile cam tozu erir ve metalle kaynaşır. Ana maddesi cam olan bu teknikte farklı renklerde cam tozları kullanılır. şerit yuvalı, telkâri yuvalı, gömme yuvalı, daldırma ve repousse olmak üzere beş farklı mineleme metodu vardır.

MÖ. 19. yy da Mısır'da başlayan bu yöntem MÖ. 15. yy itibari ile yayılmıştır.¹⁸⁸

6.2.6. Savatlama (Niello) Tekniği

Niello Latince siyah anlamına gelen 'nigellus' kelimesinden türemiştir. Bu yöntemde bakır, kurşun ve kükürtten belli oranlarda karıştırılarak hazırlanan savat adı verilen bir karışım kullanılır. Gümüş eşyaların üzerine elik kalemlerle oyuklar açılır, hazırlanan karışım ekme ya da sürme işlemi ile bu oyukların üzerine yerleştirilir. Sonrasında ocak ateşine tutularak eritilen savat, boşluklar dolduktan sonra soğumaya bırakılır. Bu şekilde metalin üzerinde siyah çizgiler ve bu çizgilerle oluşturulan bir süsleme sanattır.¹⁸⁹

Bizim sunacağımız katalogda bu yöntemim sık kullanılmış olduğunu görmekteyiz.

6.2.7. Mıhlama Tekniği

Mıhlama, takı üzerine değerli veya yarı değerli taşların yerleştirilmesidir.¹⁹⁰ Bu süsleme tekniğinde taş yuvaların hazırlanması, metalin kesilmesi, taşın tutunabilmesi için madende kanal kenarlarının oluşturulması gibi bir takım işlemler yapılır.¹⁹¹ Tırnaklı ve tırnaksız olmak üzere iki çeşit mıhlama yapılmaktadır.

¹⁸⁶ Sezgin, *a.g.e.* s 44-45.

¹⁸⁷ Özbağı, T, *a.g.e.* 26.

¹⁸⁸ Meriçboyu, *a.g.e.* 36.

¹⁸⁹ Sezgin, *a.g.e.* 48-49.

¹⁹⁰ Özkan, *a.g.e.* 52.

¹⁹¹ alış, *a.g.e.* 82-83.

Tırnaksız olanda taş yuvaya yerleştirilir ve sonra kenarları sıvanarak sabitlenir. Tırnaklı mihlamada ise yuvaya taş yerleştirildikten sonra tırnaklar taşın üzerine bırakılır.

Sümerlere ait Ur Kral mezarlarındaki eserlerde ilk olarak renkli taşlarla metallerin süslenmesine rastlanmıştır. Osmanlı Dönemi'nde mihlama daha çok altın ve gümüşte kullanılmıştır.¹⁹²

6.2.8. Kakma Tekniği

Madeni eserlerin üzerindeki yivlerin veya çukurların içine başka cins ve renkte madenlerin işlenmesine kakma tekniği denir. Yivlerin içine tel, çukurlara da ince varak parçalar kakılır. Eserin madeni ile kontrast oluşturacak, eseri renklendirecek malzemelerin kullanılması esastır.

Mezopotamya Ur Kral mezarlarında kakma tekniğiyle yapılmış mızrak uçları ve baltalar bulunmuştur.¹⁹³

6.2.9. Çalma ve Kazıma Tekniği

Altın, gümüş, bakır, tunç ve pirinç gibi metallere derin çizgilerle süsleme yapılmasıdır. Bu çizgilerin oluşturulması için ucu küt çalma kalemleri veya çekiçle çalma işlemi; ucu keskin kalemler ve çekiç veya keski denilen tahta saplı, keskin ve sivri uçlu kazıma aleti ile kazıma denen iki teknikle yapılabilir.¹⁹⁴

Kazıma tekniğinde motifler yüzeye çizilir sonrasında çelik kalemlerle oyma yapılır.¹⁹⁵ Çalma tekniğinde ise ucu küt çelik kalemlere hafif bir şekilde çekiçle vurulması ile yapılır.

Tunç Çağı'nın başlarından beri madeni eserlerin derin çizgilerle süslenmesi yöntemi kullanılmaktadır.¹⁹⁶

¹⁹² Meltem Karagöz, *Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Takularının İncelenmesi*. (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2013, 45-46.

¹⁹³ Erginsoy, *a.g.e.* 39.

¹⁹⁴ *a.g.e.* 32.

¹⁹⁵ Özkan, *a.g.e.* 53.

¹⁹⁶ Erginsoy, *a.g.e.* 33.

6.2.10. Ajur (Delik İşi, Kesme) Tekniği

Delici ve kesici aletler kullanılarak metal üzerinde delikli süslemelerin yapıldığı tekniktir. Bu yöntemde delik işi, kesme, ajur gibi isimler verilmektedir. Metalin üzerinde delgiyle açılan küçük bir delikten geçirilen kıl testere ile istenilen desen verilir.

Bu teknikte genelde desenlerin dışındaki zemin kesilerek çıkartılır. Roma Döneminde sık kullanılan bir teknik olup en gelişmiş örneklerine Bizans döneminde rastlanır.¹⁹⁷

6.2.11. Kaplama (Yaldız) Tekniği

Çok ince altın ve gümüş varakların ucuz olan bir başka metal üzerine veya ahşap üzerine yapıştırılmasına kaplama denir. Mekanik bir yöntem olan kaplamanın aksine yaldızlama yöntemi kimyasal bir yöntem olup daha dayanıklıdır. Altın tozu ve cıvadan oluşan bir alaşım yapılır. Bu alaşım cam ve pişmiş topraktan yapılan nesnenin üzerine sürülerek fırınlanır. Yüksek ısıda cıva buharlaşırken altın nesnenin üzerine yapışır.¹⁹⁸

6.3. Birleştirme Yöntemleri

6.3.1. Perçin Yöntemi

Perçin yönteminde çivi ile birleştirme yapılır. Ucu sivri bir aletle veya dökümle açılan deliklere perçin çivileri yerleştirilir. Birleştirilecek olan delikli kenarlar birbiri üstüne bindirilir istenen boydaki perçin çivileri ile birbirine tutturularak çekiçlenir.¹⁹⁹

Perçinlenecek parçaların kendi aralarında dişli hale getirilmesi ile çivi kullanmadan da perçinleme işlemi yapılabilir. Kaynak gereksiz veya sakıncalı ise perçinleme yöntemi tercih edilmektedir.²⁰⁰

¹⁹⁷ Özkan *a.g.e.* 53-54.

¹⁹⁸ Meriçboyu, *a.g.e.* 37.

¹⁹⁹ Erginsoy *a.g.e.* 29.

²⁰⁰ Çalış, *a.g.e.* 94.

6.3.2. Lehim Yöntemi

Birleştirmek istenen parçalar yan yana getirilir erime noktası düşük olan bir alaşım olan lehim bu parçaların üzerine sürülür, bu kısmın ateşe tutulması ile lehim iyice sıvılaşır ekin içine akar, kendini eserin madeni ile alaşımlayarak iki kenarı birleştirir.

Lehimler yumuşak ve katı lehimler olmak üzere iki gruptur. Altın, gümüş, bakır ve tunç gibi madenlerin birleştirilmesinde daha çok katı lehimler kullanılır. Katı lehimler daha yüksek ısıda erir ve daha dayanıklıdır. Altın eserlerde altın-gümüş alaşımı veya altın-bakır alaşımı, gümüş eserlerde gümüş-bakır veya gümüş-çinko alaşımı, bakır ve tunç eserlerde kalay oranı yüksek tunç alaşımı, pirinç eserlerde yüksek çinko içeren pirinç alaşımı kullanılır.

M.Ö. 3000'lerden itibaren lehim yöntemi kullanılmıştır ve ilk kullanılanlar altın lehimlerdir.²⁰¹

6.3.3. Kaynak Yöntemi

Monte edilecek iki metal parçasının ısı ve basınçla birleştirilmesi işlemidir. Genelde düşük, yüksek veya çok yüksek sıcaklıklarda eritme yapılır. Isıtma işleminde bakır ısıtıcı, alev, elektrik enerjisi veya ark ile sağlanır.

Kaynakla birleştirme yöntemi ilk olarak M.Ö. 200 yıllarında Babilliler tarafından kullanılmıştır.²⁰²

²⁰¹ Erginsoy, *a.g.e.* 29.

²⁰² Hınısloğlu, *a.g.e.* 47.

7. KATALOG

Örnek no : 1
Envanter no : 1469
Fotoğraf no : 1
Çizim no : 1
Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** :6,2 cm
: **Genişliği** :4,2 cm
: **Kalınlık** :0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Telkâri, Kabartma

Kullanılan motif : Bitkisel ve Geometrik desenler

Kompozisyon : Eser iki gümüş levhadan müteşekkil olup enli ve merkezi bir kompozisyon özelliği göstermektedir. Her iki bölüm birer pim yardımı ile birbirine tutturulmuştur. Bir tarafı kilitli, diğer tarafı serbest olarak yapılmıştır. Serbest uçtaki iğneye bağlı küçük bir kırmızı ip bulunmaktadır. Bu ip ile iğne bilezik üzerindeki bir halkaya tutturulmuş ucundan pul sarkıtılan kısa bir zincire bağlanmıştır.

Eserin üzerinde kabartma motifler ve yere paralel kabartma şeritler, burgulu gümüş tellerden oluşan bezemeler mevcuttur. Yere paralel kabartma şeritler üzerinde ardı ardına sıralanan dört çift yaprak ve her dört çift yapraktan sonra gelen bir adet çiçek motifi bulunmaktadır. Döküm yapım tekniği kullanılan bilezik üzerinde yıpranmaya bağlı oksitlenmeler de gözükmemektedir.

Örnek no : 2
Envanter no : 1467
Fotoğraf no : 2
Çizim no : 2
Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6,2 cm
: **Genişliği** : 4,2 cm
: **Kalınlık** : 0,2 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Telkâri, Kabartma, Güverse

Kullanılan motif : Bitkisel ve Geometrik Desenler

Kompozisyon : Eser silindirik gövdeli, enli iki levhadan meydana gelmiştir. Bir pim yardımı ile birbirine tutturulan bu levhaların açılan serbest kısmı bir iğne yardımı ile kapatılmaktadır.

Eser birleşme yerlerine paralel iki şerit ve bunların üzerinde üç boyutlu bir yapı oluşturacak şekilde tutturulmuş üç adet yarım daire ile dikdörtgen bölümlere ayrılmıştır. Birleşme yerinde olan bölümde burgulu gümüş tellerden oluşan dairelerin bir üçgen şekli oluşturduğu görülmektedir. Sonraki bölümde ise boyun kısmına doğru dikdörtgeni tek sıra halinde içten saran daireler ve orta kısımda üzerinde topçuk şeklinde bezek bulunan yine burgulu gümüş tellerle yapılan çiçek motifi görülmektedir. Bilezikte oksitlenmeler de dikkati çekmektedir.

Örnek no : 3
Envanter no : 1480
Fotoğraf no : 3
Çizim no : 3
Ürünün adı : Hamaylı

Kullanılan malzeme : Bakır

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye Geliş tarihi : Bilinmiyor

Müzeye Geliş Biçimi: Satın Alma

Ölçüleri : **Uzunluğu** : 9,5 cm
: **Genişliği** : 7,6 cm
: **Zincir uzunluğu** : 106 cm

Kullanılan teknik : Telkâri, Döküm, Mıhlama ve Ajur

Kullanılan motif : Bitkisel Süsleme

Kompozisyon : Eser döküm tekniği ile yapılmış dikdörtgen gövdeli bir hamaylıdır. Üzerinde telkâri tekniği ile yapılmış küçük daire işlemler çapraz birer çizgi şeklinde geçmektedir ve gövdeyi dört üçgen parçaya ayırmaktadır. Çapraz dairelerin ortasına bir mavi boncuk mıhlanmış olduğu görölmektedir. Her bir üçgenin orta kısmında baklava dilimi oluşturan telkâri tekniği ile yapılmış ve bir araya getirilmiş daireler mevcuttur. Dikdörtgen gövdenin her bir köşesinde birer yuvarlak bezek bulunmaktadır. Alt kısımda beş adet sarkaç pul mevcuttur.

Dikdörtgen gövdenin köşelerinde var olan iki adet halkadan bir zincir geçmektedir. Bu zincirin her iki tarafı gövdeye yakın bir kısımda başka kısa bir zincir ile birbirine bağlanmaktadır. Bu kısa zincir gövdeye de orta kısmından bir halka aracılığı ile bağlanmıştır. Zincir boyunca aralıklı olarak pullar bulunmaktadır.

Bu pulların bazılarının ızgaralı olduğu dikkat çekmektedir. Yine her iki tarafta zincire bağlı uçlarından birer pul sarkan ajuur tekniği ile yapılmış silindirler mevcuttur. Eser yıpranmış olup yer yer oksitlenmeler mevcuttur.

Örnek no : 4
Envanter no : 1221
Fotoğraf no : 4
Çizim no : 4
Ürünün adı : Hamaylı

Kullanılan malzeme : Bakır

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Boyu** : 8 cm
: **Eni** : 9.3cm
: **Kalınlık** : 1 cm
: **Zincir uzunluğu** : 106 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kaplama, Kabartma, Telkâri, Mıhlama ve Ajur

Kullanılan motif : Bitkisel süsleme

Kompozisyon : Eser bakırdan yapılmış olup, gümüş veya kalay kaplamalı olan bir hamaylıdır. Ön yüzeyi küme telkâri dairelerle süslenmiştir. Bu daireler ile ön yüzey iki adet dikdörtgene ayrılmış olup üstteki dikdörtgende orta kısımda kırmızı bir renkte bir taş mevcuttur. Bu taşın etrafı bir çiçek motifi oluşturacak şekilde dairelerle çevrelenmiştir. Çiçek motifinin her iki yanında yine dairelerle birer baklava dilimi motifi oluşturulmuştur. Alttaki dikdörtgende ise üç adet çiçek motifi küçük dairelerce oluşturulmuştur. Gövdenin dört köşesinde kabartma tekniği ile birer çiçek motifi işlenmiş olup içine mıhlama tekniği ile yerleştirilmiş mavi boncuklar olduğu anlaşılmaktadır. Ancak muhtelif darbeler nedeniyle bu boncuklardan sadece

bir tanesi mevcudiyetini sürdürmektedir. Altta ise altı adet yaprak biçiminde sarkaç süsleme mevcuttur.

Gövdenin köşelerinden çıkan iki halkadan geçirilmiş zinciri ve bu zincire her iki tarafta bağlı olan birer adet silindir şekilli muhafazasında ajur tekniği kullanılmıştır. Silindirin köşelerinden birer adet pul sarkmaktadır, zincirin kendisine de bağlı birer adet pul mevcuttur. Zincirin her iki tarafı gövdeye yakın bir kısımda kısa bir zincirle birbirine bağlanmıştır. Eserin oksitlenmiş olduğu görülmektedir.

Örnek no : 5
Envanter no : 1242
Fotoğraf no : 5
Çizim no : 5
Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6,5 cm
: **Yükseklığı** : 3,3 cm
: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Telkâri ve Kabartma

Kullanılan motif : Bitkisel Süsleme

Kompozisyon : Enli iki levhanın pim yardımı ile birbirine tutturulması ile oluşan eser döküm yapım tekniği ile yapılmıştır. Bir tarafı kilitli olan eserin serbest uçları bir iğne yardımı ile birbirine bağlanmaktadır.

Levhaların üzerinde birbirine paralel ikişer sıra halinde kabartma bezekler ve bunlara paralel telkâri usulü ile yapılmış tek sıra halinde daireler mevcuttur. Her iki levha orta kısmından iki sıra halinde dörder adet üç boyutlu yarım daire ile iki parçaya ayrılmaktadır. Yüzeyi küçük daire motifleri ile telkâri tekniği ile süslenmiştir. Yıpranmaya bağlı olarak eserde oksitlenmeler görülmektedir.

Örnek no : 6
Envanter no : 1243
Fotoğraf no : 6
Çizim no : 6
Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6,3 cm
: **Yükseklik** : 3,3 cm
: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Telkâri ve Kabartma

Kullanılan motif : Bitkisel Süsleme

Kompozisyon : Eser iki yarım dairenin pim yardımı ile birbirine tutturulması ile oluşmuştur. Bir tarafı kilitli olan eserin serbest uçları bir iğne yardımı ile birbirine bağlanmaktadır.

Dış yüzeyi kabartma daire motifleriyle süslenmiştir. İki grup halinde yapıldığı anlaşılan halkalar çeşitli sebeplerle düşmüştür. Her iki dairenin orta kısmından iki sıra halinde dörder adet üç boyutlu yarım daire ile iki parçaya ayrılmaktadır. Eklem yerleri çeşitli darbelerden ileri gelen durumlardan dolayı yıpranmıştır. Eksikleri olan eserde yer yer oksitlenmeler de dikkat çekmektedir.

Örnek no : 7
Envanter no : 1244
Fotoğraf no : 7
Çizim no : 7
Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6,3 cm
: **Yükseklik** : 2 cm
: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama ve Kabartma

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Eser tek parça pirinç bir levhadan yapılmış olup kelepçelidir. Levhanın üzerine kazıma tekniği ile baklava dilimli geometrik desenler oyulmuş ve bunların yanına da üçer adet çizgi yapılmıştır. Daha sonra savat süsleme tekniği uygulanarak bu desenlerin siyah bir renk alması sağlanmıştır. Baklava dilimlerinin çizgilerine paralel zikzak çizgiler çizilmiş olup merkezine kabartma tekniği kullanılarak dört adet yuvarlak ile baklava dilimi deseni oluşturulmuştur. Bileziğin bir ucunda perçin diğer ucunda iki delik vardır.

Levhanın orta kısmında bükülme izine rastlanmakta olup eserin yıprandığı görülmektedir.

Örnek no : 8
Envanter no : 1245
Fotoğraf no : 8
Çizim no : 8
Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6 cm
: **Yükseklığı** : 2 cm
: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Tek parça pirinç levhadan oluşmuştur. Kazıma yöntemi ile çizgi motifler ve zikzak çizgilerle baklava dilimleri oluşturulan eserin desenleri savatlama tekniği ile siyaha boyanmıştır. Baklava dilimlerinin içine çizgilerine paralel olacak şekilde zikzak çizgiler çizilmiştir. Bir ucunda iki delik mevcut olup, öbür ucunda perçin yoktur. Eserde yıpranmaya bağlı oksitlenmeler görülebilmektedir.

Örnek no : 9
Envanter no : 1296
Fotoğraf no : 9
Çizim no : 9
Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 5,5 cm
: **Uzunluğu** : 6,5 cm
: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm

Kullanılan motif : Bitkisel Desenler

Kompozisyon : Tek bir pirinç levhadan döküm tekniği ile oluşturulmuş bir eserdir. Her iki ucu yassı olup ortasında çiçek motifi vardır. Çiçek motifi iki yana yatkindır. Motiften itibaren yanlara doğru incelen levha açık uç kısımlarda tekrar kalınlaşmaktadır. Her iki yassı uç yüzeyinde çiçek desenleri mevcuttur. Eser deforme olmuş ve oksitlenmiştir.

Örnek no : 10

Envanter no : 868

Fotoğraf no : 10

Çizim no : 10

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Bronz

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : 17.04.1979

Ölçüleri : **Çapı** : 6 cm

: **Yükseklik** : 2,8 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Kabartma ve Döküm

Kullanılan motif : Geometrik ve Bitkisel Desenler

Kompozisyon : Eser birbirine menteşe ucundaki pimle tutturulmuş iki yarım daireden oluşmaktadır. Bir tarafı kilitli, diğer tarafı serbest olarak yapılmıştır. Serbest uçlar bir iğne ile birbirine bağlanmaktadır.

Döküm tekniği ile oluşturulan bronz levhaların üzerine repousse tekniği ile çiçek desenleri, bunları çevreleyen altı kollu yıldızlar ve sonrasında da geometrik desenler yapılmıştır. Her iki parçanın dış yüzeyindeki birleştirmeler birbirinin aynıdır.

Örnek no : 11

Envanter no : 1820

Fotoğraf no : 11

Çizim no : 11

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : 15.04.1988

Ölçüleri : **Çapı** : 6,2 cm

: **Yükseklığı** : 2 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama ve Kabartma

Kullanılan motif : Geometrik Süsleme

Kompozisyon : Eser yuvarlak şekilli daire kesitli tek bir pirinç levhadan oluşmuştur. Levha üzerine kazıma tekniği ile geometrik desenler ve baklava dilimleri oyulmuş, savatlama tekniği ile siyah renge boyanmıştır. Baklava dilimlerine iç kısımdan paralel olacak zikzak çizgiler kazınmıştır. Her bir çerçevenin içine dörder tane küçük kabarcık uygulanarak tekrar baklava dilimi deseni oluşturulmuştur. Bileziğin bir ucunda perçin diğer ucunda iki delik vardır. Eserde yer yer oksitlenmeler mevcuttur.

Örnek no : 12

Envanter no : 1468

Fotoğraf no : 12

Çizim no : 12

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçim : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 5,9 cm

: **Genişliği** : 2,9 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Telkâri ve Döküm

Kullanılan motif : Bitkisel Bezemeler

Kompozisyon : Eser, döküm tekniği ile oluşturulmuş enli iki gümüş levhanın menteşeye tutturulmuş bir pim aracılığı ile birbirine bağlanması ile oluşturulmuştur. Bir tarafı kilitli, diğer tarafı serbest olarak yapılmıştır. Serbest uçlar bir iğne aracılığı ile birbirine bağlanmaktadır.

Eser üzerinde kabartma motifler ve yere paralel kabartma üç kapak ve burgulu gümüş tellerden oluşan bezemeler mevcuttur. Paralel kabartmalar üzerine yaprak ve çiçek motifleri kabartma tekniği ile yapılmıştır. Üzerine bir halkaya tutturulmuş kısa bir zincir vardır. Zincir ucuna bağlı bir pul görülmektedir. Eserde yıpranmaya bağlı oksitlenmeler görülmektedir.

Örnek no : 13

Envanter no : 1821

Fotoğraf no : 13

Çizim no : 13

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : 15.04.1988

Ölçüleri : **Çapı** : 8,5cm

: **Yükseklığı** : 2 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama ve Kabartma

Kullanılan motif : Geometrik desenler

Kompozisyon : Eser tek bir pirinç levhadan döküm tekniği ile yapılmıştır. Eserin üzeri yuvarlak formda daire kesitlidir. Levha üzerine kazıma tekniği ile baklava dilimleri ve bu baklava dilimlerinin çizgilerine paralel olacak şekilde çizgiler oyulmuştur. Daha sonra savatlama tekniği kullanılarak bu çizgiler siyah renge boyanmıştır. Çizgilere paralel olacak şekilde zikzak çizgilerle baklava diliminin ortasına başka bir baklava dilimi deseni oluşturulmuştur ve bu baklava diliminin her bir köşesine kabartma tekniği ile birer nokta yapılmıştır.

Bileziğin bir ucunda perçin diğer ucunda iki delik vardır. Eserde yer yer oksitlenmeler mevcuttur.

Örnek no : 14

Envanter no : 1837

Fotoğraf no : 14

Çizim no : 14

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Bakır

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : 31.08.1988

Ölçüleri : **Çapı** : 5,3 cm

: **Yüksekliği** : 2 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Çalma ve Kazıma

Kullanılan motif : Hayvansal süsleme

Kompozisyon : Eser tek bir levhadan oluşmakta olup daire şekillidir. Halka kısmı yatıdır. Her iki uç aralarında açıklık bırakacak şekilde sonlanmakta olup bilezik bu açık uçlara doğru kalınlaşmaktadır. Kalınlaşan bu uçlara çalma ve kazıma teknikleri ile yılanbaşı oyulmuştur. Eserde yoğun oksitlenme görünmektedir.

Örnek no : 15

Envanter no : 1645

Fotoğraf no : 15

Çizim no : 15

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : 13.06.1985

Ölçüleri : **Eni** : 18 cm

: **Boyu** : 4 cm

: **Kalınlık** : 2 cm

Kullanılan teknik : Telkâri ve Güverse

Kullanılan motif : Bitkisel ve Geometrik süsleme

Kompozisyon : Telkâri tekniğinde yapılmış olan bilezik 12 adet parçadan oluşmaktadır. Parçalar telkâri tekniği ile oluşturulmuş tellerin üst üste kıvrılması ile yarım silindir şekli verilerek yapılmıştır. Her bir parça birbirine uç kısımlarından gümüş halkalar ile bağlanmıştır. Arada kopmuş olan parçalar mevcut olup bunların bağlanmasında bakır teller kullanılmıştır. Uç kısmında var olan anahtarlık kısmı menteşeli olup bir iğne yardımı ile kilitlenme sağlanmaktadır.

Parçaların hepsinde aynı bezeme görülmektedir. Dışa doğru kabarık iki ucunda papatya motifi bulunmaktadır. Her plakanın ortasında bir baklava dilimi, papatya ve yine baklava dilimi motifi yer alır. Her bir papatya motifinin üzerinde birer yuvarlak bezek bulunmaktadır. Eserdeki eksikler yıprandığını göstermektedir.

Örnek no : 16

Envanter no : 1964

Fotoğraf no : 16

Çizim no : 16

Ürünün adı : Kolye

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : 25.12.1991

Ölçüleri : **Uzunluk** : 78 cm

: **Genişlik** : 4 cm

: **Kalınlık** : 0,2 cm

Kullanılan teknik : Telkâri, Güverse

Kullanılan motif : Bitkisel süsleme

Kompozisyon : Eser altı tane yuvarlak parçanın birbirine üç sıra zincirle birleştirilmesinden oluşmaktadır. Bu zincirlerin en dıştakinde halkalarla tutturulmuş silindir şekilli sarkaçlar mevcuttur. Bu silindir sarkaçlar bir telin kendi üzerine sarılması ile oluşturulmuştur. Kolyenin uçları bir çengel aracılığı ile diğer uçtaki halkalardan birine geçirilerek birleştirilir. Birleştirme yerine yakın olan yuvarlak panodan çengele bağlanan iki zincir mevcuttur.

Yuvarlak panoların içine telkâri tekniği ile yapılmış yedi adet yuvarlak bir çiçek motifi oluşturacak şekilde dizilmiştir. Her bir halkanın üstünde topçuk şeklinde bir bezek bulunmaktadır. Dıştaki yuvarlak halka ile içteki halkaların birleşme yerleri arasında üçer adet daire bir üçgen motifi şeklinde bulunmaktadır. Bu yuvarlak

panoların etrafında yer yer gümüş halkalarla panoya bağlanmış pullar bulunmaktadır.
Eser iyi korunmuş durumdadır.

Örnek no : 17

Envanter no : 2093

Fotoğraf no : 17

Çizim no : 17

Ürünün adı : Alınlık

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : 14.06.1993

Ölçüleri : **Uzunluk** : 25,5 cm

: **Boyu** : 4 cm

: **Kalınlık** : 0,2 cm

Kullanılan teknik : Telkâri, Kazıma, Mıhlama ve Güverse

Kullanılan motif : Bitkisel Süsleme

Kompozisyon : Alınlık naylon bir ipi burarak ipin iki ucuna geçirilmiş sıra ile bir tarafında 17 diğer tarafında 20 adet alt tabanları düz kalem şeklinde üstleri ise silindir şeklini andıran ikişer santim boyutundaki yan yana dizilmiş parçadan oluşmaktadır. Her bir parçanın üzerine kazıma tekniği ile çizikler oyulmuştur ve her iki ucunda birer adet nokta bulunmaktadır. Bu silindirlerin alt ucuna halkalar bağlanmış ve bu halkaların ucuna yarım top şeklinde parçalar ilave edilmiştir. Her bir yarım topun altına bağlı olan halkalarla bu sarkaçlara silindir şekilli birer boncuk bağlanmış ve boncukların altından da telkâri usulüyle yapılmış yapraklar sarkıtılmıştır. Bu boncuklardan ilki kahverengi olup diğerleri kırmızıdır. Sarkaçlardan birinin ucunda üzerinde bitkisel motifler olan bir pul bulunmaktadır.

Orta kısımda ters “u” şeklinde yapılmış bir levha mevcut olup levhanın merkezinde her bir yaprağında küçük kırmızı taş ve ortasında mavi taş mıhlanmış olan bir papatya motifi mevcuttur. Papatya motifinin etrafında granülasyon tekniği ile yapılmış çeşitli büyüklükte topçuk şeklinde bezekler mevcuttur. Bu levhanın altından sarkan iki adet halkaya bağlı küçük bir çiçek figürü ve bu figüre bir halka ile bağlanmış bir pul bulunmaktadır. Eserde eksik yapraklar ve yarım sarkaçlar bulunmaktadır. Sarkaçlardaki içi boş yarım topların ezilmeye bağlı deformasyona uğradığı görülmektedir.

Örnek no : 18

Envanter no : 2655

Fotoğraf no : 18

Çizim no : 18

Ürünün adı : Kolye

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Osmanlı

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : 14.07.1999

Ölçüleri : **Çapı** : 1 m

: **Tane boyutu** : 1,4 cm

: **Kalınlık** : 0,2 cm

Kullanılan teknik : Telkâri

Kullanılan motif : Bitkisel Desenler

Kompozisyon : Eser 37 adet küre şeklindeki tanelerin birbirine ince tel şeklindeki halkaların yardımı ile tutturulması ile oluşturulmuştur. Her bir kürenin alt ve üst kısmında küreyi saran şekilde telkâri usulü ile yapılmış çiçek motifleri bulunmaktadır. İçi boş olan bu kürelerde yer yer ezilmeye bağlı deformasyonlar olmakla beraber iyi bir şekilde korunmuştur.

Örnek no : 19

Envanter no : 1464

Fotoğraf no : 19

Çizim no : 19

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 7 cm

: **Genişliği** : 2 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma ve Savatlama

Kullanılan motif : Geometrik desenler

Kompozisyon : Tek bir levhadan döküm tekniği ile oluşturulan eser yuvarlak formudur. Kazıma yöntemi ile çizgi motifler ve zikzak çizgilerle baklava dilimleri oluşturulan eserin desenleri savatlama tekniği ile siyaha boyanmıştır. Bileziğin bir ucunda perçin diğer ucunda iki delik vardır. Eserde yer yer oksitlenmeler mevcuttur.

Örnek no : 20

Envanter no : 1416

Fotoğraf no : 20

Çizim no : 20

Ürünün adı : Alınlık

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Uzunluğu** : 15 cm

: **Genişliği** : 10 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Mıhlama ve Telkâri

Kullanılan motif : Geometrik ve Bitkisel Desenler

Kompozisyon : Eser, enli bir levhadan ve bu levhadan aşağı halkalarla sarkıtılmış plakalardan meydana gelmiş bir alınlıktır. Dikdörtgenimsi bir formda olan levhanın dış kenarının orta kısmı kavislidir. Dış kenarlarında noktasal tekrarlı bir bant olan levhanın i kenarına paralel, telkâri usulü ile yapılmış yan yana sıralı halkalar dizilmiştir. Levhanın orta kısmında altı adet mavi boncuğun mıhlanması ile oluşturulan bir üçgen motifi mevcuttur. Bu motifin her iki yanında üçer adet boncuk yuvası bulunmakta olup her iki tarafta da birer tanesi düşmüş diğerlerine ise birer mavi boncuk mıhlanmıştır. Levhanın simetrik bir şekilde her iki üst kenarına sabitlenmiş birer halka aracılığı ile ortasında mavi boncuk bulunan çiçek motifleri sarkıtılmıştır.

Levhanın alt kenarından aşağıya doğru sabit bir halka aracılığı ile levhaya tutturulmuş olan dokuz adet plaka sarkmaktadır. Periyodik olarak kısalan bu plakaların her bir parçasının dört köşesine ince tel halkalar bağlı olup bir ağ oluşturacak şekilde birbirlerine bağlanmışlardır. Bu plakalardan ilkinde on bir parça mevcutken sonuncusunda üç parça bulunmaktadır.

Örnek no : 21

Envanter no : 1508

Fotoğraf no : 21

Çizim no : 21

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 5,5 cm

: **Genişlik** : 2 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama ve Kabartma

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Eser tek bir levhadan oluşmaktadır ve oval formludur. Eserde savatlı bezemeler mevcuttur. Bu bezemelerin arasında kalan geometrik motiflerin içine motife paralel olacak şekilde üç sıra zikzak çizgi mevcuttur. Eserin üzerinde zikzak çizgilerin ortasına denk gelen iki adet kabartma motif mevcuttur. Birleştirme yerinde iki adet de delik mevcut olmakla beraber birleştirme yeri bozulmuştur. Eserde oksitlenmeler görülmektedir.

Örnek no : 22

Envanter no : 1510

Fotoğraf no : 22

Çizim no : 22

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Bronz

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri :Çapı : 5,2 cm

:Genişliği : 1,2 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Eser döküm tekniği ile tek bir levhadan oluşmuştur. Her iki ucu yuvarlak olup aralarında açıklık bırakacak şekilde sonlanmaktadır. Eserin dış yüzeyinde noktalarla oluşturulmuş tepeleri yuvarlak bir motifle birbiri ile birleşen iki üçgen bulunmaktadır. Birleşim yerlerindeki yuvarlak motifin her iki yanında birer daire ile çevrelenmiş noktasal figür bulunmaktadır. Bu üçgenleri açık uçları kenarlara doğru bakacak şekilde iki yarım daire izlemektedir. Yarım dairelerdeki çizgiler birer çift olup ortalarında sıralanmış noktalar mevcuttur. Yarım dairenin merkez kısmına doğru ise paralel eğik çizgiler olduğu dikkat çekmektedir. Her iki yarım dairenin arasında yine bir daire ile çevrelenmiş olan noktasal figür bulunmaktadır. Eserde oksitlenmeler dikkat çekmektedir.

Örnek no : 23

Envanter no : 1509

Fotoğraf no : 23

Çizim no : 23

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 5,9 cm

: **Genişliği** : 2 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama ve Kabartma

Kullanılan motif : Geometrik süsleme

Kompozisyon : Eser yuvarlak formdadır. Tek bir levhadan oluşmaktadır. Üzerine kazıma tekniği ile birbirine teğet olan açık uçlar kenarlara doğru olan iki yarım daire oyulmuş ve bu yarım dairelerin içine kenarlara paralel çizgiler oyulmuştur. Bu çizgiler savatlama tekniği ile siyaha boyanmış olmakla beraber yıpranmaya bağlı olarak büyük oranda silinmiş olduğu görölmektedir. Bu yarım dairelerin arasında kalan geometrik desenlerin ortasına kabartma tekniği ile çiçek motifi yapılmıştır. Çiçek motiflerinin etrafında geometrik desenin çizgilerine paralel olacak şekilde zikzak çizgiler oyulmuştur. Birleştirme yeri açık olan eserin yer yer oksitlendiği görölmektedir.

Örnek no : 24

Envanter no : 1465

Fotoğraf no : 24

Çizim no : 24

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 5,5 cm

: **Genişlik** : 2 cm

: **Kalınlık** : 2,5 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Tek bir levhadan döküm tekniği ile oluşturulan eser yuvarlak formudur. Kazıma yöntemi ile çizgi motifler ve zikzak çizgilerle baklava dilimleri oluşturulan eserin desenleri savatlama tekniği ile siyaha boyanmıştır. Eserin bir ucunda telden delik uzantısı vardır. Eserde oksitlenmelerin olduğu görülmektedir.

Örnek no : 25

Envanter no : 1466

Fotoğraf no : 25

Çizim no : 25

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6,5 cm

: **Genişliği** : 4,4 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Telkâri, Kabartma, Güverse

Kullanılan motif : Geometrik ve Bitkisel Desenler

Kompozisyon : Eser silindirik gövdeli, enli iki levhadan meydana gelmiştir. Birbirine perçinleme tekniği ile birleştirilerek kelepçe ile birleştirilmiştir. Bu parçalar menteşe ile birbirine tutturulmuştur. Ağız kısmı da menteşe şeklinde olup üstten kanala koyulan bir çubukla kapatılmaktadır.

Eser birleşme yerlerine paralel iki şerit ve bunların üzerinde üç boyutlu bir yapı oluşturacak şekilde tutturulmuş üç adet yarım daire ile üç dikdörtgen bölüme ayrılmıştır. Birleşme yerlerinde olan bölümlerde burgulu gümüş tellerden oluşan dairelerin bir üçgen şekli oluşturduğu görülmektedir. Ortadaki bölümde ise boyun kısmına doğru dikdörtgeni tek sıra halinde içten saran daireler ve orta kısımda üzerinde topçuk şeklinde bezek bulunan yine burgulu gümüş tellerle yapılan çiçek

motifi gör÷lmektedir. Her iki parça birbirinin simetriği şeklindedir. Bilezikte oksitlenmeler de dikkati çekmektedir.

Örnek no : 26

Envanter no : 1464

Fotoğraf no : 26

Çizim no : 26

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 7 cm

: **Genişliği** : 2 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Tek bir levhadan döküm tekniği ile oluşturulan eser yuvarlak formudur. Geometrik formda bezemelerden meydana gelmiştir. Kazıma yöntemi ile çizgi motifler ve zikzak çizgilerle baklava dilimleri oluşturulan eserin desenleri savatlama tekniği ile siyaha boyanmıştır. Baklava dilimi motiflerinin orta kısımları zikzak çizgiler oyularak süslenmiştir. Eserin birleşme yerinde iki delik mevcut olup diğer uçta bu deliklere geçecek bir uzantı vardır.

Örnek no : 27

Envanter no : 1507

Fotoğraf no : 27

Çizim no : 27

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Gümüş

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6 cm
: **Genişliği** : 1,9 cm
: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama, Kabartma

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Tek bir levhadan döküm tekniği ile oluşturulan eser yuvarlak formudur. Kazıma yöntemi ile çizgi motifler oluşturulan eserin desenleri savatlama tekniği ile siyaha boyanmıştır. Levha üzerine kabartma tekniği ile baklava dilimi desenler yapılmıştır. Bu baklava dilimlerinin ortasına çizgilerine paralel olacak şekilde zikzak çizgiler oyulmuştur. Zikzak çizgilerin ortasında bir başka baklava dilimi deseni oluşmuştur. Bileziğin uçları açık olup bir ucunda iki tane delik vardır. Eserde oksitlenmeler de göze çarpmaktadır.

Örnek no : 28

Envanter no : 1227

Fotoğraf no : 28

Çizim no : 28

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın alma

Müzeye geliş tarihi : Bilinmiyor

Ölçüleri : **Çapı** : 6 cm
: **Eni** : 1,8 cm
: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Döküm tekniği ile tek bir levhadan oluşturulan eser merkezi bir kompozisyon özelliği göstermektedir. Orta kısmı biraz kalın olup uç kısımlar daha dardır. Eser bütün kenarlardan kazıma tekniği ile çepeçevre ince bir çizgi halinde oyulmuştur. Daha geniş olan orta kısımda üst üste üç sıra halinde ilk sırada 7 adet ikinci ve üçüncü sıralarda altışar adet küçük kareden ve bunların üzerine oyulmuş bir üçgen ile eve benzer bir şekil oyulmuştur. Bu şeklin her iki yanında birer ağaca benze birer geometrik desen bulunmaktadır. Yine her iki uca doğru geometrik desenler kazıma tekniği ile oyulmuştur. Bu oymalar savatlama tekniği ile siyaha boyanmıştır.

Eserde yer alan bütün boş alanlara zikzak çizgiler, karelerin ortasına da birer düz çizgi yapılmıştır. Birleştirme için bir ucunda iki adet delik diğer ucunda da bir

adet perçin bulunmaktadır. Eserde var olan oksitlenmeler yıprandığını düşündürmektedir.

Örnek no : 29

Envanter no : 2040

Fotoğraf no : 29

Çizim no : 29

Ürünün adı : Bilezik

Kullanılan malzeme : Pirinç

Ait olduğu dönem : Cumhuriyet

Müzeye geliş biçimi : Satın Alma

Müzeye geliş tarihi : 08.07.1992

Ölçüleri : **Çapı** : 6 cm

: **Eni** : 1,8 cm

: **Kalınlık** : 0,1 cm

Kullanılan teknik : Döküm, Kazıma, Savatlama

Kullanılan motif : Geometrik Desenler

Kompozisyon : Eser yuvarlak formlu olup tek bir levhadan döküm tekniği ile oluşturulmuştur. Levha üzerine kazıma tekniği ile baklava dilimi desenleri oyulmuş, her iki baklava diliminin birleşme bölgesinden kenara doğru uzanan üç paralel çizgi oyulmuştur. Bu desenler savatlama tekniği ile siyah renge boyanmıştır. Baklava dilimlerinin içine çizgilere paralel olacak şekilde bir sıra zikzak çizgi çizilmiş ve böylece baklava diliminin merkezinde daha küçük bir baklava dilimi deseni oluşturulmuştur. Her iki uçtaki birleşme yerleri menteşeli olup bir iğne yardımı ile birbirine tutturulmuştur. Kelepçe kısmının üzerine burayı öreten ek bir levha daha bulunmaktadır. Eser hafif oksitlenmiştir.

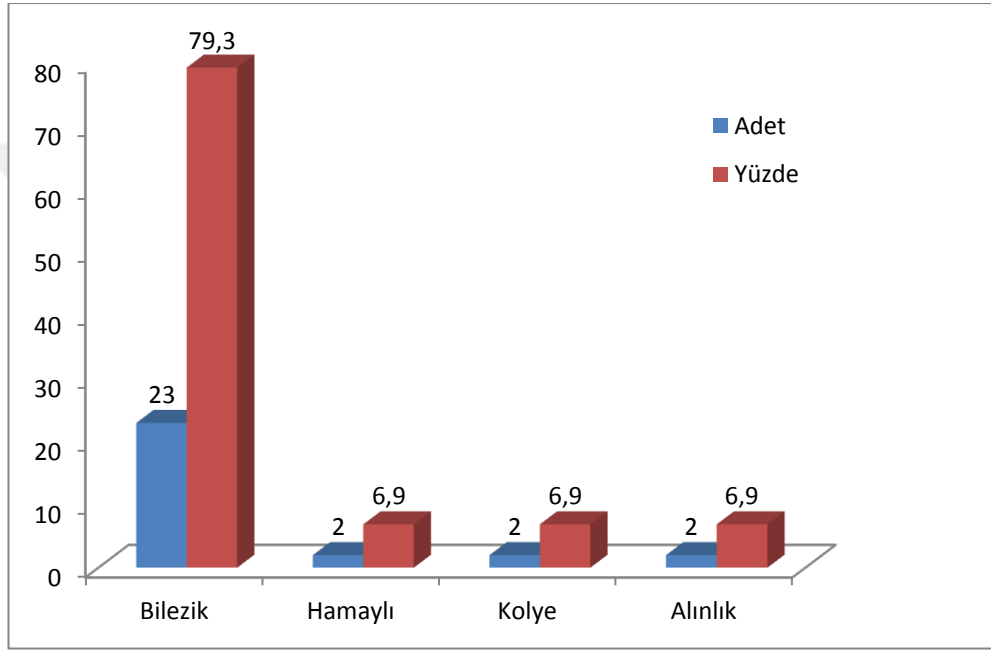
8. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

8.1.1. Etnografik Eserlerin Türlerine Göre Dağılımı

Takıların türlerine göre çalışmamızdaki eserlerin sayısal verileri aşağıda açıklanmıştır.

Grafik 1

Takıların Türlerine Göre Dağılım Grafiği

Şanlıurfa Müzesi'ndeki çalışmamızda kullanılan etnografik takıların türlerinin dağılımı grafik 1'de gösterilmiş olup toplam 29 adet eser değerlendirilmiştir.

İncelenen eserler arasında %79,3'lük bir oranla en büyük grubu bilezikler oluşturmaktadır. Toplamda 23 adet bilezik ele alınmıştır.

Hamaylı, kolye ve alınlık türlerine ait eşit oranda eser incelenmiş olup her biri %6,9'luk bir oranı kapsamaktadır.

Grafikte yer alan eserler 3 sınıf ve 4 gruptan oluşmaktadır. 'Baş/saç Takıları' sınıfından alınlık türüne ait 2 adet alınlık incelenmiştir.

‘Boyun Takıları’ sınıfı iki gruptan oluşmuştur. 2 adet kolye ve 2 adet hamaylı olmak üzere toplam 4 adet eser mevcuttur.

‘Bilek, Kol ve Parmak’ takıları sınıfından bilezik grubu çalışmaya alınmış olup, 23 adet bilezikten oluşmaktadır.

Grafik incelendiğinde en büyük payı bilek, kol ve parmak takılarından bilezik grubunun oluşturduğu görülmektedir. Bu durum yöre halkında bilezik kullanımının daha yaygın olduğunu düşündürmektedir.

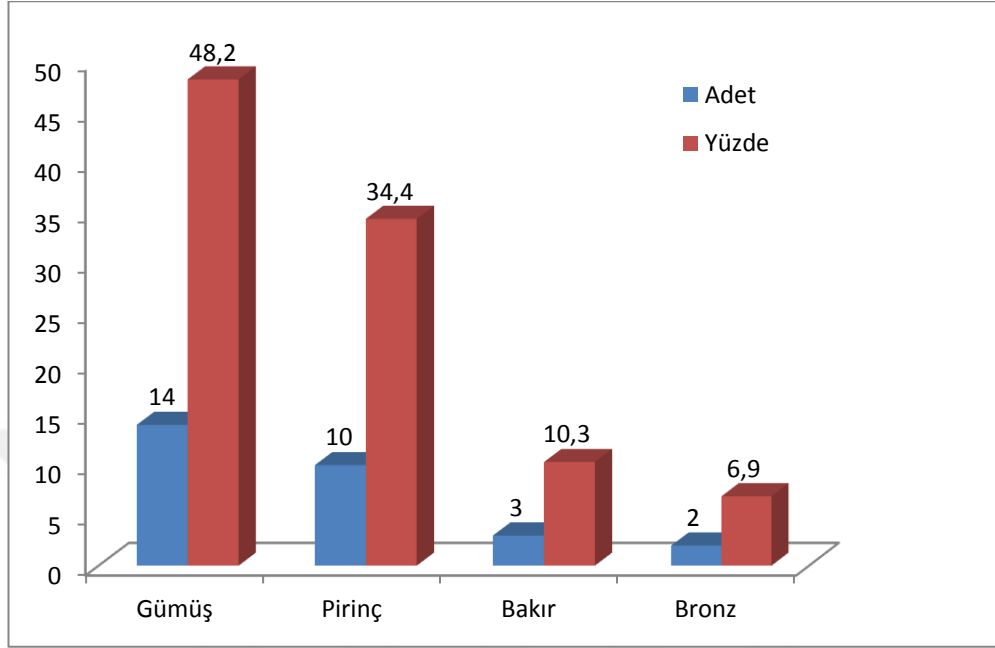
8.1.2. Etnografik Eserlerin Hammaddesine Göre Dağılımı

Araştırmaya konu olan eserler arasında hammadde olarak en fazla gümüş madenine rastlanmaktadır. Pirinç de gümüş kadar yoğun olarak kullanılmıştır. Bakır, bronz ve beyaz maden daha az miktarda kullanılmıştır.

Eserlerin ait olduğu çağ göz önüne alındığında pahalı bir maden olan altının hiç kullanılmamış olması kabul edilebilir bir sonuçtur. Bunun yanı sıra daha az değerli bir maden olan gümüşün ve pirincin yaygın kullanımı daha çok estetik kaygıların ön planda olduğunu düşündürmektedir.

Grafik 2

Eserlerin Hammaddesine Göre Dağılımı

Grafik 2’de araştırmaya konu olan takılarda kullanılan madenlerin hammaddeleri gösterilmiştir. Buna göre %48,2 gümüş, %34,4 pirinç, %10,3 bakır, %6,9 oranında bronz kullanıldığı görülmektedir.

Kullanılan eserlerdeki hammaddelere sayısal olarak bakıldığında 14 adet gümüş, 10 adet pirinç, 3 adet bakır, 2 adet bronzdan oluştuğu görülmektedir. Bunlardan fotoğraf ve çizim 1, 2, 5, 6, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 25, 27 de gümüş; fotoğraf ve çizim 7, 8, 9, 11, 13, 19, 24, 26, 28, 29 da pirinç; fotoğraf ve çizim 3, 4, 14 de bakır; fotoğraf ve çizim 10, 22 de bronz örnekler yer almaktadır.

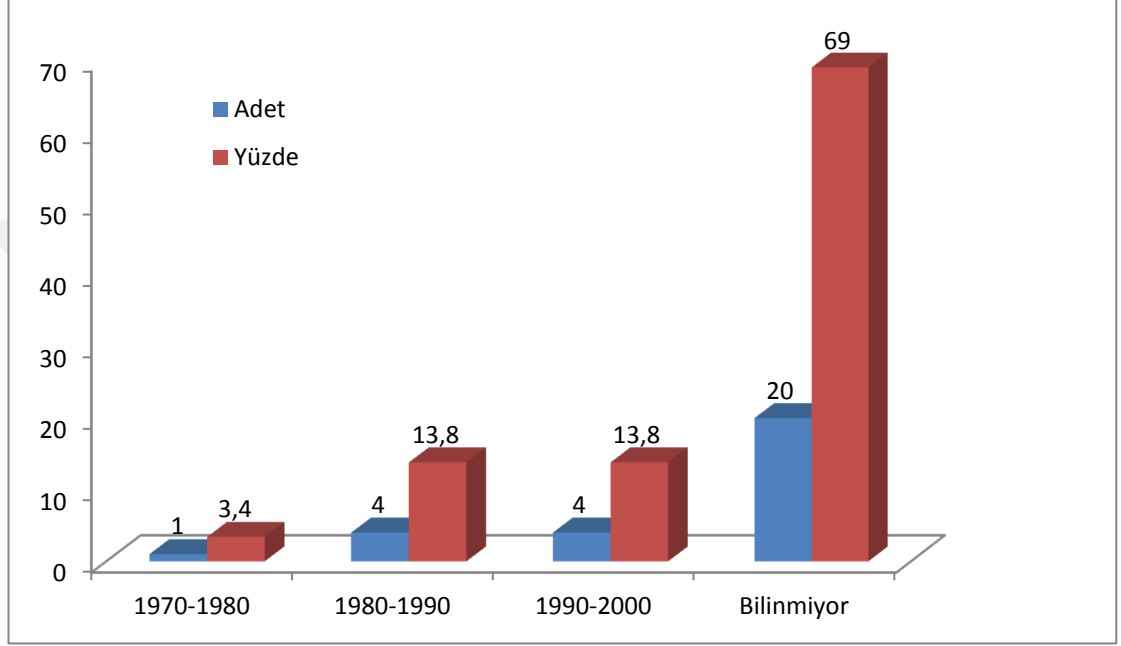
Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet dönemine ait olan bu eserlerde dönemin sosyokültürel ve ekonomik özelliklerine uygun olarak daha çok gümüş ve pirinç madeni kullanılmıştır. Yöre halkının beğenilme içgüdüğü ile kullandıkları takılardan ekonomik anlamda bir beklentilerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

8.1.3. Etnografik Eserlerin Müzeye Geliş Tarihleri ve Biçimlerine Göre Dağılımı

Envanter kayıtları eserlerin çeşitli tarihlerde müzeye kazandırıldığını göstermektedir.

Grafik 3

Eserlerin Müzeye Geldiği Tarihe Göre Dağılımı

Şanlıurfa Müzesi'nde araştırmamıza konu olan eserlerin %69'unun müzeye geliş tarihi bilinmemekle beraber %3,4'ünün 1970-1980 yılları arasında, %13,4'ünün 1980-1990 yılları arasında, %13,4'ünün 1990-2000 yılları arasında olduğu görülmektedir.

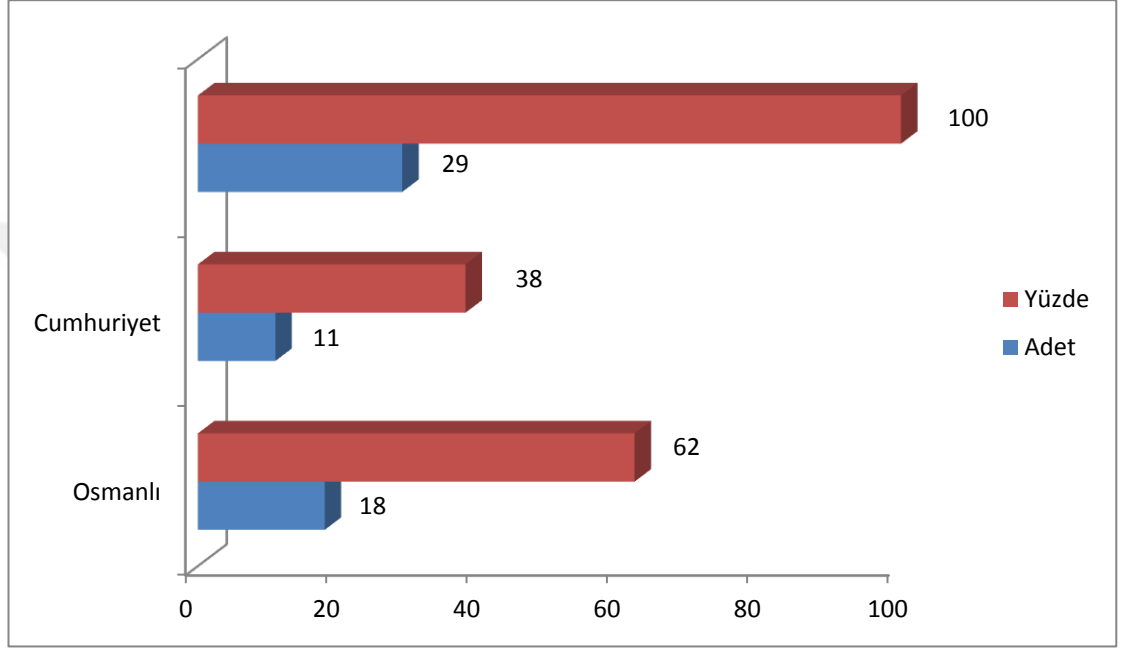
Tamamı Şanlıurfa ve ilçelerinden gelen bu eserlerin yine tamamı satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır.

8.1.4. Etnografik Eserlerin Ait Olduğu Döneme Göre Dağılımı

Eserlerin ait olduğu döneme göre grafiksel dağılımları aşağıdaki grafikte görölmektedir.

Grafik 4

Eserlerin Ait Olduğu Döneme Göre Dağılımı

Çalışmamızdaki eserler iki döneme ait olup bunlardan 18'i Osmanlı Dönemi'ne, 11'i Cumhuriyet Dönemi'ne aittir.

Eserlerin %62'sini oluşturan Osmanlı Dönemi eserlerinde bitkisel ve geometrik desenlerin ön plana çıkmaktadır. Yerel halkın kullandığı bu takılarda zarif ve şık Anadolu kadınına görmek mümkündür.

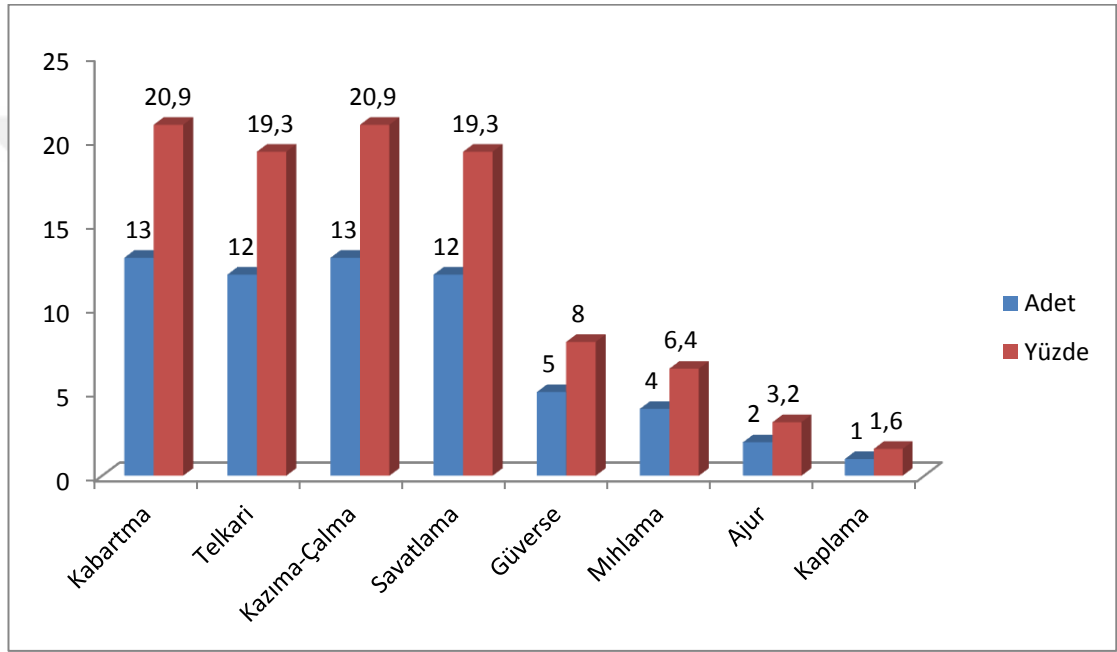
Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ait takılarda da Osmanlı Döneminin izleri görölmekte olup bir nevi Osmanlı Döneminin devamı niteliğinde bir takı yapım anlayışı görölmektedir.

8.1.5. Etnografik Eserlerin Bezeme Tekniğine Göre Dağılımı

Takılardaki süsleme öğeleri takıya kimliğini kazandıran oluşumlardır. Bir süslenme aracı olan takı bu bezemeler sayesinde yapıldığı zamanı, yapıldığı yeri, dönemin sanat anlayışını gösterir. Grafik 5'te araştırmamıza konu olan eserlerdeki bezeme tekniklerinin dağılımı görülmektedir.

Grafik 5

Eserlerin Bezeme Tekniğine Göre Dağılımı

Grafik 5 incelendiğinde eserlerde birden fazla bezeme tekniğinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kazıma-çalma, kabartma, telkari ve savatlama tekniklerinin daha yoğun kullanıldığı katalogumuzda güverse, mıhlama, ajur ve kaplama tekniklerinin de daha az olarak kullanıldığı görülmektedir.

Yirmi dokuz adet eserin %20,9'unda kabartma, %20,9'unda kazıma-çalma, %19,3'ünde telkâri, %19,3'ünde savatlama tekniğinin kullanılmaktadır.

Osmanlı'da yaygın olarak kullanılan telkâri tekniğini bizim küçük örnek grubumuzda da görmekle beraber daha sade takılardan oluşan örneklerimizde kazıma-çalma, savatlama ve kabartma tekniklerinin yoğunluğu göze çarpmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde yoğun olarak tercih edilen bir diğer bezeme tekniği olan mihlamaya eserlerimizin %6,4'ünde rastlanmaktadır. Daha az rastlanması yine eserlerimizin sade olmasından ve daha çok yerel halkın kullandığı eserler olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

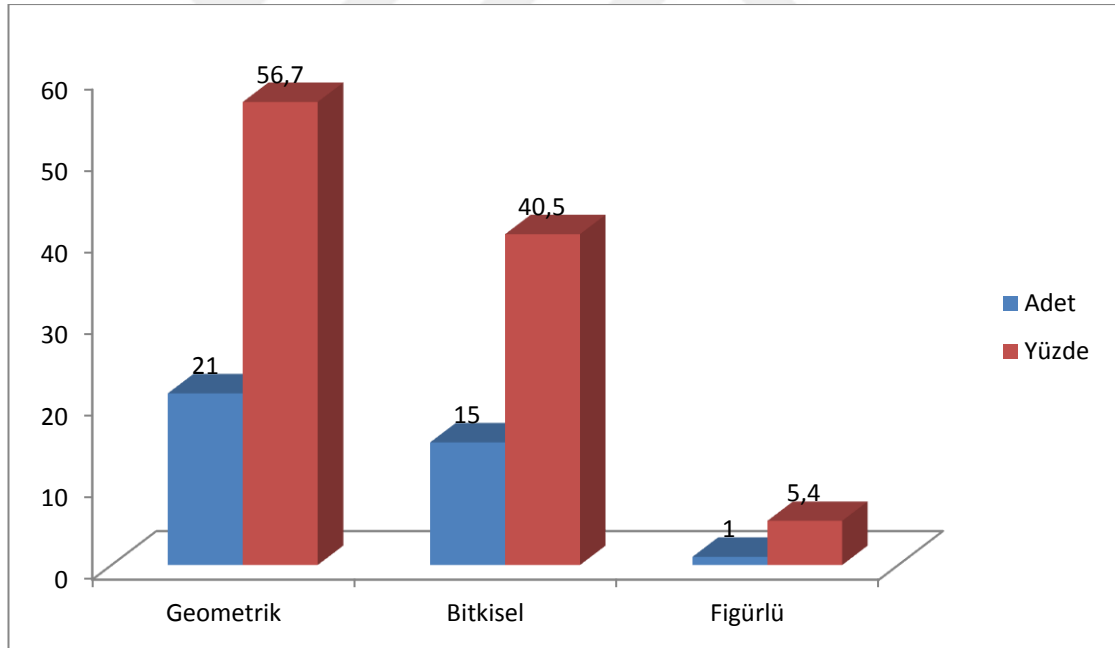
Ajur ve kaplama teknikleri ise daha az olarak kullanılmıştır.

8.1.6. Etnografik Eserlere Uygulanan Bezemeye Göre Dağılım

Takılarda uygulanan bezeme motifleri en az bezeme teknikleri kadar takımın kimliği hakkında bilgi vermekte olup takımın güzelliğini, özelliğini yansıtan süslemelerdir. Grafik 6'da katalogumuzdaki takılarda uygulanan bezeme desenlerinin dağılımı verilmiştir.

Grafik 6

Eserlere Uygulanan Bezemeye Göre Dağılımı

Grafikten de anlaşılacağı üzere geometrik bezemeler %56,7'lik bir oranla en çok kullanılan motifler olmuşlardır.

Osmanlı'da özellikle çiçek motifleri yaygın olarak kullanılmıştır.

Ancak bizim katalogumuzda geometrik desenlerin hâkimiyeti ön plandadır. Çiçek motiflerinden sonra en yaygın kullanılan süslemeler geometrik desenlerdir. çiçek motifleri %40,5'lik bir orandadır

İslami yaşam tarzının hâkim olduğu Osmanlı Dönemi'nde insan ve hayvan figürleri sanatta çok az kullanılmıştır. Katalogumuzda örnek 14'te bir hayvan figürüne rastlanmaktadır.

8.1.7. Etnografik Eserlerin Form Yapısına Göre Dağılımı

Katalogda yer alan eserleri türlerine göre kendi içlerinde karşılaştıracak olursak 23 adet eser ile en büyük paya sahip olan bileziklerin 7 tanesinin silindir şeklinde olup iki levhadan oluştuğu, 12 tanesinin daire şeklinde olup tek bir levhadan oluştuğu, 3 tanesinin tek bir levhadan olup uçlarının açık olduğu (Bkz. Foto. 9, 14, 22; Çiz. 9, 14, 22) ve 1 tanesinin de parçalardan oluştuğu (Bkz. Foto. 15; Çiz. 15) görülmektedir.

Tek bir levhadan oluşanlar kendi içinde benzerlik göstermekte olup 11 tanesi geometrik desenlerle 1 tanesi mimari figürle (Bkz. Foto. 28; Çiz. 28) bezenmiştir. İki adet levhadan oluşanların ise bitkisel ve geometrik desenlerle süslediği dikkat çekmektedir. Uçları açık olanlardan biri hayvan figürlü, biri geometrik desenli ve biri de bitkisel desenlidir. Bu bileziklerde birbirine benzer motiflerin bulunduğu göze çarpar.

Katalogda birbirinden tamamen farklı iki adet alınlık bulunmaktadır. Her ikisi de gümüşten yapılan bu alınlıkların biri sarkaçlı birbirine naylon iplerle tutturulmuş parçalardan oluşurken (Bkz. Foto. 18; Çiz. 18) diğeri bir levhaya bağlı sarkaç şeklinde giderek azalan plaka parçalardan (Bkz. Foto. 20; Çiz. 20) oluşmaktadır.

Katalogun diğer bir grubunu oluşturan kolyelerin biri birbirine halkalarla bağlı toplardan (Bkz. Foto 18; Çiz. 18) oluşmakta, diğeri ise 7 adet yuvarlak platonun birbirlerine üç sıra zincir halinde tutturulması (Bkz. Foto. 16; Çiz 16) ile oluşturulmuş olup her ikisi de birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Bununla beraber her iki eserde de telkâri süsleme tekniği kullanılmış olması Osmanlıların telkâri tekniğine olan yatkınlığını bir kez daha göstermektedir.

Osmanlı Dönemi'nde muskaların muhafaza edilmesi için kullanılan hamaylılara ait kataloğumuzda iki örnek bulunmaktadır. Her ikisi de hem yapım tekniği hem de süsleme teknikleri olarak birbirlerine benzer özellikler göstermektedir (Bkz. Foto. 3, 4; Çiz. 3, 4).

8.1.8. Etnografik Eserlerin Bulunuş Şekilleri ve Bugünkü Durumları

Kataloğumuza konu olan eserlerin tamamı depolarda tutulan eserlerden oluşmakta olup özel bölmelerde saklanmaktadır.

Müzedede yer alan eserlerden 29 tanesi incelenmiş olup çoğunda telkari, kabartma ve bir kısmında mıhlama gibi ince işçilik gerektiren süslemeler kullanılmıştır. Zamana meydan okumaya çalışan bu eserleri bu zarif işçilikler zor durumda bırakmaktadır. Bu tür süslemelerin olduğu eserlerde deformasyon (Bkz. Foto. 4, 6, 17, 18; Çiz. 4, 6, 17, 18), taşların düşmesi (Bkz. Foto. 4, 20; Çiz. 4, 20) gibi sorunların olduğu görülmektedir.

Sarkaç şeklinde uzantıları olan takılarda penes gibi eksik parçalara (Bkz. 16, 17, 20; Çiz. 16, 17, 20) veya birbirine tutturulan parçaları olan takılarda düşen birleşme halkalarına (Bkz. Foto. 16; Çiz. 16) rastlanmaktadır.

Tek bir pirinç levhadan oluşturulmuş olan bileziklerin bazılarında savatlama tekniği ile yapılan siyah boyada silinmeler (Bkz. Foto. 21, 23, 26, 27; Çiz. 21, 23, 26, 27) veya levhanın yıpranmasına bağlı bükülme izi (Bkz. Foto. 7; Çiz. 7) mevcuttur.

Eserlerden üçü kısmen iyi korunmuş olup (Bkz. Foto. 16, 17, 18; Çiz. 16, 17, 18) geri kalanlarında oksitlenmeler dikkati çekmektedir.

8.2. Karşılaştırma

Tarihin gizeminin büyülü dünyası insanları araştırmaya iterken bu gizemi çözecek her hangi bir şeye karşı olan ilgi de her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda geçmişin günümüze uzanan tanığı olan takılara olan ilgi de gün geçtikçe daha belirgin olmaya başlamıştır. Anadolu'da üretilmiş olan takılar da son dönemlerde araştırmalara daha sık konu olmaktadır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada, Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan bir grup etnografik madeni takı incelenmiştir. Bu sayede Anadolu'da bulunan takılar araştırılmıştır. Bu bölümde Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan takıları Anadolu'nun diğer yörelerindeki takılarla karşılaştırdık.

8.2.1. Bilezik

Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan 23 adet bilezik değerlendirmeye alınmıştır. Bunlardan 6'sı (Bk. Foto 1, 2, 5, 6, 12, 25; Çiz. 1, 2, 5, 6, 12, 25) benzer özellikler göstermekte olup gümüş iki adet levhanın birleştirilmesi ile silindirik bir formda oluşturulmuştur. Üzerlerine telkâri yöntemi ile çeşitli bitkisel ve geometrik süslemeler yapılmıştır. Bunlara benzer özellikte olan bilezikler Anadolu'da ki çeşitli müzelerde görmekteyiz. Örneğin Diyarbakır Müzesi'nde bulunan bir bilezikte de aynı şekilde gümüş iki levhanın silindir formu oluşturacak şekilde birleştiği ve üzerine telkâri yöntemiyle bezemeler yapıldığı görülmektedir (Bk. Foto 30). Örnek 10'da iki adet levhanın birleştirilmesi ile oluşturulmuş olup bu levhalar bronzdan yapılmıştır. Katalogdaki bir diğer bronzdan yapılmış bilezik örnek 22'de görülmektedir. Bu bilezik tek bir levhadan oluşmuştur ve uçları açık olacak biçimde sonlandırılmıştır. Katalogun ucu açık olarak sonlanan diğer iki bileziğinden (Bk. Foto 9, 14; Çiz. 9, 14) örnek 9 ortasında çiçek motifi bulunan pirinç madeninden yapılmış olup örnek 14 ise yılanbaşı figürü oyulmuş tek bir bakır levhadan oluşmuştur.

Bilezik örneklerinin 13 adedinde savatlama yöntemi ile çeşitli geometrik ve bitkisel desenlerin oluşturulduğu görülmektedir (bk. Foto 7, 8, 11, 13, 29, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29; Çiz. 7, 8, 11, 13, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29). Savatlama yöntemi kullanılan bir bileziğe Aydın Müzesi'nde rastlanmaktadır. (Bk. Foto 31) da rastlanmaktadır.

Örnek 15'deki bilezik katalogdaki tek on iki adet parçanın birleştirilmesi ile oluşturulan eserdir (Bk. Foto 15, Çiz 15).

8.2.2. Alınlık

Alınlık, fes üzerine takılan üç-beş parmak kalınlığında; plaka, inci, bocuk ve taşlarla süslü takıdır.²⁰³

Katalogumuzda 2 adet alınlık değerlendirilmiştir (Bk. Foto 17, 20; Çiz 17, 20). 17 no 'lu örnekte ele alınan eser yaklaşık beş parmak genişliğinde olup alın tarafında ortada bulunan bir levhanın etrafında ipe dizilmiş olan ejder kıvrımlı yarım silindirik plakalar bulunmaktadır. Aydın yöresine ait bir alınlıkta (Bk. Foto 32) benzer özellikler görülmektedir ancak bizim katalogumuzdaki eserde ipe dizilen silindirik plakaların bu eserde bir bez üzerine geçirildiği görülmektedir. Bu iki eserin form ve bezeme özellikleri birbirine benzemektedir.

20 no'lu örnekte yer alan alınlıkta ise (Bk. Foto 20, Çiz. 20) enli bir levhadan halkalarla sarkıtılmış plakalar görülmektedir. Yine Diyarbakır yöresine ait bir alınlıkta (Bk. Foto 33) benzer özelliklerin olduğunu görmekteyiz. Her iki örnekte de levhadan sarkıtılmış dokuz adet plaka görülmektedir. Levhalarda da benzer form ve bezeme özellikleri göze çarpmaktadır.

8.2.3. Kolye

Katalogumuzda birbirinden farklı form ve bezeme özeliği gösteren iki adet kolye bulunmaktadır (Bk. Foto 16, 18; Çiz. 16, 18). Örnek 18'de birbirine üç adet zincirle bağlanmış altı adet plaka mevcutken Örnek 20, 37 adet kürenin birbirine halkalar yardımı ile tutturulması ile oluşturulmuştur. Anadolu'nun farklı müzelerinde birbirinden farklı kolye örnekleri bulunmaktadır.

8.2.4. Hamaylı

Katalogumuzda iki adet hamaylı örneği bulunmaktadır (Bk. Foto 3, 4; Çiz. 3, 4). İncelenen örneklerin her ikisi de dikdörtgen formlu olup geometrik ve bitkisel bezeme örnekleri barındırmaktadır. Dikdörtgen kutuların altından sarkıtılmış sarkaç penesler bulunmaktadır. Bu kutuların üzerine çeşitli boncuklar mihlanmıştır Hamaylılar dikdörtgen, silindirik, üçgen formlu olabilmektedir. Van yöresine ait benzer bezeme örnekleri gösteren ancak silindirik formlu bir hamaylı buna örnek verilebilir (Bk. Foto 34).

²⁰³ Çalış, a.g.e. 200.

9. SONUÇ

Şanlıurfa, yapılan arkeolojik kazılardan ve buluntulardan da anlaşılacağı üzere köklü bir tarihe sahiptir. Ticaret yolları üzerinde bulunması çevresi ile sürekli etkileşim halinde olmasına ve hem Anadolu'nun hem de diğer ülkelerin kültürünü harmanlayarak geliştirmesine olanak sağlamıştır.

Geçmişten günümüze canlı bir tarih olarak kalan takılar üretildikleri dönemin sosyokültürel ve ekonomik olarak birer yansımalarını sunmakta ve geçmişte yaşamış toplumların durumu ile ilgili verdikleri ipuçları sayesinde o dönemi daha iyi anlamamızı sağlamaktadırlar. Bu bağlamda Şanlıurfa Müzesi'nde incelediğimiz etnografik takılar bize dönem insanların yaşayışı, sosyokültürel eğilimleri ve ekonomik durumları hakkında bilgi vermekte olup şehrin çevresiyle olan etkileşimi sayesinde de Şanlıurfa özelinde Anadolu'yu tanıtmaktadır.

Çalışmamızda 29 adet takı, özellikleri ve günümüzdeki durumları ile ilgili olarak tanıtılmıştır. Çalışma grubunda 'bilek, kol ve parmak takıları' grubundan bilezik en çok tanıtılan tür olmuştur (Bkz. Grafik 1). Kullanılan malzeme açısından bakılacak olursa gümüş madeninin daha yoğun olarak kullanıldığı daha az sıklıkla pirinç, bakır ve bronz madeninin kullanıldığı görülmektedir (Bkz. Grafik 2). Bu bize yöre halkının ekonomik durumu hakkında bilgi vermekte olup kullanım amaçları arasında yatırımın bulunmadığını estetik amaçların ön plana çıktığını düşündürmektedir. Osmanlı Döneminden kalma 18 adet takı, Cumhuriyet Döneminden de 11 adet takı çalışmada kullanılmıştır (Bkz. Grafik 4). Kullanılan bezeme tekniklerinde kabartma, telkâri, kazıma-çalma ve savatlama teknikleri ön planda kullanılmıştır. Güverse, ajur, mihlama ve kaplama tekniklerinin de kullanıldığı görülmektedir (Bkz. Grafik 5).

El sanatları içerisinde en incelikli alanı oluşturan takılar Anadolu tarihinin günümüze kadar gelen kanıtlarıdır. Tez çalışmamızda sunduğumuz takı grubu da döneme az da olsa ışık tutması açısından önemlidir. Kültürümüzün bir parçası olan takıların tanınması, tanıtılması ve geleceğe aktarılmasında bu tip çalışmalar öncü rol üstlenmektedir.

Müzelerde bulunan eserlerin incelenmesi bu alanda yapılan çalışmaların arttırılması ile tarihin daha da fazla aydınlatılması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adli A. (1996). *Kuyumculuk Meslek Bilgisi ve Mücevherat Sanatı*, Asgold Kuyumculuk AŞ. Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, E. (2017). “Kültürün Korunması ve Aktarımı Bağlamında Beypazarı’nda Telkâri Sanatı ile Ustaları Üzerine Bir Derleme ve Değerlendirme”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 18, 40.
- Altunbaş, Ö. (2012). *Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler*, Ankara.
- Arslan, S. (2012). *Anadolu Medeniyetlerinde Kullanılan Takıların Günümüz Seramik Sanatında Yeniden Yorumlanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Aslan, H. (2009). *Kars, Ardahan ve Iğdır İllerinde Bulunan Geleneksel Kadın Takılarının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- Başak O. (2004). *Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi’nde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Grup Madeni Eser*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Çalış, E. (2016). *Diyarbakır Müzesinde Bulunan Etnografik Madeni Takılar, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Çelik, B. (2008). *Arkeolojide Urfa*, İstanbul.
- Çetintaş, B. (2016). *“Kültür Kavramının Kapsamı Anlamı ve Tanımları”*.
- Erginsoy Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*.
- Gerçek, F. (1999). *Türk Müzeciliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gerdan, Y. (2007). *Takı ve Takı Tasarımının Eğitimdeki Yeri ve Önemi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Göler, M. E. (2016). *Anadolu'nun İlk Tapınağı: Göbeklitepe*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hınıslioğlu E. (2009). *Erzurum İlinde Günümüzde Üretilen Takıların İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- İşçi H. K. (2010). *Geleneksel Urfa Altın Kadın Takılarının Özellikleri, Kültürümüzdeki Yeri ve Üretici Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kalaycıoğlu, N.(1987). 'Müzemizce Satın Alınan Bir Grup Frig Fibulaları', *Anadolu Medeniyetleri Müzesi Yıllığı* Ankara.
- Karagöz M, (2013). *Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Takıların İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karaoğlu, A.-Kara, S. (2014). "Estetik Bir Objeye Olarak Takı", *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, C. 3, 13, Ankara.
- Kökkılıç Ö, (2010). *Anadolu Medeniyetlerinde Takının Kullanılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Köroğlu, G. (2004), *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul: Ege yayınları.
- Kuyumculuk Teknolojisi, Takımın Gelişimi, (2006), Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Meriçboyu A. Y. (2001). *Antik Çağ'da Anadolu Takıları*. İstanbul.
- Özkan, Y. (2010). *Aydın Müzesinde Bulunan Etnografik Takılar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Peker P. (2013). *Erken Tunç Çağı Anadolu Takılar*,. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çanakkale.
- Sezgin N. (2014). *Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Madeni Takılar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, ME.-Akgül, V. (2013). “Şanlıurfa Şehrinin Alansal Gelişiminin Tarihi Yapıların Konumları ve Uydu Görüntüleri ile Belirlenmesi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, C.61, 45, Kilis.
- Şenocaklı, N.- Şenocaklı E. (2008). *Mücevherlerin Sırları*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Özbaşı, T. (1989). *Ankara İl Merkezinde Yaşayan Kadınlarda Bulunan Geleneksel Gümüş Takılar Üzerine bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbaşı, T. (1993), “Geleneksel Kadın Takıları 1”, *Türkiye’de Yaygın Eğitim ve Sanat Dergisi*, Sayı 5, Eskişehir.
- Özdemir M. F. (2010). *Beypazarı Telkâri İşlemciliği Ve Takı Örneklerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkan Y. (2010). *Aydın Müzesinde Bulunan Etnografik Takılar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tarhan Ç. M. (2009). *Urartu Maden Teknolojisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tekocak, M. “Akşehir Müzesinde Bulunan Bir Grup Bronz Fibula”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı 13.
- Türe A. (2011). *Dünya Kuyumculuk Tarihi-I Eski Çağlardan Orta Çağa*. İstanbul.
- Türe, A. (2011). *Dünya Kuyumculuk Tarihi II, Ortaçağ’dan Günümüze Batı Dünyasının Takıları*, İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları II, İstanbul.

- Türkoğlu, S. (2013). *Tarih Boyunca Anadolu'da Takı ve Kuyumculuk Kültürü*, İstanbul.
- Ülger, N. (1997). *Ankara İli Beypazarı İlçesi Kuyumculuğunda Günümüzde Üretilen Gümüş Bilezik Örnekleri ve Yeni Tasarımlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, S.-Rızvanoğlu, M. S.-Cenak, D. (2017). *Şanlıurfa Kültür ve Turizm Rehberi*, Şanlıurfa.
- Yılmaz, T. (2015). *Türk Takı Sektöründe Uygulanan Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Mükemmel Halkla İlişkiler Kuramı Bağlamında İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yinesor J. S. (2008). *Gaziantep Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Yüzükler Ve Yüzük Taşları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- Anonim, "Peygamberler Şehri Şanlıurfa", Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Bölümü Şanlıurfa Tarihi, <http://web.harran.edu.tr/tarih/tr/makaleler/sanliurfa-tarihi/>, Erişim Tarihi: 16 Mart 2019.
- Altunbaş A.-Özdemir, Ç. "Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler", Ankara 2012, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4655,makale.pdf>, Erişim Tarihi: 21 Mart 2019.
- Erişim: [<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-69904/turkiyede-muzecilik.html>]
Erişim Tarihi:04.05.2019
- Erişim: [<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=377169&/Geleneksel-Turkkadintakıları/-Prof.-Tevhide-Özbağı>] Erişim Tarihi: 14.05.2019
- Erişim: [<http://circlelove.co/tarihten-günümüze-14-takı-cesiti/>] Erişim Tarihi: 30.03.2019

ÇİZİMLERİN DİZİNİ

Çizim No 1. Örnek No 1'deki bileziğin genel çizimi	:106
Çizim No 2. Örnek No 2'deki bileziğin genel çizimi	:106
Çizim No 3. Örnek No 3'teki hamaylının genel çizimi	:107
Çizim No 4. Örnek No 4'teki hamaylının genel çizimi	:107
Çizim No 5. Örnek No 5'teki bileziğin genel çizimi	:108
Çizim No 6. Örnek No 6'daki bileziğin genel çizimi	:108
Çizim No 7. Örnek No 7'deki bileziğin genel çizimi	:109
Çizim No 8. Örnek No 8'deki bileziğin genel çizimi	:109
Çizim No 9. Örnek No 9'daki bileziğin genel çizimi	:110
Çizim No 10. Örnek No 10'daki bileziğin genel çizimi	:110
Çizim No 11. Örnek No 11'deki bileziğin genel çizimi	:111
Çizim No 12. Örnek No 12'deki bileziğin genel çizimi	:111
Çizim No 13. Örnek No 13'teki bileziğin genel çizimi	:112
Çizim No 14. Örnek No 14'teki bileziğin genel çizimi	:112
Çizim No 15. Örnek No 15'teki bileziğin genel çizimi	:113
Çizim No 16. Örnek No 16'daki kolyenin genel çizimi	:113
Çizim No 17. Örnek No 17'deki alınlığın genel çizimi	:114
Çizim No 18. Örnek No 18'deki kolyenin genel çizimi	:114
Çizim No 19. Örnek No 19'daki bileziğin genel çizimi	:115
Çizim No 20. Örnek No 20'deki alınlığın genel çizimi	:115
Çizim No 21. Örnek No 21'deki bileziğin genel çizimi	:116

Çizim No 22.Örnek No 22'deki bileziğin genel çizimi	:116
Çizim No 23.Örnek No 23'teki bileziğin genel çizimi	:117
Çizim No 24.Örnek No 24'teki bileziğin genel çizimi	:117
Çizim No 25.Örnek No 25'teki bileziğin genel çizimi	:118
Çizim No 26. Örnek No 26'deki bileziğin genel çizimi	:118
Çizim No 27.Örnek No 27'deki bileziğin genel çizimi	:119
Çizim No 28. Örnek No 28'deki bileziğin genel çizimi	:119
Çizim No 29.Örnek No 29'daki bileziğin genel çizimi	:120

RESİM VE HARİTA DİZİNİ

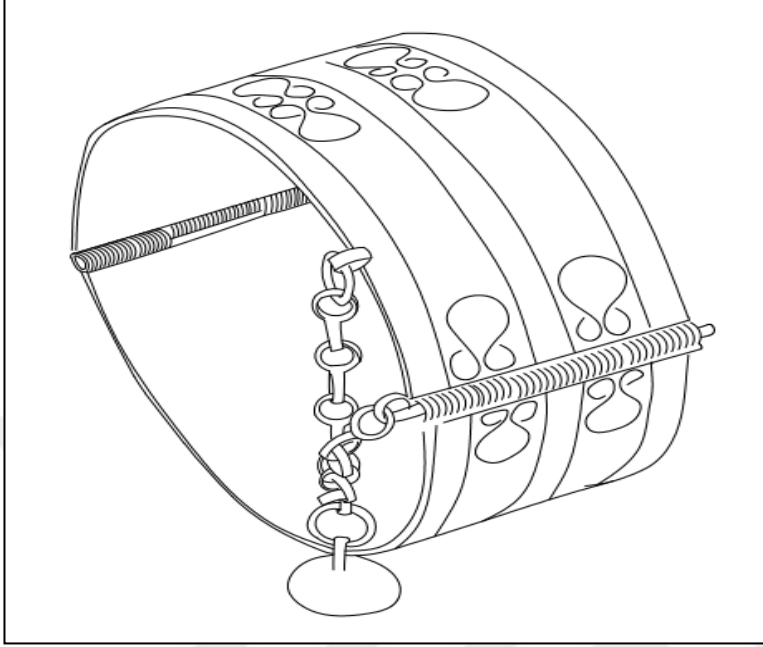
Şekil 1. Şanlıurfa Haritası	: 3
Grafik 1. Takıların Türlerine Göre Dağılım Grafiği	: 83
Grafik 2. Eserlerin Hammaddesine Göre Dağılımı	: 85
Grafik 3. Eserlerin Müzeye Geldiği Tarihe Göre Dağılımı	: 86
Grafik 4. Eserlerin Ait Olduğu Döneme Göre Dağılımı	: 87
Grafik 5. Eserlerin Bezeme Tekniğine Göre Dağılımı	: 88
Grafik 6. Eserlere Uygulanan Bezemeye Göre Dağılımı	: 89

FOTOĞRAF DİZİNİ

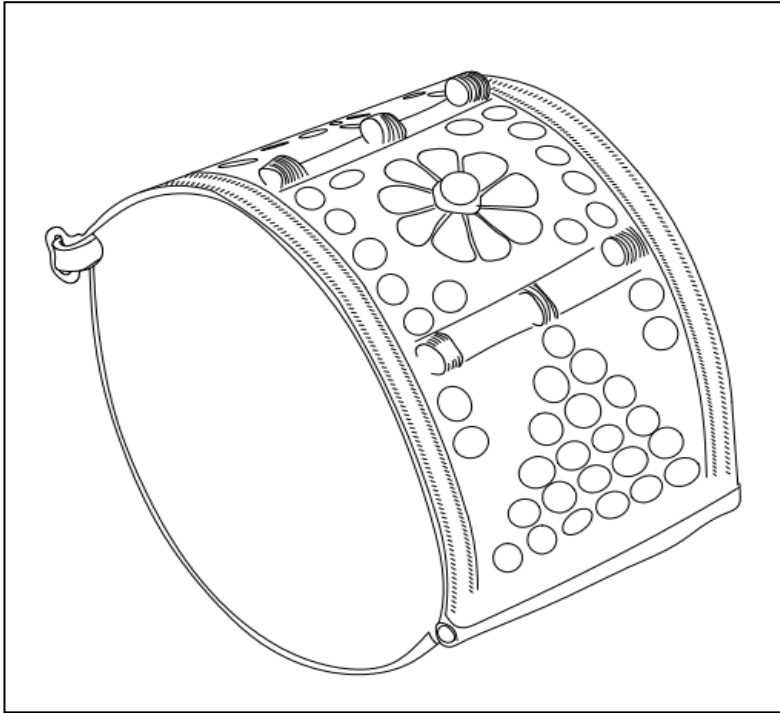
Fotoğraf No 1.Örnek No 1'deki bileziğin genel görüntüsü	:121
Fotoğraf No 2. Örnek No 2'deki bileziğin genel görüntüsü	:121
Fotoğraf No 3. Örnek No 3'teki hamaylının genel görüntüsü	:122
Fotoğraf No 4. Örnek No 4'teki hamaylının genel görüntüsü	:122
Fotoğraf No 5. Örnek No 5'teki bileziğin genel görüntüsü	:123
Fotoğraf No 6.Örnek No 6'daki bileziğin genel görüntüsü	:123
Fotoğraf No 7. Örnek No 7'deki bileziğin genel görüntüsü	:124
Fotoğraf No 8.Örnek No 8'deki bileziğin genel görüntüsü	:124
Fotoğraf No 9. Örnek No 9'daki bileziğin genel görüntüsü	:125
Fotoğraf No 10.Örnek No 10'daki bileziğin genel görüntüsü	:125
Fotoğraf No 11.Örnek No 11'deki bileziğin genel görüntüsü	:126
Fotoğraf No 12.Örnek No 12'deki bileziğin genel görüntüsü	:126
Fotoğraf No 13.Örnek No 13'teki bileziğin genel görüntüsü	:127
Fotoğraf No 14. Örnek No 14'teki bileziğin genel görüntüsü	:127
Fotoğraf No 15.Örnek No 15'deki bileziğin genel görüntüsü	:128
Fotoğraf No 16.Örnek No 16'daki kolyenin genel görüntüsü	:128
Fotoğraf No 17.Örnek No 17'deki alınlığın genel görüntüsü	:129
Fotoğraf No 18.Örnek No 18'deki kolyenin genel görüntüsü	:129
Fotoğraf No 19. Örnek No 19'daki bileziğin genel görüntüsü	:130
Fotoğraf No 20. Örnek No 20'deki alınlığın genel görüntüsü	:130
Fotoğraf No 21. Örnek No 21'deki bileziğin genel görüntüsü	:131

Fotoğraf No 22. Örnek No 22'deki bileziğin genel görüntüsü	:131
Fotoğraf No 23. Örnek No 23'teki bileziğin genel görüntüsü	:132
Fotoğraf No 24.Örnek No 24'deki bileziğin genel görüntüsü	:132
Fotoğraf No 25.Örnek No 25'teki bileziğin genel görüntüsü	:133
Fotoğraf No 26.Örnek No 26'daki bileziğin genel görüntüsü	:133
Fotoğraf No 27. Örnek No 27'deki bileziğin genel görüntüsü	:134
Fotoğraf No 28. Örnek No 28'deki bileziğin genel görüntüsü	:134
Fotoğraf No 29.Örnek No 29'daki bileziğin genel görüntüsü	:135
Fotoğraf No 30. Diyarbakır Müzesi'nden bir bilezik	: 135
Fotoğraf No 31. Aydın Müzesi'nden bir bilezik	: 136
Fotoğraf No 32. Aydın Müzesi'nden bir alınlık	: 136
Fotoğraf No 33. Diyarbakır Müzesi'nden bir alınlık	: 137
Fotoğraf No 34. Van yöresinden bir hamaylı	: 138

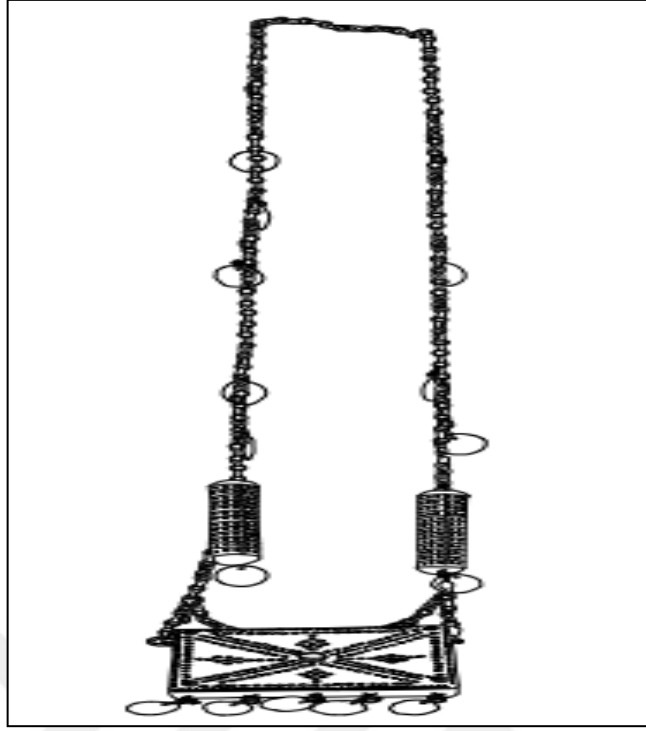
ÇİZİMLER

Çizim No 1: Örnek no 1'deki Bileziğin genel çizimi

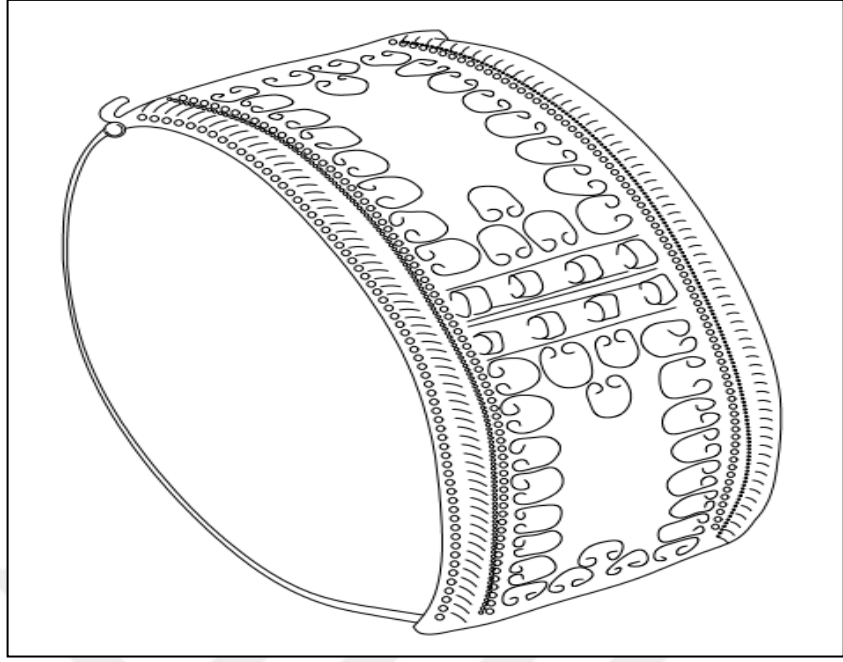
Çizim No 2: Örnek no 2'deki Bileziğin genel çizimi

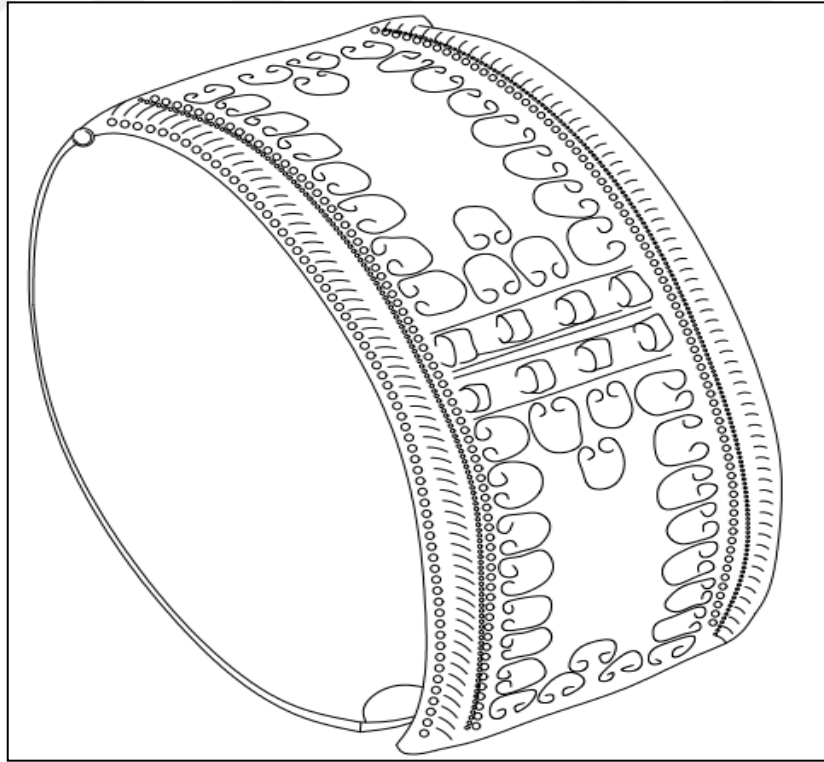
Çizim No 3: Örnek no 3'deki Hamaylının genel çizimi

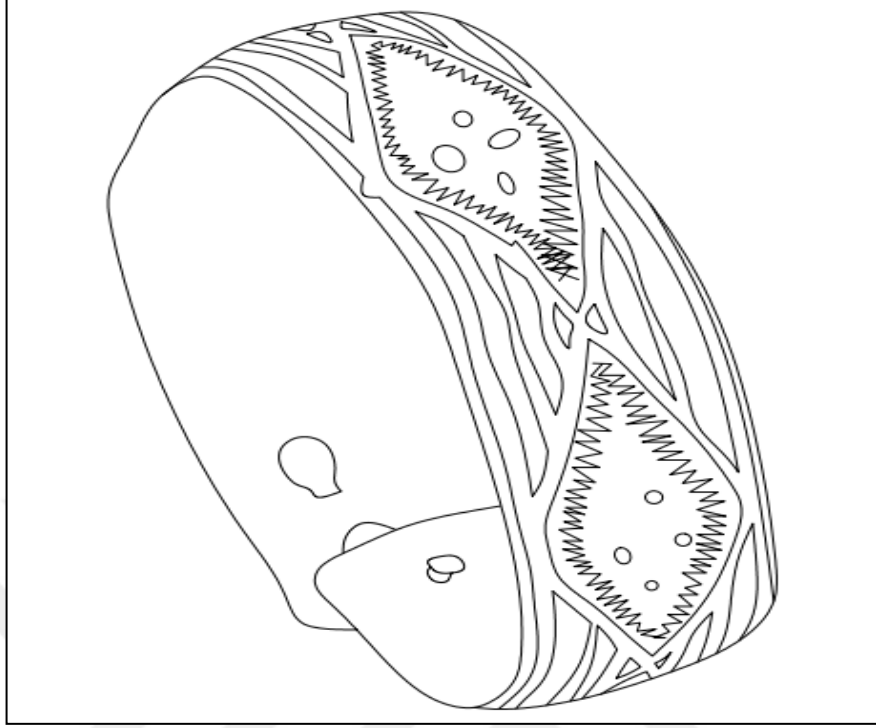
Çizim No 4: Örnek no 4'teki Hamaylının genel çizimi

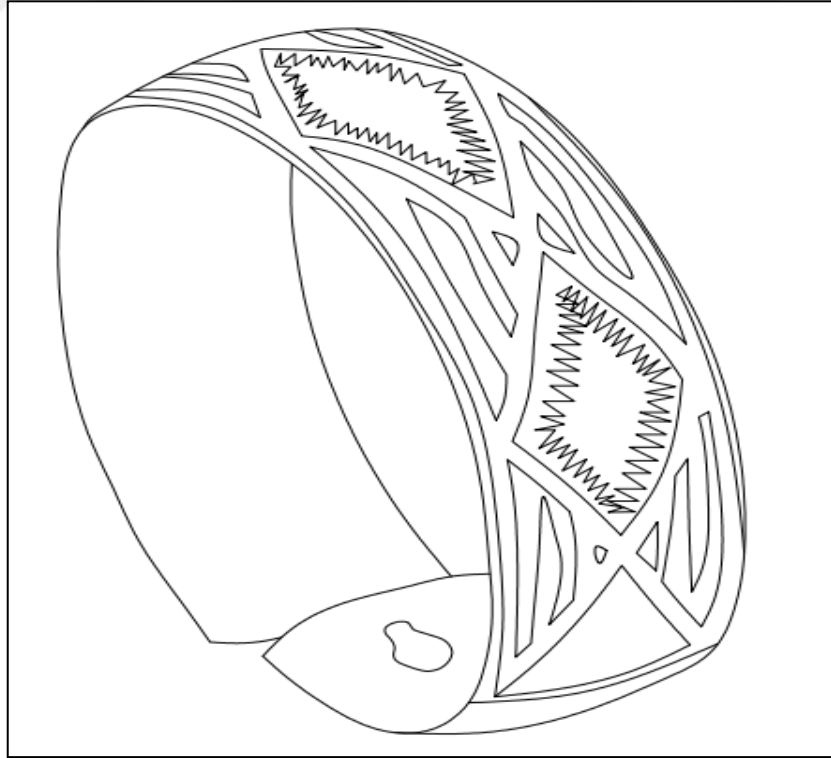
Çizim No 5: Örnek no 5'deki Bileziğin genel çizimi

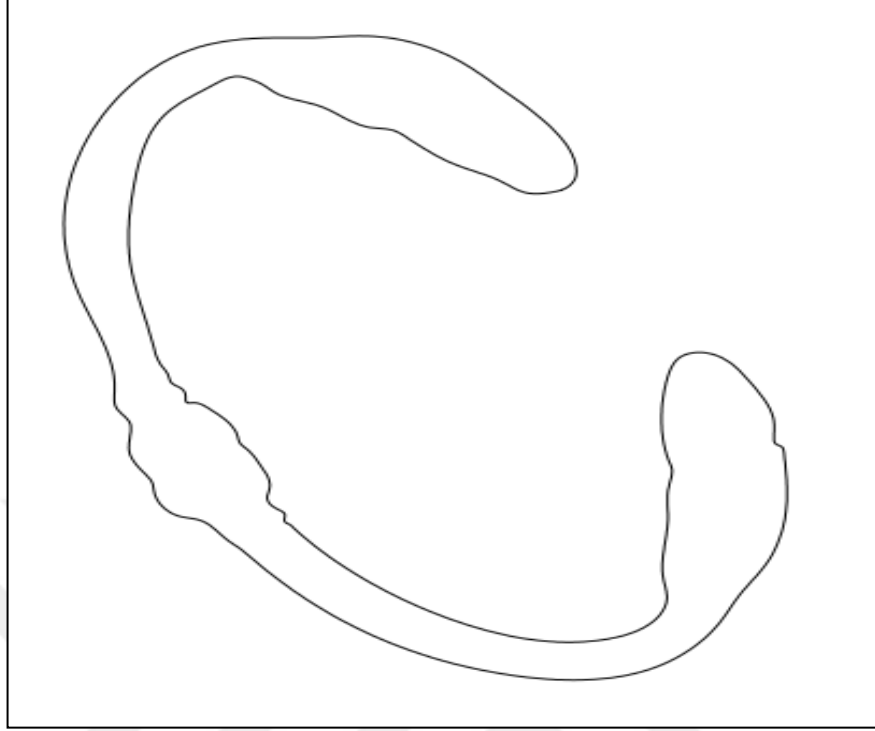
Çizim No 6: Örnek no 6'daki Bileziğin genel çizimi

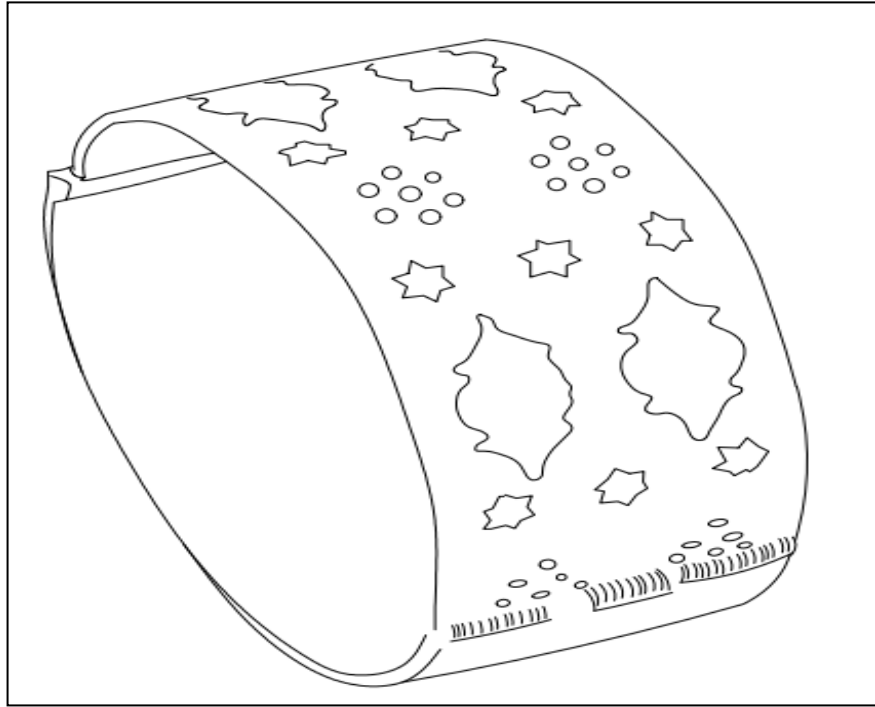
Çizim No 7: Örnek no 7'deki Bileziğin genel çizimi

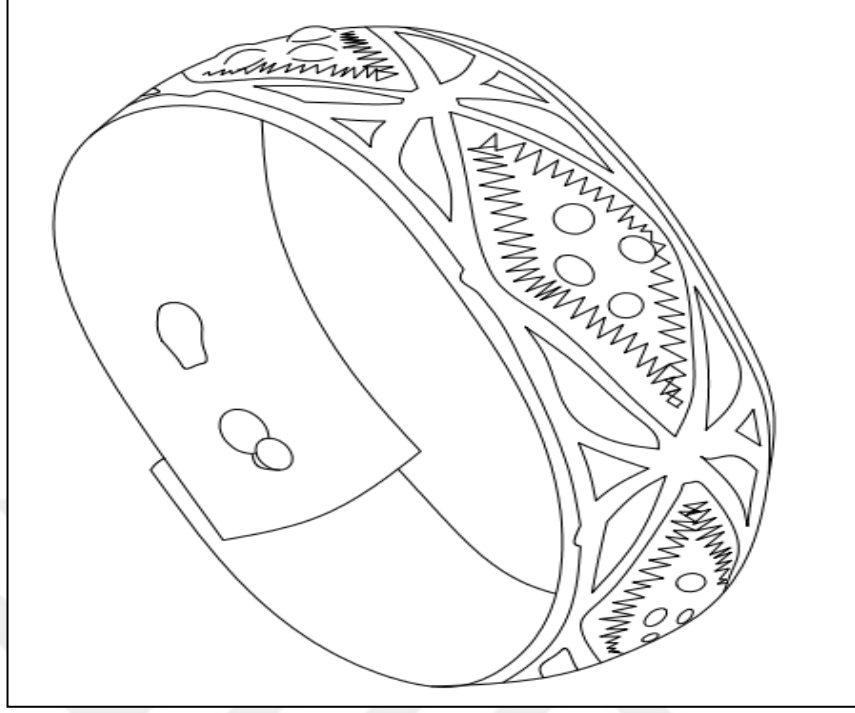
Çizim No 8: Örnek no 8'deki Bileziğin genel çizimi

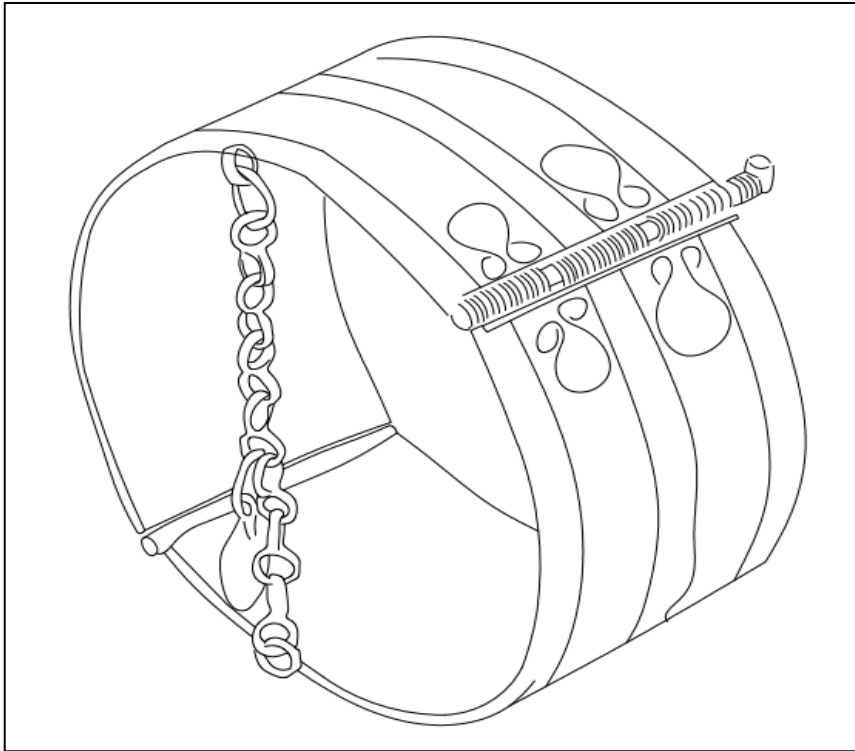
Çizim No 9: Örnek no 9'daki Bileziğin genel çizimi

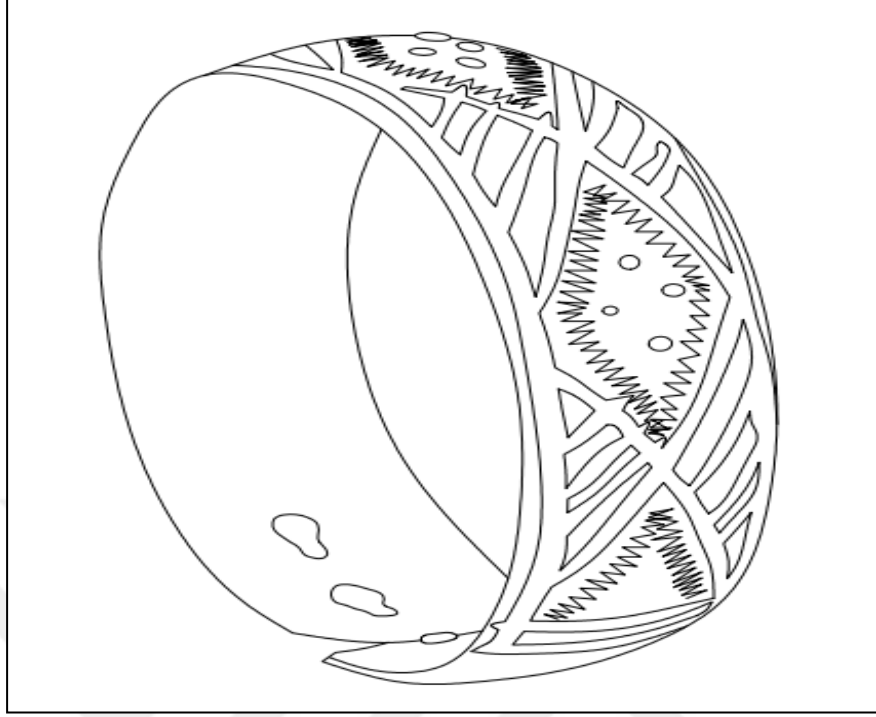
Çizim No 10: Örnek no 10'daki Bileziğin genel çizimi

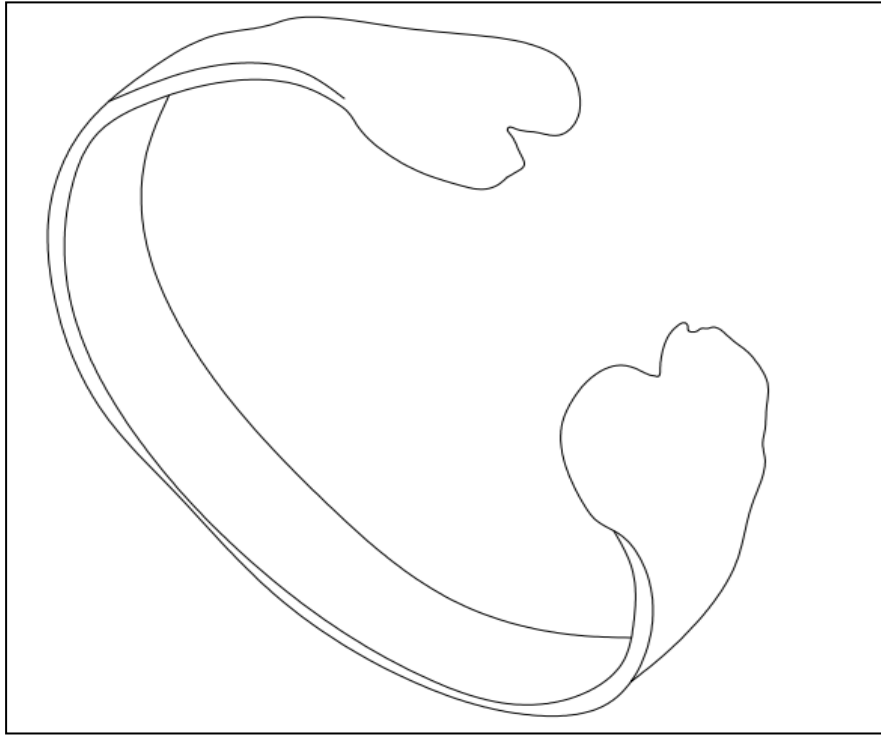
Çizim No 11: Örnek no 11'deki Bileziğin genel çizimi

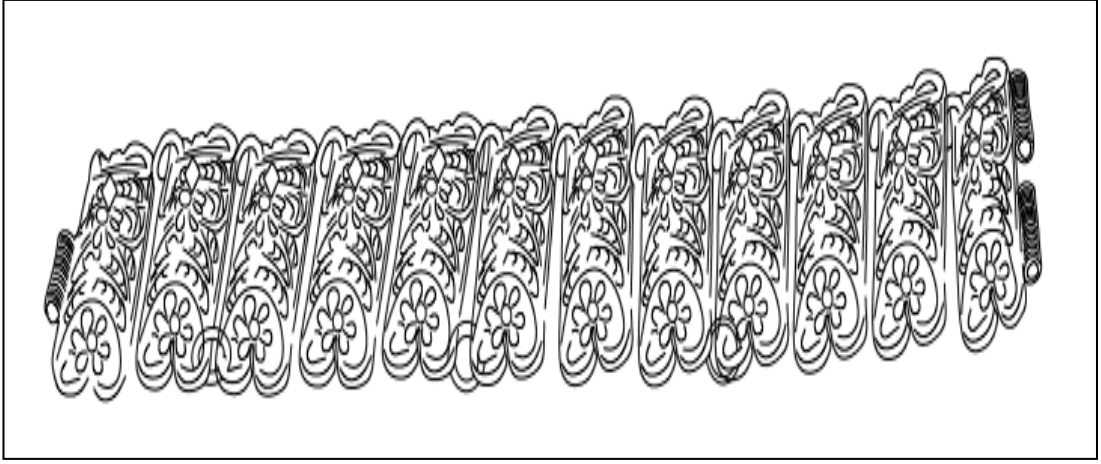
Çizim No 12: Örnek no 12'deki Bileziğin genel çizimi

Çizim No 13: Örnek no 13'teki Bileziğin genel çizimi

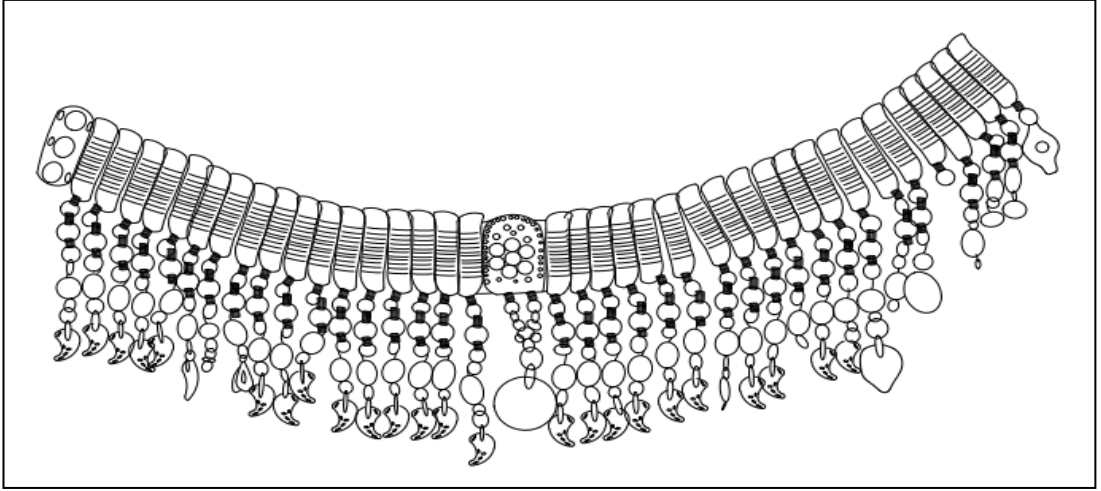
Çizim No 14: Örnek no 14'teki Bileziğin genel çizimi

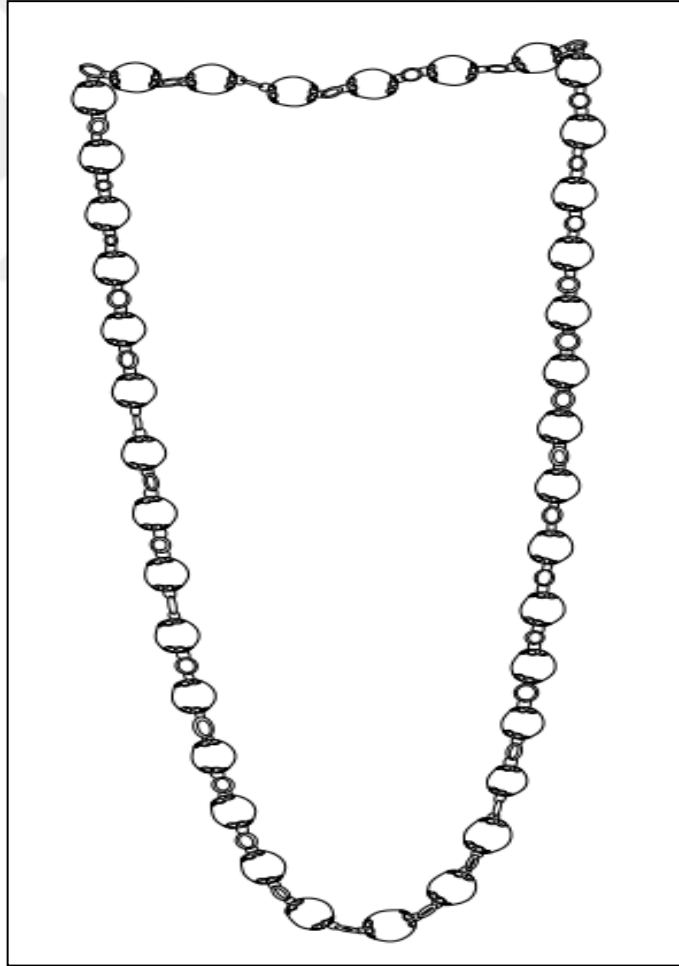
Çizim No 15: Örnek no 15'deki Bilekliğin genel çizimi

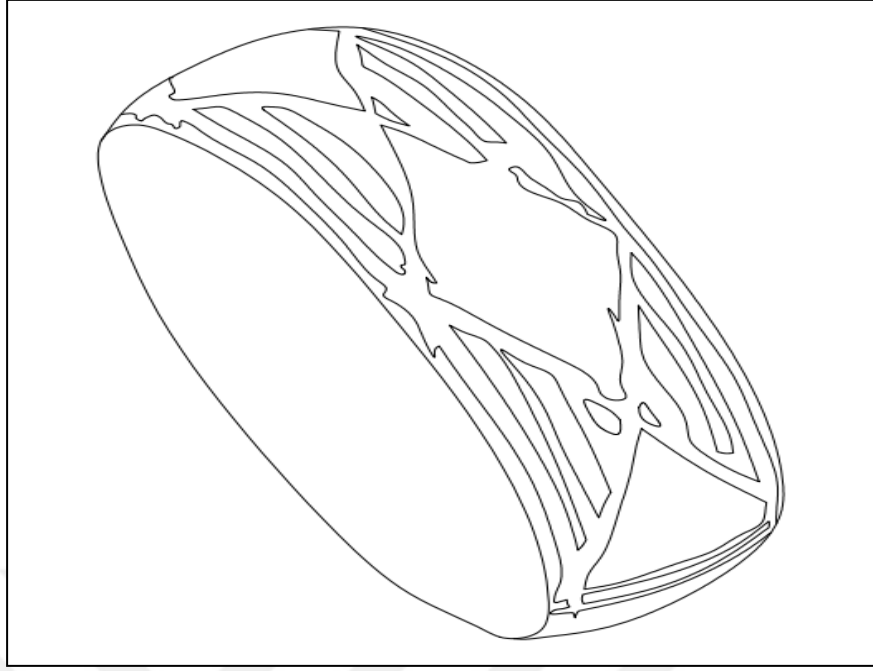
Çizim No 16: Örnek no 16'daki Kolyenin genel çizimi

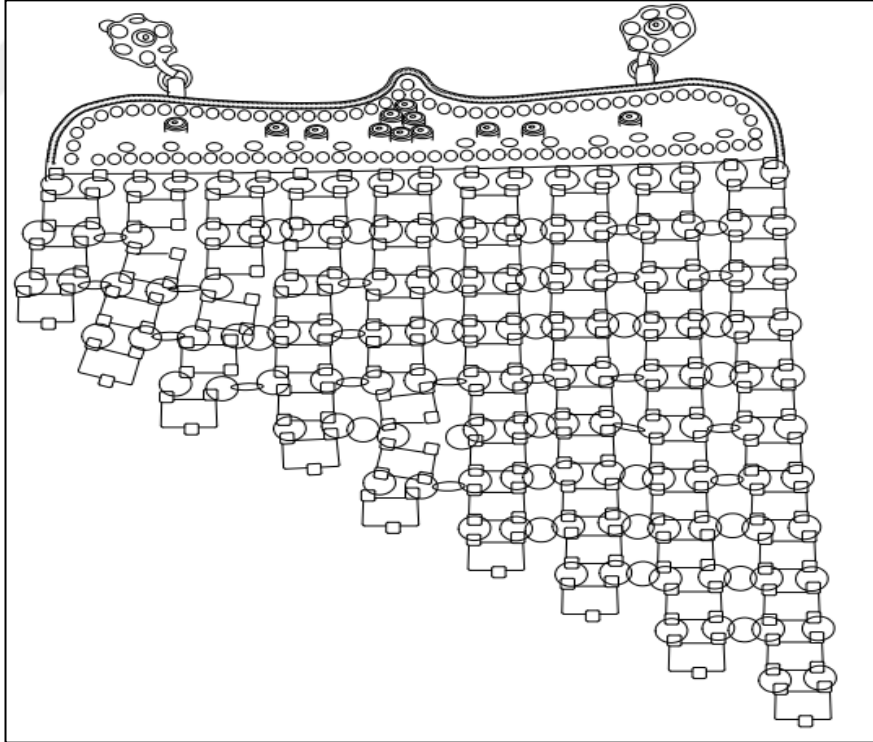
Çizim No 17: Örnek no 17'deki Alınlığın genel çizimi

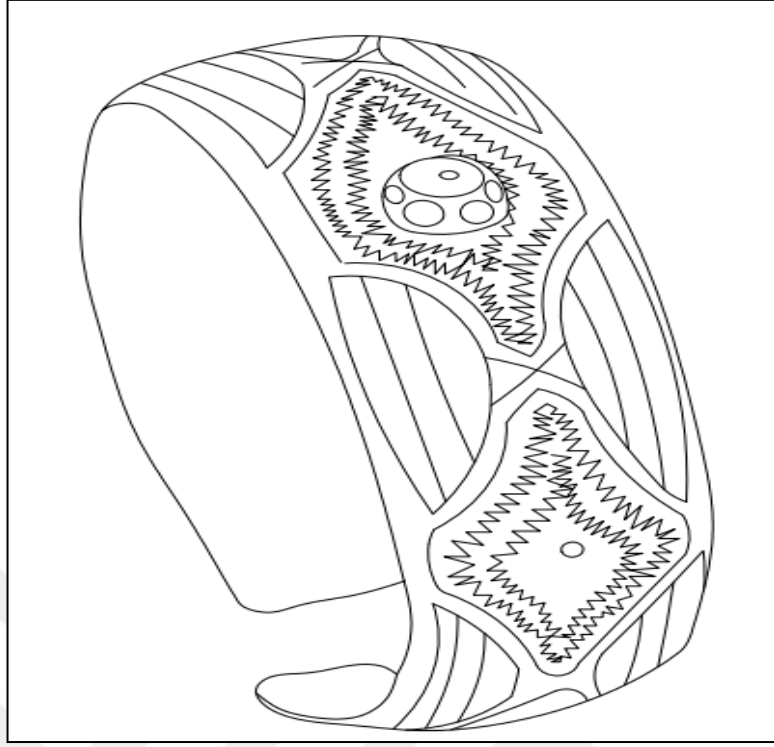
Çizim No 18: Örnek no 18'deki Kolyenin genel çizimi

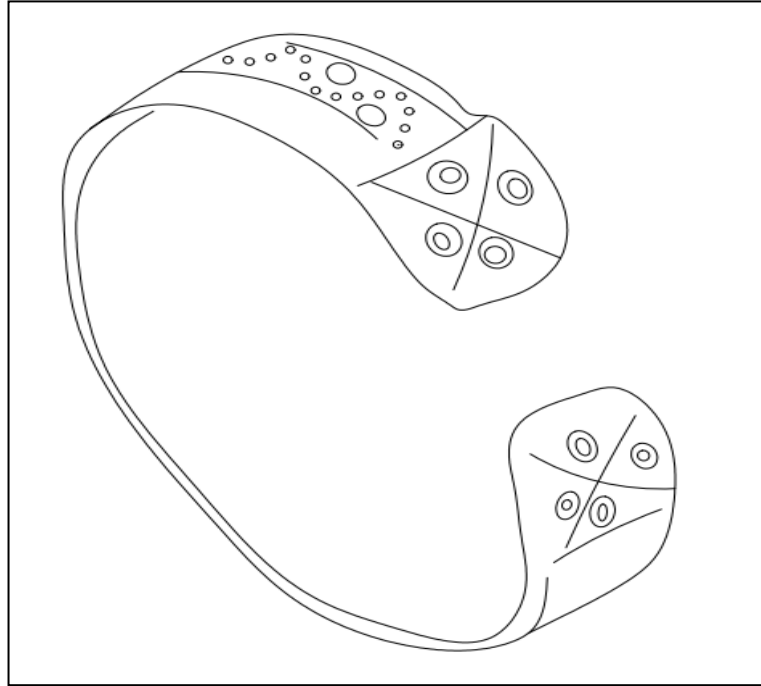
Çizim No 19: Örnek no 19'daki Bileziğin genel çizimi

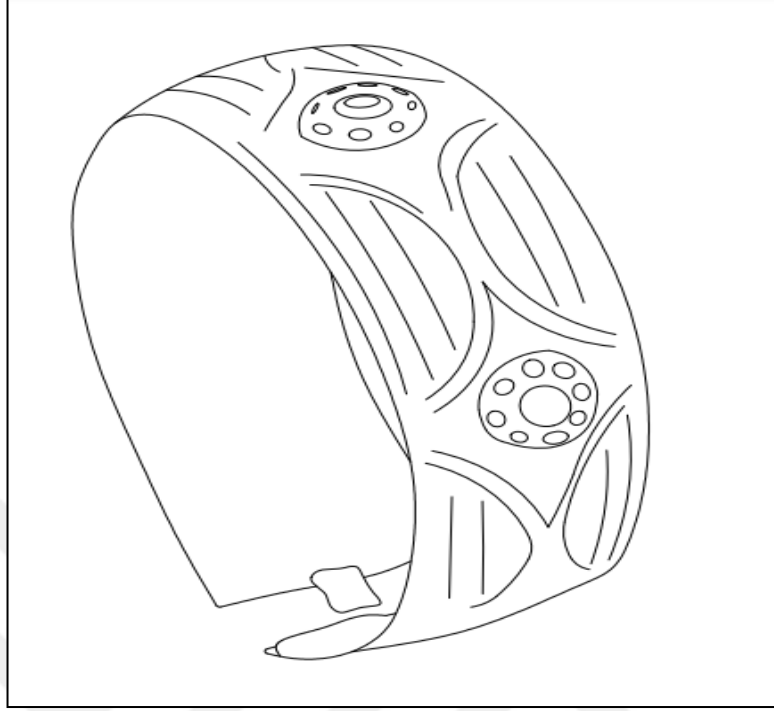
Çizim No 20: Örnek no 20'deki Alınlığın genel çizimi

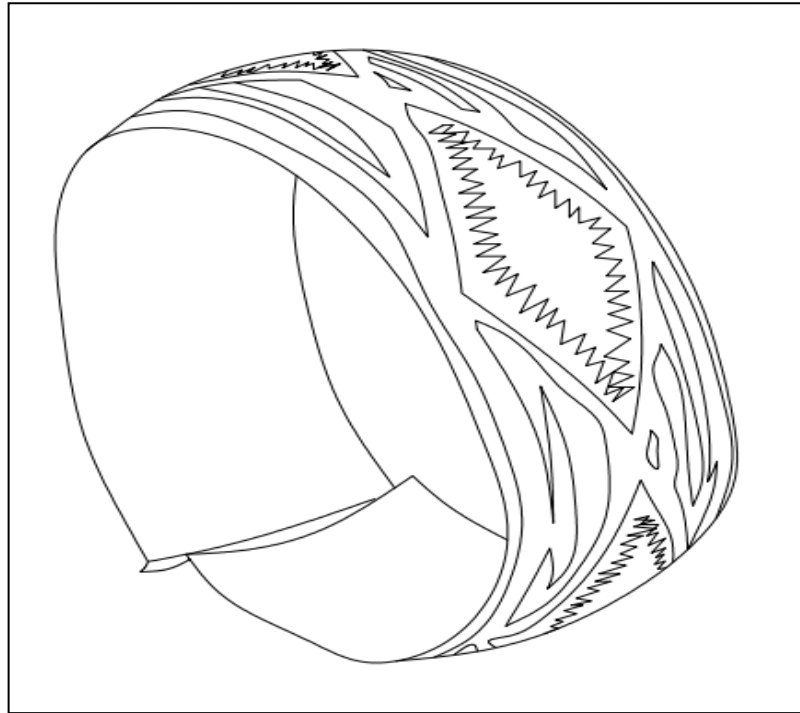
Çizim No 21: Örnek no 21'deki Bileziğin genel çizimi

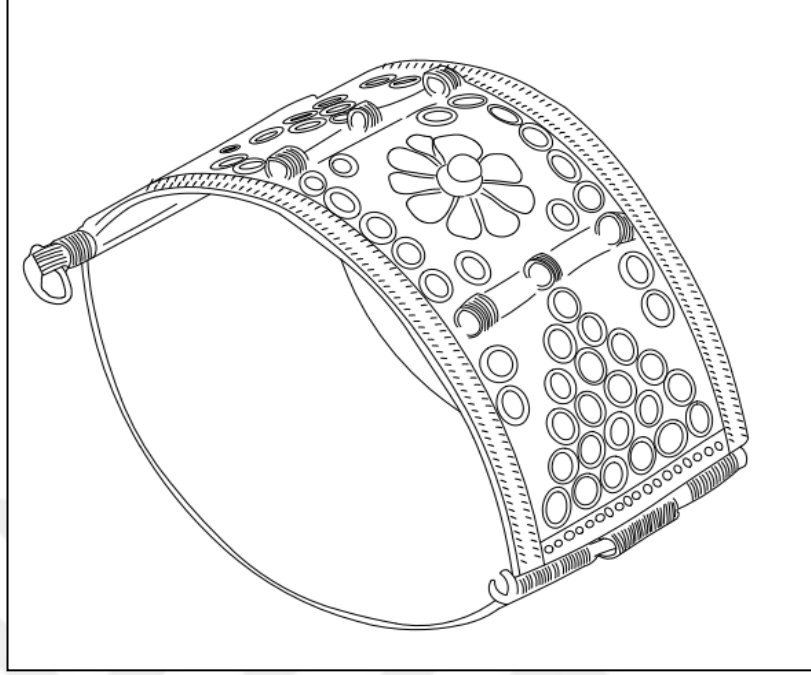
Çizim No 22: Örnek no 22'deki Bileziğin genel çizimi

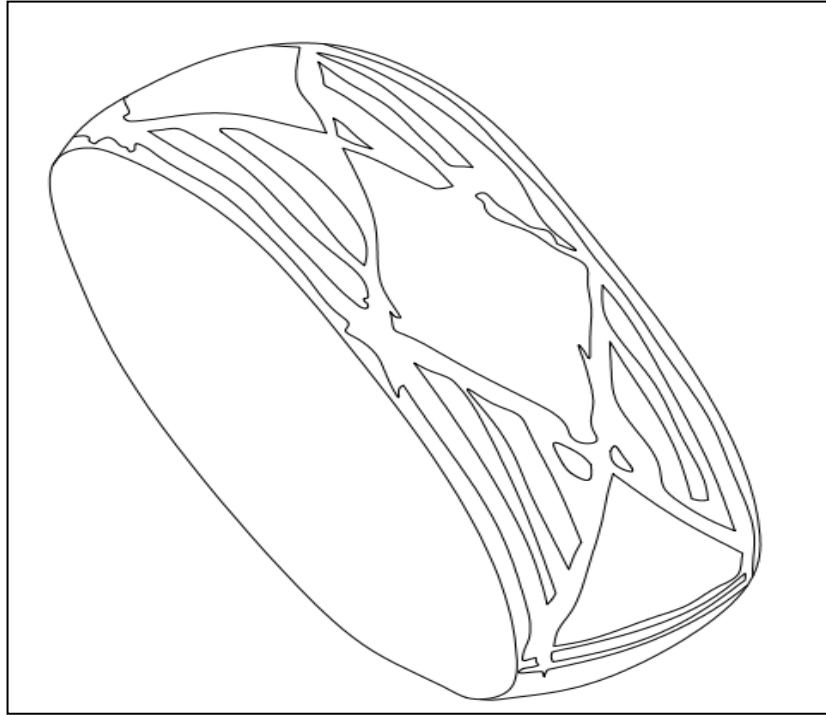
Çizim No 23: Örnek no 23'teki Bileziğin genel çizimi

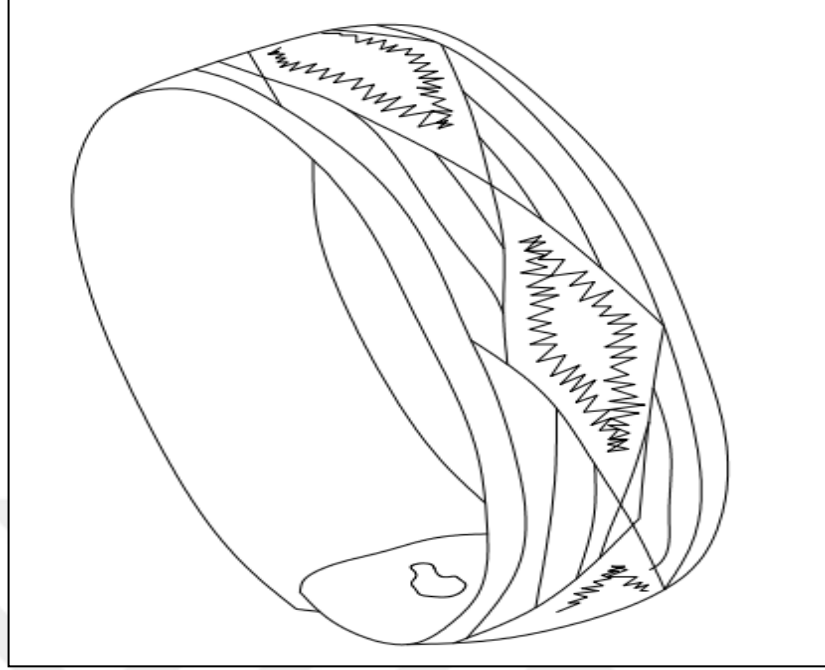
Çizim No 24: Örnek no 24'teki Bileziğin genel çizimi

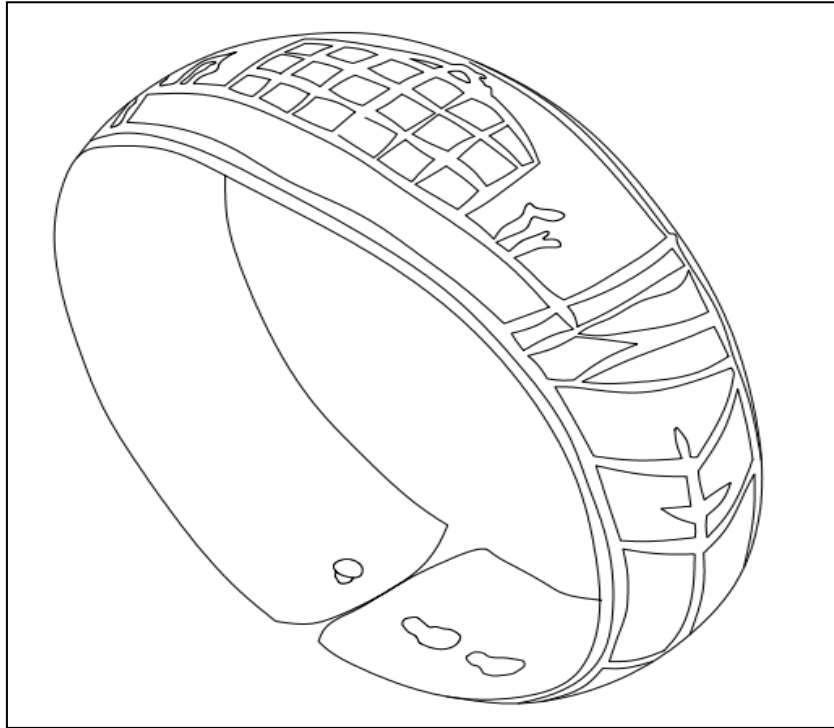
Çizim No 25: Örnek no 25'teki Bileziğin genel çizimi

Çizim No 26: Örnek no 26'daki Bileziğin genel çizimi

Çizim no 27: Örnek no 27'deki Bileziğin genel çizimi

Çizim No 28: Örnek no 28'deki Bileziğin genel çizimi

Çizim No 29: Örnek no 29'daki Bileziğin genel çizimi

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf No 1:Örnek no 1'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 2:Örnek no 2'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 3: Örnek 3'teki Hamaylının genel görüntüsü

Fotoğraf No 4: Örnek 4'teki Hamaylının genel görüntüsü

Fotoğraf No 5: Örnek 5'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 6: Örnek 6'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 7: Örnek 7'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 8: Örnek 8'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 9:Örnek 9'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 10:Örnek 10'daki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No11: Örnek 11'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No12: Örnek 12'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 13: Örnek 13'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 14: Örnek 14'teki Bileziğin genel görüntüsü

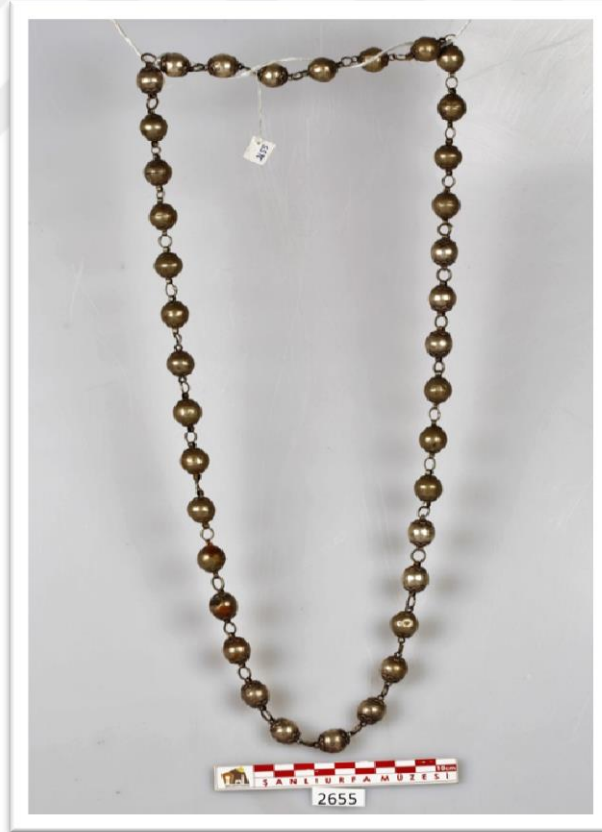
Fotoğraf No 15: Örnek 15'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 16: Örnek 16'daki Kolyenin genel görüntüsü

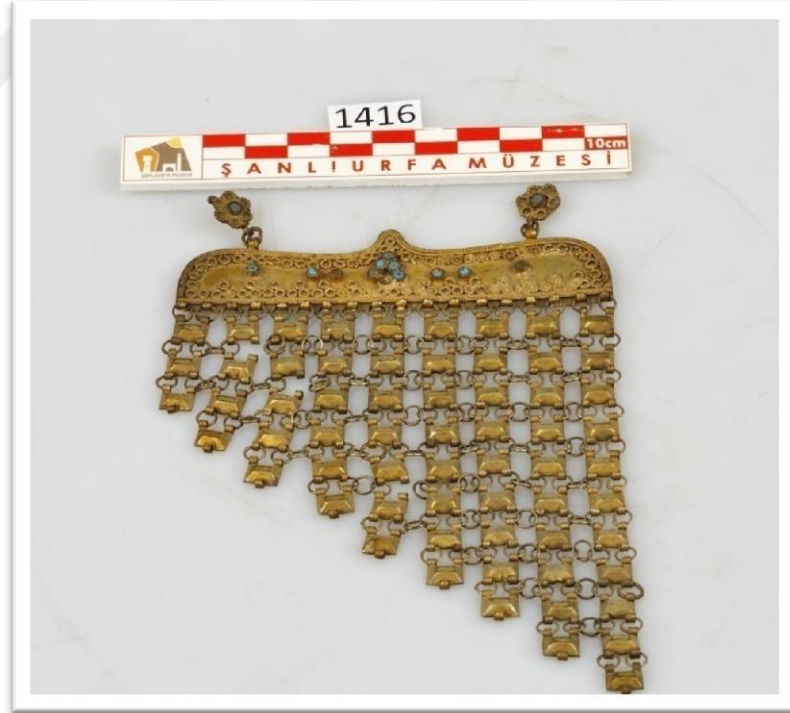
Fotoğraf No 17: Örnek 17'deki Alınlıgın genel görüntüsü

Fotoğraf No 18: Örnek 18 'deki Kolyenin genel görüntüsü

Fotoğraf No 19: Örnek 19'daki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 20: Örnek 20'deki Alınlığın genel görüntüsü

Fotoğraf No 21: Örnek 21'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 22: Örnek 22'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 23:Örnek 23'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No24: Örnek 24'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 25: Örnek 25'teki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No26: Örnek 26'daki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 27: Örnek 27'deki Bileziğin genel görüntüsü

Fotoğraf No 28: Örnek 28'deki Bileziğin genel görüntüsü

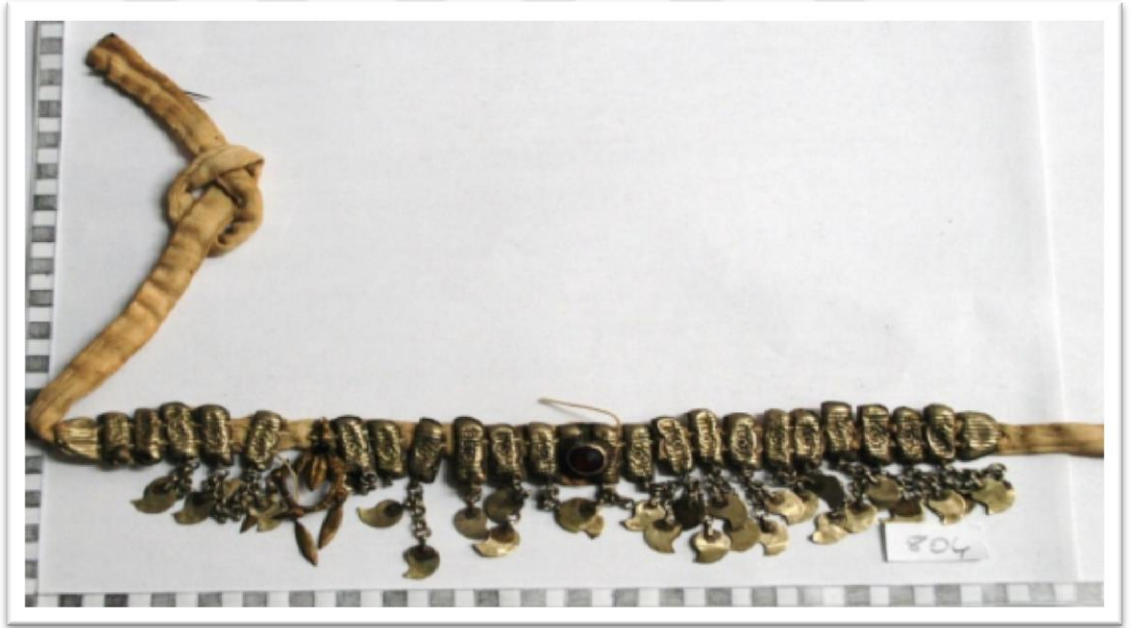
Fotoğraf No 29: Örnek 29'daki Bileziğin genel görüntüsü

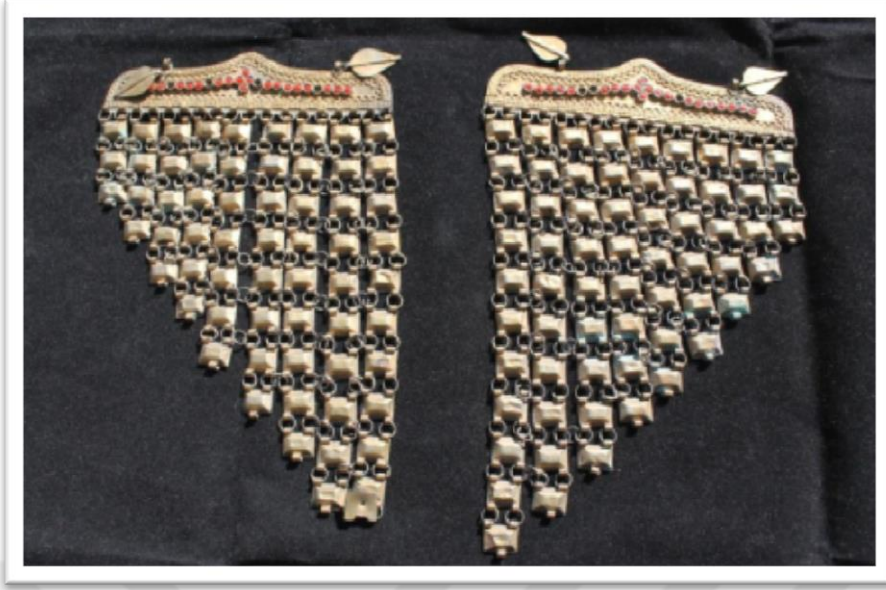
Fotoğraf No 30: Diyarbakır Müzesi'nden bir bilezik (Çalış E'den)

Fotoğraf No 31: Aydın Müzesi'nden bir bilezik (Özkan Y'den)

Fotoğraf No 32: Aydın Müzesi'nden bir alınlık (Özkan Y'den)

Fotoğraf No 33: Diyarbakır Müzesi'nden bir alınlık (Çalış E'den)

Fotoğraf No 34: Van Yöresinden bir hamaylı (Çalış E'den)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : EVİZ Zeynep
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.01.1983 Batman
Telefon : 0507 810 78 44
Faks :
E-mail : zeynepeviz33@gmail.com

Eğitim Bilgileri

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Haziran 2005

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2013	Batman Üniversitesi	Öğr. Gör.

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

17/06/2019

Tez Başlığı / Konusu:

Şanlıurfa Müzesi'nde Bulunan Etnografik Madeni Takılar

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 136 sayfalık kısmına ilişkin, 17/06/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 18 (on sekiz) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

17/06/2019

Zeynep EVİZ

Adı Soyadı : ZEYNEP EVİZ

Öğrenci No : 169211042

Anabilim Dalı : SANAT TARİHİ

Programı : SANAT TARİHİ

Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÇALIŞ

17/06/2019

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

17/06/2019

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

B.1.